

ΕΚΚΛΗΣΙΑ

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΤΟΣ ΞΗ'

ΤΕΥΧ. Α'

ΙΩ. ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ 14-115 21 ΑΘΗΝΑΙ ΤΗΛ. 72.18.308

15 ΜΑΡΤΙΟΥ 1991

ΑΡΙΘ. 5

Ο "ΙΗΣΟΥΣ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ," ΚΑΙ Ο "ΧΡΙΣΤΟΣ ΤΟΥ ΚΗΡΥΓΜΑΤΟΣ," *

Στήν διερεύνησι τοῦ ζητήματος τῆς ιστορικῆς ἀξιοπιστίας τῶν Εὐαγγελίων ἡ ιστορικοφιλολογικὴ καὶ ιστορικοκριτικὴ ἔρευνα δὲν πρέπει νὰ ἀπομονώνη τὰ μελετώμενα κείμενα ἀπὸ τὶς διαλεκτικὰς κοινωνικοπολιτιστικὰς καὶ θρησκευολογικὰς τοὺς συναρτήσεις. Οἱ διαλεκτικὰς αὐτὰς συναρτήσεις, ποὺ εἶναι συχνὰ πολωτικὰς καὶ ἀντιθετικὰς, διαψεύδουν τὶς ἀπόψεις τῶν ριζοσπαστῶν ἐρμηνευτῶν καὶ ἀποδεικνύουν ὅτι — παρὰ τὴν μορφολογικὴ ἢ εἰδολογικὴ χρησιμοποίησι ἀνθρώπινων μορφῶν τοῦ προφορικοῦ καὶ γραπτοῦ λόγου γιὰ τὴ διάδοσι τοῦ χριστιανικοῦ ιστορικοῦ μηνύματος — πρόκειται, κατὰ τὴν παραβολικὴν διατύπωσι τοῦ Ἀπ. Παύλου, γιὰ οὐράνιον «θησαυρὸν ἐν ὀστρακίνοις σκεύεσιν» (Β' Κορ. δ', 7). Ἐὰν τὰ «ὀστράκινα σκεύη» αὐτὰ προέρχονται ἐκ τοῦ περιβάλλοντος τῆς ἐποχῆς, ἀντιθέτως ὁ περιλαμβανόμενος μέσα σ' αὐτὰ θησαυρὸς δὲν προέρχεται ἐκ τοῦ κόσμου τούτου, δηλαδὴ ἐκ τοῦ ἰουδαϊκοῦ ἢ ἐλληνιστικοῦ περιβάλλοντος τῆς ἐποχῆς. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ κήρυγμα περὶ τοῦ Ἐσταυρωμένου Λυτρωτοῦ ἦταν «Ἰουδαίοις μὲν σκάνδαλον, Ἑλλήσι (ἔθνεσι) μωρία» (Α' Κορ. α', 23).

Ἐπειτα, ὅπως ὑποδεικνύει ἡ μεθοδολογία ὅλων τῶν πνευματικῶν ἐπιστημῶν, ποὺ χρησιμοποιοῦν τὴν ἐρμηνεία, γιὰ νὰ ἐρμηνεύσωμε κατὰ ἱκανοποιητικὸν τρόπο πνευματικὰ δημιουργήματα καὶ νὰ συλλάβωμε τὸ βαθύτερο νόημά τους, πρέπει στήν ψυχὴ μας νὰ

πάλλονται χορδὰς ἀντίστοιχες πρὸς ἐκεῖνες, οἱ ὁποῖες πάλλονταν στὶς ψυχὰς τῶν δημιουργῶν τους, πρέπει νὰ ὑπάρχη συνήχησις μεταξὺ τοῦ ὑποκειμενικοῦ καὶ τοῦ ἀντικειμενικοῦ πνεύματος, μεταξὺ ἀφ' ἑνὸς τῶν ἐσωτερικῶν μας σκιρτημάτων καὶ ἀφ' ἑτέρου τῶν ὑπαρξιακῶν βιωμάτων, ποὺ πλημμύριζαν τὶς ψυχὰς τῶν δημιουργῶν τῶν ἔργων αὐτῶν. Ἐπομένως ἡ ἐρμηνευτικὴ συσχέτισις τοῦ «Ἰησοῦ τῆς Ἰστορίας» καὶ τοῦ «Χριστοῦ τοῦ κηρύγματος» πρέπει νὰ γίνεται ὄχι μόνον μὲ ψυχρὸ γραμματικὸ καὶ ἐξηγητικὸ ἐνδιαφέρον, ποὺ χρησιμοποιεῖ τὴν προκρούστεια κλίνη μιᾶς ἀρνητικῆς τυχόν κοσμοθεωρίας καὶ βιοθεωρίας καὶ ἀποκόπτει τὶς μελετώμενες φιλολογικὰς μορφὰς ἀπὸ τὶς ψυχολογικὰς, ἠθικὰς καὶ λοιπὰς πνευματικὰς συναρτήσεις τῶν αὐτοπτῶν κηρύκων τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ μὲ μέθεξι τῶν προσωπικῶν ἐμπειριῶν τῶν συγγραφέων τῆς Καινῆς Διαθήκης. Τὰ ἐντὸς τόπου καὶ χρόνου βιωθέντα ἀπὸ αὐτοὺς γεγονότα τῆς ζωῆς τοῦ ιστορικοῦ Θεανθρώπου Ἰησοῦ εἶναι ἡ γενεσιουργὸς αἰτία τῆς θεωρητικῆς καὶ κάπως ἀφηρημένης Χριστολογίας τῆς Καινῆς Διαθήκης. Ἐπομένως δὲν εἶναι ἡ Χριστολογία αὐτὴ προϋπόθεσις προβολῆς τοῦ «Ἰησοῦ τῆς Ἰστορίας». Πρέπει νὰ μὴ λησμονῆται, ὅτι δὲν πρέπει νὰ ὑποκαθίσταται τὸ ἔσχατο ποιητικὸ αἷτιο ἀπὸ τὸ ἔσχατο τελικὸ αἷτιο. Ἐσχατο ποιητικὸ αἷτιο ἐπὶ τοῦ προκειμένου δὲν εἶναι τὸ γεγονὸς τοῦ κηρύγματος περὶ Χριστοῦ, ποὺ εἶχε δῆθεν ὡς ἐπιγενόμενον ἐπακάλυφτο τὴ δημιουργίαν τοῦ περιεχομένου τῶν καινοδια-

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 115 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 4 τεύχους.

θηρικῶν διηγήσεων περὶ τοῦ ἱστορικοῦ Θεανθρώπου Ἰησοῦ. Ἀντιστρόφως προηγήθηκε ὁ ἱστορικός Θεάνθρωπος Ἰησοῦς, ποὺ συγκλόνησε τοὺς κατὰ τὴν ἔκφρασι τοῦ Λουκᾶ «αὐτόπτας τοῦ Λόγου» (α', 2) καὶ τοὺς ὠδήγησε νὰ πειστοῦν ἀπὸ τὶς ἀποδείξεις «τοῦ πνεύματος καὶ τῆς δυνάμεως» (Α' Κορ. β', 4), νὰ ἀνατρέψουν καὶ συντρίψουν ψυχοβιολογικὲς «σταθερές» τοῦ ἐλαττωματικοῦ τους χαρακτήρος, νὰ ἀνακαινισθοῦν, νὰ ὑπερνηκῆσουν μεγάλες ψυχολογικὲς καὶ ἠθικὲς δυσκολίες καὶ ὅλα τὰ ἐπιπροσθοῦντα στὸ κήρυγμά τους ἐξωτερικὰ ἐμπόδια.

Δειγματοληπτικῶς ἄς ὑπενθυμίσωμε τὴν ὑπερνήκησι τῆς κλασσικῆς δυσπιστίας τῶν Ἀποστόλων. Ὄταν δέχθησαν τὸ μήνυμα Ἀναστάσεως ἀπὸ τὶς γυναῖκες, ποὺ εἶδαν πρῶτες τὸν Ἀναστάντα, «ἐφάνησαν ὡσεὶ λῆρος τὰ ρήματα αὐτῶν καὶ ἠπίστουν αὐταῖς» (Λουκ. κδ', 11). Κλασσικὸ εἶναι τὸ παράδειγμα τῆς δυσπιστίας τοῦ Θωμᾶ. Ἐπίσης εἶναι γνωστὴ ἡ ἐκ τῆς δυσπιστίας ἀπογοήτευσις τῶν μαθητῶν μετὰ τὴν Σταύρωσι. Μερικοὶ ἀπὸ αὐτοὺς εἶχαν ἐπιστρέψει στὴν ἐργασία τους παρὰ τὴν λίμνη τῆς Γεννησαρέτ. Ἐδῶ λειτούργησε ὁ νόμος τῶν μικρῶν ἀνθρώπων. Εἶναι πολὺ δύσκολο νὰ ἐξέλθουν ἀπὸ τὸν στενὸ κύκλο τῆς ζωῆς καὶ τῆς δράσεώς τους. Εἶναι δειλοί, ποὺ ἐγκαταλείπουν τὸν Διδάσκαλό τους, διασκορπίζονται, τὸν προδίδουν μὲ ὄρκο καὶ κλείονται στὰ σπίτια τους γιὰ τὸν φόβο τῶν Ἰουδαίων. Τί συνετέλεσεν, ὥστε αὐτοὶ ξαφνικὰ νὰ ἀναλάβουν τὸ κήρυγμα περὶ τοῦ Ἰησοῦ, νὰ γίνουν λεοντόθυμοι, νὰ ἀντιμετωπίζουν τὸν κόσμον ὀλόκληρον μὲ σαφῶς καθωρισμένους ἱεραποστολικοὺς σκοποὺς, νὰ βρίσκωνται στὶς πιὸ ἀπομακρυσμένες ἐπαρχίες, χῶρες καὶ μεγαλοπόλεις τῆς Ρωμαϊκῆς Αυτοκρατορίας, νὰ διασποῦν τελείως τὸν νόμο τῆς ἀναζητήσεως τῆς ἀποκαταστάσεως σ' ἓνα τόπο καὶ τῆς συνδέσεως μὲ τὴν πατρίδα καὶ τὸ ἐπάγγελμα; Πῶς δυναμώθηκαν στὸ νὰ περιφρονοῦν τὰ θέλητρα τοῦ κόσμου καὶ τοῦ χρήματος καὶ στὸ νὰ περιέρχωνται τὴν οἰκουμένη «τεσσαράκοντα παρὰ μίαν» πολλές φορές λαμβάνοντες, ραβδιζόμενοι, λιθαζόμενοι, ναυαγοῦντες, «ὀδοιπορίαις πολλάκις, κινδύνοις ποταμῶν, κινδύνοις ληστῶν, κινδύνοις ἐκ γένους, κινδύνοις ἐξ ἔθνῶν, κινδύνοις

ἐν πόλει, κινδύνοις ἐν ἐρημίᾳ, κινδύνοις ἐν θαλάσῃ, κινδύνοις ἐν ψευδαδέλφοις, ἐν κόπῳ καὶ μόχθῳ, ἐν ἀγρυπνίαις πολλάκις, ἐν λιμῶ καὶ δίψει, ἐν νηστείαις πολλάκις, ἐν ψύχει καὶ γυμνότητι»; (Β' Κορ. ια', 24-27). Τὸ φαινόμενο αὐτὸ εἶναι μοναδικὸ στὴν παγκόσμια ἱστορία. Χωρικοὶ ταξιδεύουν στὸν κόσμον ὀλόκληρον, χειρώναντες γίνονται κήρυκες καὶ συγγραφεῖς, ἄνθρωποι δειλοὶ παρουσιάζονται μὲ ἡρωϊκὸ φρόνημα, ψυχὲς ἀσταθεῖς ἀποκοτῶν σταθερότητα μέχρι τοῦ θανάτου. Μὲ θάρρος κηρύττουν: «Ὁ ἀ κ η κ ὀ α μ ε ν, ὁ ἑ ω ρ ἄ κ α μ ε ν τοῖς ὀ φ θ α λ μ οῖς ἡ μ ῶ ν, ὁ ἑ θ ε α σ ἄ μ ε θ α καὶ αἰ χ εῖ ρ ε ς ἡ μ ῶ ν ἐ ψ η λ ἄ φ η σ α ν... ἀ π α γ γ ἑ λ λ ο μ ε ν ὑ μῖ ν» (Α' Ἰωάν. α', 1-3). Ὁ Πέτρος καὶ ὁ Ἰωάννης μαζί διακήρυξαν μπροστὰ στὸ Συνέδριο: «Οὐ δυνάμεθα ἡμεῖς, ἃ εἶδομεν καὶ ἠκούσαμεν μὴ λαλεῖν» (Πράξ. δ', 20).

Ἄς ἐπιτραπῆ ἡ παράθεσις ἑνὸς παραδείγματος διλετταντικῆς παραθεωρήσεως τῶν ψυχολογικῶν μεταβολῶν τῶν Ἀποστόλων: Ὁ Hermann Samuel Reimarus (1694-1768), ποὺ πρῶτος μίλησε γιὰ τὸν ὀξὺ διαχωρισμὸ μετὰ τοῦ ἱστορικοῦ Ἰησοῦ καὶ τοῦ κηρυγματικοῦ Χριστοῦ, ὑπεστήριξεν, ὅπως ἔκαμαν καὶ πολλοὶ ἄλλοι, ὅτι οἱ Ἀπόστολοι ἔκλεψαν τὸ λείψανον τοῦ Ἰησοῦ καὶ ἐφεῦρον τὴν Ἀνάστασι καὶ τὴν ὅλην εἰκόνα περὶ τοῦ Χριστοῦ τῆς πίστεως, ἡ ὁποία εἰκὼν δῆθεν δὲν ἔχει καμιά σχέσι μὲ τὸν Ἰησοῦ τῆς Ἰστορίας. Ἐδῶ ἰσχύει ἡ παρατήρησις τοῦ Pascal: «Γιὰ νὰ γίνῃ κανεὶς ἄπιστος, πρέπει νὰ ἐφοδιασθῆ μὲ ἰσχυρὴ δόσι εὐπιστίας. Οἱ ἄπιστοι εἶναι οἱ μᾶλλον εὐπιστοι. Πιστεύουν εὐχαρίστως ὅτι δῆποτε ἄλλο ἐκτὸς ἐκείνου, ποὺ πρέπει νὰ πιστεύουν». Αὐτὸ ἰσχύει καὶ γιὰ τὸν ἰσχυρισμὸ τοῦ Reimarus περὶ τῆς κλοπῆς τοῦ λειψάνου τοῦ Ἰησοῦ. Τὸν ἰσχυρισμὸ αὐτὸ ἀντικρούει ὁ γάλλος ἀπολογητῆς Denis Fra y s s i n o u s μὲ τὴν «εἰς ἄτοπον ἀπαγωγὴν». Ἄς φαντασθοῦμε, λέγει, τοὺς Ἀποστόλους συναθροισμένους, γιὰ νὰ καταστρώσουν τὸ καταθρόνιο ψεῦδος μετὰ τὴν δῆθεν κλοπὴ τοῦ λειψάνου τοῦ Ἰησοῦ. Ὁ τολμηρότερος ἐξ αὐτῶν θὰ ἔλεγε: «Γνωρίζομεν τώρα καλά, φίλοι μου ἔτι ὁ Ἰησοῦς μᾶς ἐξηπάτησεν· εἶχεν ὑποσχεθῆ ὅτι θὰ ἀνί-

στατο και ὅμως ἰδοὺ αὐτὸς εἶναι πάντοτε νεκρός. Τὸ δίκαιο θὰ ἦταν νὰ ἀποκαλύψωμε τὴν ἀγυρτεία του, ἀλλ' ὅμως ἄς θυσιάσωμε τὰ πάντα γιὰ τὴ δόξα του, ἄς θυσιάσωμε συνείδησι, τιμὴ, ἀνάπαυσι καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴ μας. Γνωρίζομε καλά, ὅτι ἐμεῖς κλέψαμε τὸ σῶμα ἐκ τοῦ τάφου, ἀλλὰ δὲν πειράζει. Ἐναντίον τῆς ἀληθείας θὰ διακηρύξωμε, ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἐξῆλθεν ἐξ αὐτοῦ θριαμβευτικῶς, καὶ θὰ τὸν λατρεύσωμε ὡς Θεό. Γνωρίζομε, ὅτι θὰ ἐξεγείρωμε ἐναντίον μας τὴ συναγωγὴ καὶ ὅλο τὸ ἔθνος. Λοιπόν, ἄς ἀψηφῆσωμε τὸ πᾶν, γιὰ νὰ στηρίξωμε τὸ ψεῦδος τοῦτο. Ἐὰν ὑπάρχη Θεὸς δικαιοσύνης καὶ ἀληθείας, μόνον ὀργὴ μᾶς ἐπιφυλάσσει γιὰ τὴν πανουργία μας αὐτὴ. Ἐμπρός!, ἄς ἀντιμετωπίσωμε τὴν ὀργὴ τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ὀργὴ τῆς γῆς. Χωρὶς κανένα συμφέρον γιὰ τὴν παρούσα ζωὴ, χωρὶς κανένα συμφέρον γιὰ τὴν μέλλουσα, ἐναντίον ὅλων τῶν συμφερόντων μας, ἄς τρέξωμε νὰ διακηρύξωμε παντοῦ τὴν ψευδῆ ἀνάστασι τοῦ Ἰησοῦ· ἄς δεχθοῦμε ὀνειδισμούς, ραβδισμούς, φυλακὰς καὶ τὸν θάνατο, γιὰ νὰ ὑποστηρίξωμε τὸν μῦθο τοῦτο τῆς ἐπινοήσεώς μας». (R. A. Torrey, Αἱ ἀποδείξεις περὶ τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ [Διασκευή], Ἀθῆναι, 1930. σ. 18). Τέτοιο σχέδιο θὰ ἔπρεπε ν' ἀποδώσωμε στοὺς μαθητὲς τοῦ Ἰησοῦ. Καὶ δὲν ἀρκεῖ μόνον αὐτό. Θὰ ἔπρεπε νὰ ὑποθέσωμε, ὅτι, ἀφοῦ συμφώνησαν μεταξύ τους, δὲν βρέθηκε οὔτε ἓνας, γιὰ νὰ προδώσῃ τὸ μυστικόν, ἐλεγχόμενος ἀπὸ τὴ συνείδησι ἢ σαγηνευόμενος ἀπὸ τὰ θέλγητρα τοῦ κόσμου. Οὔτε ἓνας δὲν μετανόησε ἐκ τοῦ φόβου τῶν φρικτῶν βασανιστηρίων τῶν διαφόρων εἰδῶν τοῦ μαρτυρικοῦ θανάτου. "Ὡστε ἡ ὑπόθεσις τῆς κλοπῆς καὶ τῆς ἀπάτης εἶναι τελείως ἀπαράδεκτη. Ὅπως ὁμολόγησεν αὐτὸς ὁ ἀρνητὴς Strauss, «κάποιο ἐξαιρετικὸ γεγονός πρέπει νὰ συνέβη, δυνάμει τοῦ ὁποίου οἱ Ἀπόστολοι δὲν εἶχαν οὔτε τὴν ἐλαχίστη ἀμφιβολία γιὰ τὴν Ἀνάστασι τοῦ Χριστοῦ» (ἐνθ' ἄνωτ., σ. 19).

Στις ἠθικοψυχολογικὰς ἀποδείξεις (αὐτὸ πνεύματος καὶ τῆς δυνάμεως), πού ἀναφέρονται στὸ ἀποστολικὸ περὶ Χριστοῦ κήρυγμα, ἀναφέρεται ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, ὅταν τονίζῃ ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς διεδόθη «διὰ ἀνθρώπων... ἀγραμμάτων, ἰδιωτῶν, ἀγλῶτ-

των, ἀσῆμων, πενήτων, οὐ πατρίδας ἐχόντων, οὐ περιουσίας χρημάτων, οὐ σώματος δύναμιν, οὐ δόξης περιφάνειαν, οὐ προγόνων λαμπρότητα, οὐ λόγων ἰσχύν, οὐ ρητορείας δεινότητα, οὐ τὴν ἀπὸ γνώσεως προστασίαν, ἀλλὰ ἀλιέων, σκηνοποιῶν, ἑτερογλώσσων», (Migne Ἐ. Π. 48, 829 ἐξ.). Οἱ κήρυκες τοῦ Εὐαγγελίου «πρὸς τὴν οἰκουμένην παρετάτοντο, παλαιὰν ἀναμοχλεύοντες συνήθειαν, χρονίαν καταλύοντες πλάνην, πατέρων καὶ πάππων καὶ προγόνων ἀνατρέποντες νόμους καὶ τὰ πάτρια τῶν πόλεων ἔθῃ διασαλεύοντες καὶ καθαιροῦντες» (Migne Ἐ. Π. 63, 496-499). Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, πολλὰς Ἐκκλησίας «πανταχοῦ τῆς Οἰκουμένης ὠκοδόμησαν, κατακοπτόμενοι, δεσμούμενοι, φυγαδεύμενοι, μαστιγούμενοι, σφαττόμενοι, καίμενοι, καταποντιζόμενοι» (Migne Ἐ. Π. 48, 829 ἐξ.). Παρ' ὅλα αὐτὰ ἀνεδείχθησαν «βασιλέων δυνατότεροι... Ὁ ρωμαίων βασιλεὺς οὐκ ἂν δύναιτο νομοθετεῖν Πέρσαις, οὐδὲ ὁ Περσῶν Ρωμαίους· οἱ δὲ παλαιστῖνοι οὗτοι καὶ Πέρσαις καὶ Ρωμαίους καὶ Θραζὶ καὶ Σκύθαις καὶ Ἰνδοῖς καὶ μαύρῃ καὶ πάσῃ τῇ Οἰκουμένην νόμους ἔθηκαν» (Migne Ἐ. Π. 55, 202-203).

Τέλος θὰ ἔπρεπε νὰ ἐπισημανθῇ κάτι, τὸ ὁποῖο ἔχει πρακτικὴ σημασία ἰδίως γιὰ τοὺς θεολόγους καὶ τοὺς χριστιανοὺς διανοουμένους, πού πρέπει νὰ προφυλάσσωνται ἀπὸ τὴν εὐσεβοφάνεια τῶν νεωτάτων δοκητῶν καὶ ἀρνητῶν τοῦ ἱστορικοῦ Θεοανθρώπου Ἰησοῦ, οἱ ὁποῖοι ἰσχυρίζονται, ὅτι ἡ ἀπομυθευτικὴ τους ἀπόπειρα δὲν κλονίζει τὰ θεμέλια τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, διότι ἡμποροῦμε δῆθεν νὰ οἰκοδομούμεθα πνευματικῶς μετὰ τὴν ὑπαρξιακὴ ἐξήγησι καὶ ἐρμηνεία (existenziale Interpretation) τῶν ἀπομυθευμένων διηγήσεων. Ὁ κάθε πιστός, κατ' αὐτούς, ἀδιαφορώντας γιὰ τὸ ἱστορικὸ ὑπόβαθρο καὶ τὴν ἱστορικὴ ἀξιοπιστία τῶν κειμένων τῆς Καινῆς Διαθήκης, ἡμπορεῖ καὶ πρέπει νὰ ἰκανοποιῆται μετὰ τὴν ἱστορικότητα... τοῦ ἰδικοῦ του εἶναι καὶ μετὰ τὴν ἀναζήτησι τοῦ βαθυτέρου ὑπαρξιακοῦ νοήματος, τὸ ὁποῖο τὰ κείμενα αὐτὰ περιέχουν γι' αὐτὸν προσωπικῶς. Εἶναι φανερόν ὅτι τέτοιες ἀπόψεις σημαίνουν ὑπονόμευσι τῶν θεμελίων τοῦ Χριστιανισμοῦ, πλὴν πιδ ὑπουλη καὶ πιδ ἐπικίνδυνη ἀπὸ τὸν πόλεμο, πού ἔκαναν σὲ παλαιότερες ἐποχὰς οἱ

“ΕΡΧΟΥ ΚΑΙ ΙΔΕ,,

(Κυριακή τῆς Ὁρθοδοξίας, 24.2.1991)*

Κύριε Πρόεδρε τῆς Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας,
 Ὁ ἱερός εὐαγγελιστής Ἰωάννης, στό κείμενο τοῦ ἁγίου Εὐαγγελίου, πού ἀνεγνώσθη σήμερα στήν Ἐκκλησία, ἀποτυπώνει ἀριστοτεχνικά, ἀλλά καί ἀπλᾶ, ἀνθρώπινα, ἀλλά καί θεῖα, τήν συνάντηση δύο μαθητῶν καί μετέπειτα ἀποστόλων, μέ τόν Διδάσκαλο καί Σωτήρα, Κύριο Ἰησοῦ Χριστό. Μιά συνάντηση πού σφραγίζεται μέ τόν λόγο - εἰδική πρόσκληση τοῦ Θεανθρώπου πρὸς τόν Φίλιππο: «Ἀκολούθει μοι». Ἡ ὀριακή σφράγιση τῆς συναντήσεως ἐπεκτείνεται μέ τόν λόγο τοῦ Φιλίππου πρὸς τόν Ναθαναήλ, πού ἀμφιβάλλει γιά τήν ἀποτελεσματικότητα τῆς προσελεύσεώς του στό Χριστό: «Ἐρχου καί ἴδε». Ἡ ἄμεση καί ἀπερίφραστη ὁμολογία τοῦ Ναθαναήλ περὶ τοῦ Χριστοῦ «Ραββί, σὺ εἶ ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ» εἶναι ὁ ἀποκαλυπτικός καί εὐχυμος καρπὸς τῆς συναντήσεως τοῦ ἀνθρώπου μέ τόν Χριστό. Ἡ θεϊκὴ διαβεβαίωση πρὸς τόν Ναθαναήλ καί «Μείζω τούτων ὄφει» κορυφώνεται μέ τόν ἀδιάφυστο, προφητικὸν λόγο τοῦ Αἰωνίου Διδασκάλου: «Ἄμην, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἀπ’ ἄρτι ὄψεσθε τὸν οὐρανὸν ἀνεωγῆτα καί τοὺς ἀγγέλους τοῦ Θεοῦ ἀναβαίνοντας καί καταβαίνοντας ἐπὶ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου».

Αὐτὴ ἡ μεγαλειώδης στήν ἀπλότητά της

* Ὁμιλία ἐκφωνηθεῖσα ἀπὸ τὸν Σεβ. Μητροπολίτη Ἀλεξανδρουπόλεως κ. Ἀνθίμο, κατὰ τὴν Συνοδικὴν Θεῖαν Λειτουργίαν, προεξάρχοντος τοῦ Μακ. Ἀρχιεπισκόπου κ. Σεραφεῖμ, στὸ Μητροπολιτικὸν Ναὸ τῶν Ἀθηνῶν, κατὰ τὴν Κυριακὴν τῆς Ὁρθοδοξίας τὴν 24.2.1991, παρουσία τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας, τοῦ Πρωθυπουργοῦ, τοῦ Προέδρου τῆς Βουλῆς, ὑπουργῶν, ἐκπροσώπων ὄλων τῶν Ἀρχῶν καί πλήθους πιστῶν. Ἡ Θεῖα Λειτουργία καί ἡ ὁμιλία μετεδόθησαν ἀπ’ εὐθείας ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴν Τηλεόραση.

ἀρνητές τῆς Θεότητος τοῦ Κυρίου. Πρέπει λοιπὸν νὰ ἀφαιρεθῇ τὸ προσωπεῖο μιᾶς τέτοιας εὐσεβοφανοῦς θεολογίας. Ὁ Gerhard Ebelin ἔχει τόνισει: «Ἐὰν ἡ ἱστορικὴ ἔρευνα ἀπεδείκνυεν ὅτι ἡ πίστις στὸν Ἰησοῦ δὲν ἔχει σχέσιν πρὸς τὸν ἴδιον τὸν Ἰησοῦν, αὐτὸ θὰ ἦταν τὸ τέλος πάσης Χριστολογίας» (Walter K ü n n e t h, Glauben an Jesus?, σ. 102).

καί βαθύτατη στὸ περιεχόμενό της περιγραφή τῆς συναντήσεως τοῦ Χριστοῦ μέ τοὺς δύο μαθητάς, ὅπως τὴν περιγράφει ὁ μαθητὴς τῆς ἀγάπης καί τῆς Ἀποκαλύψεως Ἰωάννης ὁ Θεολόγος, περικλείει καί τὸ περιεχόμενο τῆς σημερινῆς ἐόρτιας ἡμέρας, τῆς Κυριακῆς τῆς Ὁρθοδοξίας. Ἡ γενικὴ πρόσκληση τοῦ Θεοῦ στὸν ἄνθρωπο, εἶναι ἀκολούθει μοι. Ἡ πρόσκληση τοῦ λυτρωμένου ἀνθρώπου πρὸς τὸν συνάνθρωπο πού ἀμφιβάλλει, εἶναι ἔρχου καί ἴδε. Ἡ ὁμολογία τοῦ μαθητοῦ γιά τὴν θεότητα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, καί ἡ ἐξαγγελία τοῦ Χριστοῦ γιά τὸν ἄνθρωπο καί τὸν κόσμο, εἶναι γεμάτες ἐλπίδα, ζωὴ καί οὐρανό.

Ὁ Χριστοκεντρικὸς καί ὁ Ἀνθρωποκεντρικὸς χαρακτήρας τῆς ἀποκαλυπτομένης νέας χριστιανικῆς πίστεως μυσταγωγεῖται στὰ πρῶτα της ἐπίγεια βήματα, γιά νὰ φθάσῃ στὸ ἀνοιγμα τοῦ Οὐρανοῦ, νὰ κάμῃ τὸ συναπάντημα μέ τοὺς ἀγγέλους καί νὰ ἀποτελέσῃ, στήν ὁλοκλήρωσή του, γεγονός ἐπίγειο καί οὐράνιο, ἱστορικὰ ἀδιάφυστο, τοπικὰ ἀπροσμέτρητο καί χρονικὰ αἰώνιο. Ὁ Δημιουργὸς καί Πλάστης, τὸ λογικὸ δημιουργημα καί πλάσμα του, κορωνίδα μέσα στήν ἄλογη, ἀλλὰ τόσο ὁμορφὴ ὑλικὴ δημιουργία.

Στὰ ἀφανέρωτα πλάτη τῆς θεϊκῆς κυριαρχίας ἐπὶ τοῦ κόσμου, ἡ προαιώνια βουλή τοῦ Θεοῦ περὶ τοῦ ἀνθρώπου ἐκφράστηκε μέ τὴν ὑπαρξὴ τῆς Ἐκκλησίας, πού ἐνωμένη μέ τὸν Λόγο τοῦ Θεοῦ, ἔχει «ἐν αὐτῷ καί δι’ αὐτοῦ» αἰώνια ὑπαρξή. Ἡ ἀρχὴ τῆς Ἐκκλησίας ἀνάγεται ἀπείρως πρὸ καί πέραν τῆς ἀνθρωπίνης ἱστορίας, ἀπολλυμένη στὰ ἀνεξιχνίαστα καί ἀδιανόητα βάθη τῆς

Σαφῆς εἶναι ἡ διακήρυξις τοῦ Ἀπ. Παύλου: «Εἰ δὲ Χριστὸς οὐκ ἐγήγερται, ματαία ἡ πίστις ἡμῶν» (Α΄ Κορ. ιε', 17).

(Τέλος)

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ
 Ὁμότιμος Καθηγητὴς τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν

αιωνιότητος. Γι' αὐτὸ ὁ Μέγας Ἀθανάσιος διδάσκει ὅτι ἡ Ἐκκλησία «πρότερον κτισθεῖσα, μετὰ ταῦτα γεννᾶται ἐκ Θεοῦ». Ἔτσι ἡ περὶ Ἐκκλησίας αἰώνια ἰδέα καὶ βουλή τοῦ Θεοῦ εἶναι συνηνωμένη μετὰ τὴν ἐπίσης αἰώνια θεία βουλή περὶ τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου καὶ τῆς σωτηρίας αὐτοῦ διὰ τοῦ Μονογενοῦς Υἱοῦ καὶ Θεοῦ. Αὐτὸ διακηρύσσει ἡ φωνὴ τοῦ Ναθαναήλ, μετὰ τὴν ἀνταπόκρισή του στὸ «Ἐρχου καὶ Ἴδε», «Ραββί, σὺ εἶ ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ». Ὁ Χριστὸς φανερώθηκε στὸν κόσμον, ἐδίδαξε τοὺς ἀνθρώπους, ἔδωκε τύπον καὶ ὑπογραμμὸ ζωῆς καὶ καταδικάστηκε, καὶ θανατώθηκε ἐπειδὴ ἐκήρυξε τὴν ἀλήθεια, τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν ἀγάπην.

Ὁ συντριμμένος ἀπὸ τὴν πίεση τῆς Ζωῆς Τάφος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐνώνει τὸν Στταυρὸ μετὰ τὴν Ἀνάστασι, ἀνοίγοντας διάπλατα τὶς θύρες γιὰ τὴν λύτρωση, μετὰ τὸ πέρασμα ἀπὸ τὸν παμμέγιστον σταθμὸ τῆς Πεντηκοστῆς. Ἀπὸ τὴν καινούργια αὐτὴ ἀφετηρία ὁ Στταυρὸς μέσῳ τοῦ Εὐαγγελίου, κοσμεῖ τὰ στέρνα τῶν Χριστιανῶν κατὰ ἑκατομύρια, κορυφώνεται στοὺς τρούλλους, στὶς στέγες καὶ στὰ κωδωνοστάσια τῶν Ναῶν, στεφανώνει τοὺς τάφους τῶν κεκοιμημένων, ἐνῶ οἱ ἄγιες Τράπεζες τῶν ἐκκλησιῶν εἶναι Γολγοθᾶς καὶ Ἀνάστασι ζωῆς αἰωνίου. Ἡ εἰδικὴ ἐπίκλησις τοῦ Πνεύματος τοῦ Ἁγίου, ἀποτελεῖ τὴν ἀρχὴν κάθε κοινωνίας μετὰ τὸν Χριστὸ καὶ τὸν Πατέρα. Ἀνάμεσα στὸ Λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἀνθρωπίνην ἀπάντησιν, ἀνάμεσα στὸ Θεὸ καὶ τὸν ἄνθρωπον, ἀνάμεσα στὸ Χριστὸ καὶ σὲ κάθε Ναθαναήλ, εἰσάγεται τὸ Πνεῦμα ποῦ χριστοποιεῖ, ποῦ ἀναγγέλλει, παίρνοντας ἐκ τοῦ Υἱοῦ. «Διὰ τοῦτο εἶπον ὅτι ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται καὶ ἀναγγελεῖ ὑμῖν» (Ἰω. ιστ' 15).

Ἡ θεὰ αὐτῆς τῆς δόξας, ἡ μέθεξις αὐτῆς τὴν πραγματικότητα τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς διὰ τῆς Ἐκκλησίας, ἀποτελεῖ τὴν οὐσία τῆς Ὁρθοδοξίας. Ἡ πίστις καὶ ἡ ταπεινώσις, ἡ ἀγάπη καὶ ἡ θερμὴ λατρεία καταλήγει σ' ἓνα ἔσχατον ρεαλισμὸ ποῦ εἶναι ἡ «ἀφῆ τῆς ψυχῆς ἐπὶ τοῦ αἰωνίου». Οἱ ψυχῆς τῶν πιστευόντων στὴν ὑπερῶσιον Ἁγία Τριάδα, καὶ σ' ὀλόκληρον τὸ μυστήριον τῆς ὑπὲρ τοῦ ἀνθρώπου θείας οἰκονομίας, αἰσθάνονται μέσα στὴν ὀρθόδοξην πίστιν, ὅπου γῆς καὶ ἄν ἐυρίσκεται, ὅτι «τὸ παλίτευμα ἡμῶν ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει» (Φιλιπ. γ' 20). Μετὰ ἀναπεπταμένες κεραίες ἡ θεολογοῦσα Ἐκκλησία καὶ ἡ ἐκκλησιολογοῦσα θεολογία τῆς Ἀνατολῆς δέ-

χονται τὰ αἰώνια μηνύματα τῶν δύο παμμεγίστων πνευματικῶν πομπῶν τῆς Θείας Ἀποκαλύψεως, ποῦ δὲν εἶναι παρὰ ἡ Ἁγία Γραφή καὶ ἡ Ἱερά Παράδοσις. Ὁ λαὸς τοῦ Θεοῦ, ἐφ' ὅσον τὸ θέλει καὶ τὸ ἐπιζητεῖ, πρέφεται μετὰ τὸν ἀνόθευτον Ἄρτον τῆς ζωῆς καὶ ξεδιψᾷ μετὰ τὰ νόματα τῆς πίστεως. Τραγοῦδιον τοῦ λαοῦ οἱ προσευχῆς τῆς Ἐκκλησίας. Αἷμα καὶ ἰδρωτὰς οἱ ἀγῶνες τοῦ γιὰ τὴν διατήρησιν τῆς πίστεως. Θαῦμα ἀκέραιο μέσα στὴν ἱστορία ἢ πορεία τῆς Ὁρθοδοξίας ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Κυρίου καὶ τῶν Ἀποστόλων μέχρι σήμερα. Καὶ αὐτὸ «τὸ αἰετοπτερό πλήρωμά της», ὁ ἱερός κληρὸς καὶ ὁ εὐσεβὴς λαός, ἀπαρτισμένο ἀπὸ ἀμαρτωλοῦς, ἀκεραιωμένο ὅμως ὡς ὀλόγητα μέσα στὸ Χριστό, αὐτὸ εἶναι ἡ Ἐκκλησία — ὁ totus Christus — «πᾶς ὁ Χριστὸς» καὶ γιὰ ταῦτα εἶναι θεία, ἁγία καὶ ἀλάθητη ἡ Ἐκκλησία.

Μετὰ καὶ πέραν ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Ἀποστόλων, ἡ Ὁρθόδοξη σκέψις, εὐλύγιστη, διαλεκτικὰ λαγαρισμένη, μετὰ ἐκδηλῆ προτίμησιν πρὸς τὸν μυστικὸν στοχασμὸν, παρέλαβε καὶ ἐνεψύχωσε τὶς καλύτερες παραδόσεις τοῦ ἀρχαίου κόσμου. Τὸ Βυζάντιον, σὲ πλήρη ὀριμότητα, φανερῶνει ἀσυζητητῆ τὴν χριστιανικὴν διάστασιν τοῦ ἐλληνικοῦ πνεύματος, ποῦ βγαίνει ἀπὸ τὰ βαπτιστήρια ἔχοντας ρίζην ἢ ρίζες βαθειὰς μέσα στὸ νεὸ γι' αὐτὸ περιβάλλον τῆς Βίβλου. «Οὕτω καὶ τούτων τὸ μὲν ἐξεταστικόν τε καὶ θεωρητικόν ἐδεξάμεθα», ὁμολογεῖ ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος. Δηλαδή ἀπὸ τὴν «ἐξωθεν» παιδείαν κρατήσαμε ὅτι εἶναι ἔρευνα καὶ θεωρία τῆς ἀλήθειας. Ἡ ἐλληνικὴ συμβολή, περνᾷ σὲ μιὰ νέα σύνθεσι τῆς παραδόσεως καὶ καθορίζει τὸ ὄψος τοῦ βυζαντινοῦ χριστιανισμοῦ.

Ἀπὸ εὐνοια τῆς Θείας Προνοίας ἡ Ὁρθόδοξία δὲν ἔζησε διαστάσεις μέσα στὸ σῶμα της, δὲν ἐγνώρισε οὔτε Μεταρρύθμισιν οὔτε ἀντιμεταρρύθμισιν. Οἱ θρησκευτικοὶ πόλεμοι, τὰ πάθη τῆς πολεμικῆς, τῆς προπαγάνδας καὶ τοῦ προσηλυτισμοῦ δὲν τὴν ἐτάραξαν. Ἡ Ὁρθόδοξία δὲν ἄλλαξε τίποτε στὴν ἀποστολικὴν παρακαταθήκην τῆς πίστεως. Καὶ παρὰ τὴν καταπληκτικὴν πρόοδο τοῦ θεολογικοῦ στοχασμοῦ της καὶ σήμερα, παραμένει ὡς τόσον στὴ δομὴν της, στὴν πνευματικότητά της, στὴν προσευχὴν της καὶ στὴ δογματικὴν της συνείδησιν, ἴδια τουλάχιστον μετὰ τὴν Μία, Ἁγία, πρὶν ἀπὸ κάθε χωρισμὸν, Ἐκκλησία τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου τοῦ 787. Αὐτὴ ἄλ-

λωστε ἡ Ζ΄ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος ἀνακλοῦσε ἔντονα τὸ τόσο πρόσφατο γι' αὐτὴν παρελθόν τῶν ἀποστόλων.

Ἡ ἔμφυτη στὴ Βυζαντινὴ Θεολογία μεταφυσικὴ ἀνεση προσδίδει σ' αὐτὴν ἕνα χαρακτήρα βαθειὰ ἀνθρώπινο, καινωνικό. Ὅχι μιὰ ὀλιγόριθμη τάξη ἐκλεκτῶν, ἀλλὰ ὁ Λαὸς ὀλόκληρος ἐνδιαφέρεται μὲ πάθος καὶ γιὰ τὶς λεπτότερες ἀποχρώσεις τῶν χριστιανικῶν δογμάτων. Τὸ φιλοσοφικὸ ὄργανο κάνει τὸ ἀνθρώπινο πνεῦμα ἱκανὸ νὰ οἰκειοποιηθεῖ ὅ,τι τοῦ δίδει ἢ ἀποκάλυψη. Ἡ φιλοσοφία ὅμως ὡς ἀρχὴ ξεπεράστηκε. Ἐδῶ εὐρισκόμεθα ἔμπρὸς στὸ θαῦμα τῆς θεογνωσίας, τῆς ἀφθαρτῆς δόξας τοῦ Βυζαντίου. Εἶναι ἡ δόξα καὶ ὁ θρίαμβος τῆς Ὁρθοδοξίας, ὅπως ἀνέτειλε ἀνανεωμένος μὲ τὶς ἀποφάσεις τῆς Ζ΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Ἡ καθολικότητα τοῦ ζητήματος τῆς εἰκονομαχίας στὴν ἐξέλιξή του καὶ ἡ πάγκοινη ἀποδοχὴ τῶν σχετικῶν ἀποφάσεων τῆς Συνόδου γιὰ τὴν ἀναστήλωση τῶν ἱερῶν εἰκόνων εἶναι ἕνα συνταρακτικὸ φαινόμενο τοῦ πνευματικοῦ δυναμισμοῦ τῆς Ὁρθοδοξίας. Ἡ ἀναστήλωση τῶν εἰκόνων εἶναι θρίαμβος καὶ δόξα τῆς Ἐκκλησίας ἐπειδὴ ἡ ἴδια ἡ Ὁρθόδοξη εἰκόνα εἶναι μιὰ δοξολογία. Περιφρέεται ἀπὸ τὴν δόξα καὶ τὴν ἔμνει μὲ τὰ δικά της μέσα. Τὸ ἀληθινὸ κάλλος δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ ἀποδείξεις. Εἶναι μιὰ προφάνεια ποῦ γίνεται ἀγιογραφικὸ ἐπιχείρημα τῆς θείας ἀλήθειας. Τὸ νοητὸ περιεχόμενο τῶν εἰκόνων εἶναι δογματικὸ, γι' αὐτὸ καὶ «ὠραία» δὲν εἶναι ἡ εἰκόνα ὡς ἔργο τέχνης, ἀλλὰ ἡ ἀλήθειά της. Μιὰ εἰκόνα δὲν μπορεῖ ποτὲ νὰ εἶναι «ὄμορφη» ἢ ὠραιότητά της ἀπαιτεῖ μιὰ πνευματικὴ ὠρμότητα γιὰ νὰ τὴν ἀναγνωρίσωμε. Εἶναι ὑπέροχο τὸ θαυμασιὸ χάρισμα κάθε πλάσματος νὰ εἶναι μορφή, κάτοπτρο τοῦ ἀπλαστοῦ. Αὐτὸ τὸ ὕψος τῆς θεοπνευστίας προϋποθέτει ἡ χαρισματικὴ διακονία τῶν «ἀγίων ἀγιογράφων» καὶ ὁδηγεῖ ἀπὸ τὴν τέχνη στὴν «ἑρῆ τέχνη». Ἡ ὄραση τῶν ὀρθοδόξων εἶναι λειτουργικὸ πιστεύω. Κυριαρχοῦσα μορφή σὲ κάθε σύνολο εἰκόνων εἶναι ὁ Χριστός. Θίγοντας οἱ εἰκονομάχοι τὶς εἰκόνες ἔθιγαν τὸ χριστολογικὸ δόγμα. Θέμα κεφαλαίων, ἐκτὸς συζητήσεως καὶ ἐκτὸς συμβολισμῶν. Ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς ἀπελευθερώνει τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τὴν εἰδωλαλατρειὰ ὄχι ἀρνητικά, ἀφανίζοντας κάθε εἰκόνα, ἀλλὰ θετικά, ἀποκαλύπτοντας τὴν ἀληθινὴ ἀνθρώπινη εἰκόνα τοῦ Θεοῦ. Ἄν ἡ θεότητα τοῦ Χριστοῦ μόνη της διαφεύγει κάθε

μέσο ἀναπαράστασης καὶ ἂν ἡ ἀνθρώπινη φύση μόνη της χωρισμένη ἀπὸ τὸ θεῖο, δὲν ἔχει πιά καμμιά σημασία, ἡ ἰδιοφυΐα καὶ ὁ φωτισμὸς τῶν πατέρων τῆς Ζ΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου διακηρύσσει ὅτι ἡ ἴδια ἡ ἀνθρωπότητα τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἡ εἰκόνα τῆς θεότητας. «Ὁ ἑωρακὸς ἐμὲ ἑώρακε τὸν Πατέρα». Ἡ εἰκόνα βρίσκει τὴν βιβλικὴ θεμελιώσή της στὴ δημιουργία τοῦ ἀνθρώπου «κατ' εἰκόνα Θεοῦ». Κατὰ τὴν θεία Λειτουργία ὁ ἱερεὺς θυμιάζει τοὺς πιστοὺς μὲ τὸν ἴδιο τρόπο ποῦ θυμιάζει καὶ τὶς εἰκόνες. Ἡ Ἐκκλησία χαιρετίζει ἔτσι τὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ μέσα στοὺς ἀνθρώπους. Ἡ προσκύνηση τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου, τοῦ Σταυροῦ καὶ τῶν εἰκόνων ἀποτελεῖ ἕνα ὄλο μὲ τὸ λειτουργικὸ μυστήριον τῆς Παρουσίας τοῦ Θεοῦ, ποῦ ἡ Ἐκκλησία κηρύσσει ἀπὸ τὸ βάθος τοῦ ἁγίου Πιπτηρίου.

Οἱ παμμέγιστες καὶ ὑπερφυεῖς ἀλήθειες τῆς ὀρθοδόξου χριστιανικῆς ἐκκλησιολογίας, ἔχοντας ὡς αἰώνιον πυρῆνα ζωῆς καὶ ἐλπίδας τὴν τομιοθεῖσα ἡδὴ χριστοκεντρικότητα καὶ ἀνθρωποκεντρικότητα αὐτῶν, ἔρχονται ἀπὸ τὰ βάθη δύο χιλιῶν χρόνων, μυρωμένες ἀπὸ τὶς προσευχὲς καὶ τὶς θυσίες ἐκείνων ποῦ εὐφρέστησαν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ πάντοτε νέες, δυνατές, σὰν ἀκρατος οἶνος, ποῦ εὐφραίνει τὶς καρδιές καὶ ἐκείνων ποῦ ζοῦν ἀκόμη σὲ μιὰ ἐποχὴ σὰν τὴ δική μας. Καὶ ὅσοι θέλουν ἀπὸ ἐκείνους ποῦ ἀμφιβάλλουν γιὰ τὴν ὀρθόδοξη πίστη, ἄς ἀφουγκρασθοῦν τὴν ἱστορία καὶ τὸν οὐρανό. Ἀκούονται μὲ εὐκρίνεια οἱ ἱερὲς προσκλήσεις τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, οἱ στοργικὲς φωνές τῶν ἑλληνοδιδάκτων ἱερῶν πατέρων, οἱ ἥρωϊκὲς οἰμωγὲς τῶν πληγωμένων μαρτύρων, οἱ θεῖες προτροπὲς τῶν ὁσίων, οἱ λυγμοὶ μετανοίας τῶν μοναστῶν, τὰ μηνύματα τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, οἱ ἀκαστεναγμοὶ τῶν ἀδικημένων, ποῦ ὅλες μαζί, καταλήγουν στὴν ἴδια ἱστορικὴ πρόσκληση, στὴν ἴδια μελωδικὴ πρόταση τοῦ Φιλίππου, πρὸς πάντα ἄνθρωπον ΕΡΧΟΙ ΚΑΙ ΙΔΕ. Ἐρχεσθε καὶ ἴδετε, τί εἶναι ἡ Ἐκκλησία, ποιά εἶναι ἡ Ὁρθόδοξία. Γεύσαθε καὶ ἴδετε ὅτι Χριστὸς ὁ Κύριος. Ἐλάτε καὶ δέστε. Βεβαιωθῆτε. Τότε καὶ μόνον ἡ φωνὴ τῆς ψυχῆς σας θὰ πρσπεθῆ στὴ μελωδικὴ ὁμολογία τῶν πιστῶν παιδιῶν τῆς Ἐκκλησίας. Χριστέ μας, σὺ εἶσαι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος, ὁ Λυτρωτὴς καὶ Σωτήρας, ὁ πλοηγὸς καὶ κυβερνήτης τοῦ σκάφους τῆς Ὁρθοδοξίας.

Κι ἂν στὶς ἱερὲς προσκλητήριες φωνές, πα-

ρεμβάλλονται κάποια παράσιτα, από τις δικές μας παραλείψεις και τὰ δικά μας λάθη, από τὰ λάθη τῶν ποιμένων τῆς Ἐκκλησίας, σὰς ζητοῦμε ἐμεῖς οἱ ποιμένες, νὰ μᾶς συγχωρήσετε καὶ νὰ μᾶς ἀνεχθῆτε.

Μέσα στὸν εὐρύτατο ἐκκλησιαστικό χωρὸς τῆς Ὀρθοδοξίας κανεὶς δὲν πρέπει καὶ γιὰ καμμιά αἰτία νὰ χάνη τὴν ἐλπίδα του γιὰ τὴν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ σωτηρία του. Μακριὰ ἀπὸ τὸν πόνο τῆς κολάσεως, ποὺ εἶναι ἡ ἀπελπισία καὶ ἡ ἀγνωσία τοῦ Θεοῦ. Ἡ αἰωνιότητα, ὡς βεβαία ἐλπίδα, εἶναι ὁ ποιοτικός προσδιορισμὸς τῆς σχέσεως τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸν Χριστὸ μέσα στὴν Ἐκκλησία.

Ἡ Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία βεβαίως μεριμνᾷ γιὰ τις ἀτομικὲς ψυχές. Εἶναι ὅμως ἐπίσης παγκοίως γνωστὸ πὼς φέρει καὶ τὸ βαρύτερο φορτίο τῶν ἐθνικῶν ἐνώσεων τῶν λαῶν. Μέσα στὸ ἀνεξέλεγκτο παιγνίδι τῶν ἱστορικῶν περιστάσεων, ἡ Ἐκκλησία μπορεῖ νὰ βρεθῆ στὸ κέντρο τῆς ὑπάρξεως ἐνὸς λαοῦ καὶ νὰ ἐκφράζῃ τὴν συνείδησή του. Γιὰ τὴν ἐπικύρωση αὐτῆς τῆς ἀλήθειας, σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ στὸ Ἔθνος τῶν Ἑλλήνων, ἡ ἱστορικὴ ἔρευνα καὶ ἡ ἐθνικὴ πραγματικότητα, μὲ πλήρη ἐξάρτυση ἐπιχειρημάτων, ἀφοπλίζει καὶ τὸν πλέον προκατειλημμένο ἐρευνητή. Ἐρχου καὶ ἴδε, πὼς ἡ Ὀρθοδοξία ἐκράτησε ὄρθιο τὸ Γένος τῶν Ἑλλήνων.

Καὶ νὰ ἡ ἐποχὴ μας. Κάθε λαὸς ἀναλαμβάνει μιὰ ἱστορικὴ ἀποστολή, οἰκονομώντας τὸν ἑαυτό του γύρω ἀπ' αὐτήν. Ἡ ἀποστολὴ ὅμως αὐτὴ ἀργὰ ἢ γρήγορα συναντᾷ τὸ σχέδιο τοῦ Θεοῦ. Ἡ παραβολὴ τῶν ταλάντων κἀνοῦσε λόγο γιὰ τὸ σχέδιο αὐτό, δείχνει ὅτι κανένα ἀπὸ τὰ ἔργα ποὺ ἐμπιστεύθηκε ὁ Χριστὸς δὲν χάνεται ποτὲ στὸν κόσμο. Μέσα, λοιπόν, σὲ νέες πολιτικὲς, κοινωνικὲς, οἰκονομικὲς καὶ ἐνδεχομένως ἐθνικὲς διαστάσεις, ἀναπόφευκτες καὶ ἐπικείμενες ἀπὸ τὴν προετοιμαζομένη ἐνωση τῆς Εὐρώπης, ἡ Ὀρθοδοξία, ὡς Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος, ὡς ὀρθόδοξος λαός, καλεῖται νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἀποστολή της. Ἐὰν ἡ ἐνταξὴ τῆς Ἑλλάδος στὴν Εὐρώπη, κατὰ τὴν ἀπόψή μας, ἀποσπελεῖ τὸ σημαντικώτερο γεγονός στὴν ἱστορία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ, μετὰ τὴν ἐπανάσταση καὶ παλιγγενεσία τοῦ 1821, γιὰ τὴν Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος, ἡ τωρινὴ ἀποστολὴ της στὴν Εὐρώπη, ὑπὲρ τοῦ ὀρθόδοξου Ἑλληνισμοῦ εἶναι τὸ ἀξιολογώτερο γεγονός εὐθύνης της,

μετὰ τὴν ἀπὸ τὸ 1453 καὶ ἐπὶ τέσσαρες αἰῶνες, πορεία θυσιῶν καὶ προσφορᾶς γιὰ τὴν διάσωση τοῦ Γένους μας. Ἡ πολυτιμὴ ἐμπειρία τῶν ἐκατομμυρίων Ἑλλήνων τῆς διασπορᾶς, ποὺ ἀνευρίσκουν καὶ διατηροῦν τὴν ἐνότητά τους κάτω ἀπὸ τὴν μητρικὴ προστασία τῆς Ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας μας, ἐπιμαρτυρεῖ τὴν διακηρυγμένη ἀλήθεια, ὅτι ἡ Ὀρθοδοξία, θὰ κρατήσῃ ἀκέραια καὶ ἀκμαῖα τὸν ὀρθόδοξο χριστιανικὸ Ἑλληνισμό μέσα στὴν κολυμβήθρα τῶν ναμάτων τῆς πνευματικῆς καὶ πολιτιστικῆς κληρονομίας καὶ ταυτότητός μας.

Ἡ Ὀρθοδοξία μας εἶναι ἡ κύρια δύναμη ποὺ θὰ μᾶς ἀξιώσει νὰ μεταστούμε, ὡς Νέος Ἑλληνισμός, ἀπὸ τὴν διαρκῆ ἀπραγῆ ὁμολογία τῆς ἐθνικοκοινωνικῆς μας κρίσεως στὴν ἀνανηπιτικὴ πορεία τῆς δημιουργίας καὶ τῆς προκοπῆς. Κι ἂν ἀκόμη ἡ Ἐκκλησία δὲν διαθέτει τὰ ἐμπειρικὰ μέσα τοῦ Κράτους γιὰ ἀμεσὲς τέτοιες ἐφαρμογές, θὰ κερδίσῃ σὲ δύναμη, ἠθικὴ, μὲ τὴν κυρίαρχη ἀνεξαρτησία ποὺ ἀποκτᾷ ὁ αἰώνιος λόγος της. Μέσα σὲ ἓνα σχῆμα διορθόδοξης συνεργασίας, μὲ ἐπικεφαλῆς τὸ Ἐλεῦθερο Πολιορμημένο Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο μας, ἡ Ὀρθοδοξία προχωρεῖ σὲ μιὰ καινούργια συνάντηση μὲ τὸν Καθολικισμό καὶ τὸν Προτεσταντισμὸ τῆς Εὐρώπης, ὑπὸ νέες συνθῆκες καὶ προϋποθέσεις. Ἄς ἐλπίσωμε ὅτι ἡ χριστιανικὴ Δύση θὰ φροντίσῃ ἐγκαίρως νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὴν προπαγάνδα τῆς Οὐνίας καὶ τὴν προσηλυτιστικὴ μαγία τῆς πολυκεφάλου διαμαρτυρήσεως. Ἡ Ὀρθόδοξη Ἑλλάδα καθημένη ὡς ἰσότημος συνδαιτυμόνας στὸ τραπέζι τῆς οἰκογενείας τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν, θὰ δηλώσῃ ὅτι ὑπὸ τις παρούσες συνθῆκες, μόνη αὐτὴ, ἔχει τὴν εὐθύνη νὰ φυλάσῃ τὰ πνευματικὰ σύνορα τῆς Εὐρώπης πρὸς Ἀνατολάς, ὅπου ἀνασυντάσσεται ἐνεδρεῦον τὸ ἐπιθετικὸ Ἰσλάμ. Ἀπὸ τὸν Ἔβρο καὶ κατὰ μῆκος τῶν ἐλληνικῶν νήσων τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς Ἰωνίας, μέχρι τὴν Ρόδο καὶ τὴν Κρήτη τὸ στίγμα τῆς κρισιμότητος τῶν καιρῶν εἶναι ἡ ἀπειλὴ τῆς Εὐρώπης ἀπὸ τὴν Ἰσλαμικὴ Ἀνατολή. Ἡ Ἀνατολικὴ Ὀρθοδοξία, ἀνόθευτη καὶ ἀκέραιη, πρέπει νὰ ἐμβαλιάσῃ τὴν Δύση, ὅχι γιὰ νὰ μεταβῇ ὅπως ἄλλοτε ἀπὸ τὸν Μεσαίωνα στὴν Ἀναγέννηση, ἀλλὰ γιὰ νὰ μεταστῇ ἀπὸ τὴν θρησκευτικὴ ἀδιαφορία στὴν εὐαγγελικὴ ἐγρήγορση καὶ ζωὴ.

Ἡ σύγκρουση ποὺ πολώνει τὸν κόσμον σήμε-

ΤΟ '21 ΚΑΙ ΟΙ ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ ΤΟΥ

Ἀμφισβητήσεις καὶ ἐπακριβώσεις

Ἐνα ἀπὸ τὰ φοβερότερα ἀνοσιουργήματα στὸ χῶρο τῆς Ἱστορίας —αὐτόχρομα ἀναιρετικὸ τῆς ιστορικῆς ἐπιστήμης— εἶναι ἡ ἰδεολογικὴ ἐρμηνεία καὶ χρῆση τῶν ἱστορικῶν δεδομένων. Τότε ὁ Ἱστορικὸς δὲν κάνει ἐπιστήμη (ἀπροκατάληπτη δηλαδή καὶ ἐλεύθερη ἐρευνα), ἀλλὰ πολιτικὴ. Ἐνα δὲ ἀπὸ τὰ ἱστορικὰ γεγονότα, πρωταρχικῆς γιὰ τὸν Ἑλληνισμό σημασίας, ποὺ δεινοπαθεῖ ἰδιαίτερα ἀπὸ τὴν ἰδεολογικοποιημένη ἱστορία, εἶναι τὸ 1821, ἡ Μεγάλῃ Ἑπανάσταση τοῦ Ἑλληνικοῦ Γένους/Ἔθνους καὶ ὁ ἀληθινὸς χαρακτήρας τῆς. Τὸ '21 σηματοδοτεῖ τὴν ἀρχὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους καὶ γι' αὐτὸ ὅλες οἱ ἰδεολογίες ζητοῦν νὰ τὸ

παρουσιάσουν ὡς δικό τους, νὰ σφετερισθοῦν τὴ δόξα του.

Μιὰ ομάδα ἐρευνητῶν προσεγγίζουν τὸ '21 μὲ ἕνα πνεῦμα ἀμφισβητήσεως καὶ διάθεση ἀπορριπτικῆ γιὰ κοινωνικὲς ομάδες, ποὺ καταλέγονται στοὺς συντελεστές του. Γι' αὐτοὺς τὸ '21 εἶναι «σημεῖον ἀντιλεγόμενον» (Λουκ. 2,34) καὶ ζητοῦν τὴν ἀπομύθευσή του, στὰ πλαίσια τοῦ γνωστοῦ αἰτήματος «νὰ ξαναγραφεῖ ἡ ἱστορία». Διατυπώθηκαν μάλιστα θέσεις, ποὺ ἐπαναλαμβάνονται αὐτοῦσιες ἀπὸ τοὺς συνεχιμιστὲς τους, ἰδιαίτερα στὸ χῶρο τῆς παιδείας καὶ τῆς ἀνεύθυνης (ὑπάρχει καὶ τέτοια) δημοσιογραφίας. Κυρίως πολε-

ρα δὲν εἶναι μετὰξὺ πνεύματος καὶ ὕλης, ἀλλὰ μετὰξὺ πνευμάτων μὲ διαφορετικὴ φύση (Ἀποκ. 16' - 18'). Τὸ 1γ' κεφάλαιο τῆς Ἀποκαλύψεως κάνει λόγο γιὰ δύο δαιμονικὲς ιδιότητες ποὺ διαθέτουν τεράστια καταστρεπτικὴ δύναμη. Τὴν ἀπερίοριστη ἐξουσία καὶ τὴν ψευδεῖς προφητείες. Ἡ Ὁρθοδοξία δὲν ἔχει τέτοιους πειρασμούς! Ἄλλοι ἀλλοῦ πειράζονται ἀπὸ τέτοιες ἐπιθυμίες. Κατὰ τὴν Ἀποκάλυψη ὁ λευκὸς ἵππεας, ὁ νικητῆς, ὁ Χριστὸς διασχίζει τὴν γῆ. Γύρω του ὅμως πορεύονται παράξενοι ἵππεῖς, ποὺ εἰκονίζουν τὸν πόλεμο, τὴν πείνα, τὸν θάνατο. Δὲν τοὺς ἀκούτε; Αὐτὴ εἶναι ἡ σκληρὴ πραγματικότητά, καρπὸς τοῦ δαίμονος στὴ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων. Ὀλότελα ἄλλος εἶναι ὁ προσωρισμὸς ποὺ ἐρχεται μέσα ἀπὸ τὴν πνεὺς τοῦ Πνεύματος τῆς Ὁρθοδοξίας ὅταν αὐτὲς γίνονται ἀποδεκτὲς ἀπὸ τὴν ἐλεύθερη ἀνθρώπινη βούληση. Καὶ ἐδῶ ἐγκυβύει ἡ μεγίστη εὐθύνη ὅλης τῆς ἡγεσίας τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ ὁλοκλήρου τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ, νὰ ἀπαδεχθῇ καὶ νὰ ζήσει τὴν πίστη του.

Ἡ Ὁρθοδοξία ἔχει τὴν ἀκλόνητη συνείδηση, ὅτι εἶναι ἡ «UNA SANCTA» ἡ «Μία Ἁγία» Ἐκκλησία. Ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος, ὡς ἀκεραία καὶ ἀληθινὴ καὶ ἡ ὅλη Ἐκκλησία, πορεύεται τὸν δρόμο τῆς ἐκπληρώσεως τῆς σωτηριώδους ἀποστολῆς τῆς, μὲ τὴν ἐπικλητικὴν πράξεις τοῦ ἁγίου Πνεύματος, μὲ τὴν ἱερωργία τοῦ Εὐαγγελικοῦ Λόγου καὶ μὲ τὰ ἔργα τῆς ἀγάπης καὶ τῆς φιλαλληλίας. Ἡ Θεία Χάρις ἀναπληρώνει τὴν δικὴν μας καὶ τὴν δικὴν σας ἐλλείψεις, γιὰ τὴν ὅποιον ὅμως εἴμεθα ὑπεύθυνοι.

Κύριε Πρόεδρε,

Ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος, οἱ σὺλειτουργοὶ Ἱεράρχαι, ὄλος ὁ κλήρος καὶ ὁ λαός, χαίρομεθα σήμερον γιὰ τὴν παρουσία σας καὶ τὴν συμμετοχὴ σας στὴ Θεία Λειτουργία. Ὅπως χαίρομεθα γιὰ τὴν παρουσία τοῦ Πρωθυπουργοῦ κ. Κων. Μητσοτάκη, τοῦ πρώην Προέδρου τῆς Δημοκρατίας κ. Χρ. Σαρτζετάκη, τοῦ Προέδρου τῆς Βουλῆς τῶν Ἑλλήνων, τῶν ὑπουργῶν, τῆς ἡγεσίας τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων, τῶν ἐκπροσώπων τῶν κομμάτων, τοῦ Δημάρχου, τῶν δικαστικῶν, τῶν πανεπιστημιακῶν καὶ ὅλων τῶν λοιπῶν ἐκπροσώπων τῶν ἀρχῶν.

Κατὰ τὴν σημερινὴ ἑορτὴ τῆς Κυριακῆς τῆς Ὁρθοδοξίας, ὅπως καὶ σὲ κάθε ἱερὴ ἀκολουθία, ἡ Ἐκκλησία μας εὐχεται καὶ ἱερῶς προσεύχεται γιὰ τὴν εἰρήνην τοῦ κόσμου, γιὰ τὴν ἐνότητα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, γιὰ κάθε ἀρχὴ καὶ ἐξουσία τοῦ Κράτους μας, γιὰ τὴν σπουδάζουσα, τὴν ἐργαζομένη καὶ τὴν στρατευμένη νεολαία μας, γιὰ τοὺς ἀσθενεῖς καὶ ἐμπεριστάτους ἀδελφούς μας. Αὐτὴ εἶναι ἡ εὐλογία καὶ ἡ σκέπη τῆς Ἐκκλησίας σὲ ὅλους ὅσοι, ἀφοῦ «ἦλθαν καὶ ἔζησαν» ὁμολογοῦν μὲ τὸν Ναθαναὴλ πρὸς τὸν Κύριον: «Διδάσκαλε, σὺ εἶ ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ». Ὁ ἐν Τριᾷθῳ Θεὸς ἡμῶν, ἐν τῇ ἀπέριφῳ εὐσπλαγγνίᾳ Αὐτοῦ, ἅς χαρίζῃ τὴν εἰρήνην καὶ τὸν θρίαμβον στὴν ὀρθόδοξον πίστην μας καὶ στὴν Ἑλληνικὴ Πατρίδα μας. Ἀμήν.

† Ὁ Ἀλεξανδρουπόλεως ΑΝΘΙΜΟΣ

Σ η μ. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Ἁγία Γραφή καὶ τὰ πατερικὰ κείμενα, κύριο βοήθημά μου γιὰ τὴν σύνταξη τῆς ἐπιμίστης ἦταν τὸ βιβλίον τοῦ Π. Βῆδοκίμουφ «Ἡ Ὁρθοδοξία» (ἐκδ. Β. Ρηγοπούλου).

μεϊται ἡ θέσις τοῦ «ἀνωτέρου» (λεγομένου) Κλήρου¹ στὸν Ἀγώνα καὶ ἀμφισβητεῖται γενικότερα ὁ ρόλος τοῦ Ράσου σ' αὐτόν. Ἐπισημαίνονται προδοσιές, χαρακτηρισρίζονται προδοτές, ἐλέγχονται συμπεριφορές, ἀμφισβητεῖται ἡ προσφορά. Τὰ «ἐπιχειρήματα» ὁμως περιορίζονται συνήθως σὲ ὠραιολογίες καὶ ἀνέρευσις γενικεύσεις ἢ γλωσσικὰ πυροτεχνήματα χωρὶς τεκμηρίωση. Ἡ ἰδεολογικοποιημένη αὐτὴ «ἱστορικὴ ἐρμηνεία» ἀναπαράγεται, συνεχῶς, καὶ παρασύρει τοὺς ἀδυνάτους καὶ ἀνικάνους νὰ ἐπιχειρήσουν αὐτοδιαπιστώσεις. Ἰδιαίτερα δὲ στὸ χῶρο τῆς παιδείας τὸ θύμα παρόμοιων ἰδεολογημάτων εἶναι ἡ Νεολαία, ποὺ ὀδηγεῖται στὴν ἀμφισβήτηση καὶ τὴν ἄρνηση, πρὶν ἀκόμη γνωρίσει τὴν ἱστορικὴ ἀλήθεια.

Ἄνταποκρινόμενος στὴν παρακλήση τῶν ὀργανωτῶν αὐτῆς τῆς πανηγυρικῆς συνάξεως, θὰ προσπαθῶ νὰ ἀπαντήσω στὰ ἐρωτήματα: Ποιὰ ἢ συμβολὴ τοῦ Κλήρου στὸν Ἀγώνα; Ὁφέλησε ἢ ἐβλάπη τὸ Γένος; Ποιὰ ἢ συμμετοχὴ του γενικότερα στὴν ἀνάσταση τοῦ Γένους; Στάθηκε στὸ πλευρὸ του ἢ ἀδιαφόρησε; Μποροῦμε νὰ μιλοῦμε γιὰ ἀντίδραση ἢ ἀδιαφορία; Θὰ προσεγγίσουμε τὰ ἐρωτήματα αὐτὰ μέσα ἀπὸ τίς ἱστορικὲς μορφοποιήσεις, ἐλέγχοντας τὴ στάση τοῦ Κλήρου κατὰ τὴν πορεία πρὸς τὸν Ἀγώνα καὶ κατὰ τὴν διεξαγωγὴ του. Σκοπὸς μας δὲν εἶναι μιὰ (ἀνώφελη καὶ προκλητικὴ) ἀπολογητικὴ ὑπερὸ τοῦ Κλήρου —τότε θὰ ἴσχυε τὸ ἀρχαῖο: «τὸ τὰς ἰδίας εὐεργεσίας ὑπομνήσκων τινὶ ἰδίον ἐστὶ τῷ ὑβρίζειν— ἀλλὰ ἡ ἀντικειμενικὴ, κατὰ τὸ δυνατόν, ἐρμηνεία.

1. Τὸ δ ἰ λ η μ μ α «σ υ ν ὑ π α ρ ξ η ἢ ἀ ν τ ἰ σ τ α σ η» καὶ ἡ δ υ ν α μ ἰ κ ῆ τ ο υ².

Μετὰ τὴν ἄλωση (1453) τὸ Γένος δλόκληρο διχάσθηκε στὴ στάση του ἀπέναντι στὸν κατακτητὴ. Δύο τάσεις διαμορφώθηκαν: ὁ σ υ μ β ἰ β α σ μ ὸ ς μὲ τὴ νέα κατάσταση, κινούμενος ἀνάμεσα στὴ μοιρολατρία καὶ τὴν ἐλπίδα ἀποκαταστάσεως, ἢ ἡ δ υ ν α μ ἰ κ ῆ ἀ ν τ ἰ σ τ α σ η μὲ κάθε δυνατὸ μέσο. Τὴν πρώτη τάση ἐκπροσωποῦσαν οἱ ἀ ν τ ἰ δ υ τ ἰ κ ο ἰ ἢ ἀ ν θ ε ν ω τ ἰ κ ο ἰ, ἐνῶ τὴ δεύτερη οἱ ἔ ν ω τ ἰ κ ο ἰ καὶ φ ἰ λ ο δ υ τ ἰ κ ο ἰ. Ἡ διάσταση ἐνωτικῶν-ἀνωτικῶν προῦπήρχε φυσικὰ τῆς ἀλώ-

σεως, διότι οἱ δύο παρατάξεις διαμορφώθηκαν ἀμέσως μετὰ τὸ τελικὸ σχίσμα Ἀνατολῆς-Δύσεως (1054). Ἡ ἀντιλατινικὴ-ἀντιφραγκικὴ πλευρὰ ἦταν ἡ πολυπληθέστερη καὶ ἰσχυρότερη, διότι τὴν συντηροῦσε ἡ μόνιμη —ἀπόδειξη τὸ 1204— φραγκικὴ ἐπιβουλὴ ἀπέναντι στὴν Ὀρθόδοξη-Ρωμαϊκὴ Ἀνατολή. Στους φιλοδυτικὸς καταλέγονταν κυρίως διανοούμενοι καὶ πολιτικοί. Οἱ πρῶτοι, διότι ταυτίζονταν στὶς θεωρητικὲς ἀναζητήσεις τους μὲ τοὺς δυτικὸς διανοουμένους (ἐνδοκοσμικὴ ἐσχολογία), ἐνῶ οἱ δεύτεροι καὶ διὰ λόγους σκοπιμότητος (προσοδικία βοηθείας). Μὲ τὴν ἀλληλοπεριχώρηση θεολογίας καὶ πολιτικῆς, βασικὸ γνῶρισμα τῆς Ρωμανίας («Βυζαντίου»), ἡ σύγκρουση τῶν δύο παρατάξεων δὲν ἔμεινε στὸ θεωρητικὸ ἐπίπεδο, ἀλλ' ἐπηρέασε ὅλο τὸ φάσμα τῆς ζωῆς.

Συνείδηση τῶν ἀνωτικῶν ἦταν, ὅτι τὴν ὀρθόδοξη-ρωμαϊκὴ ταυτότητα (ποὺ γιὰ τὸ Γένος ἦταν καὶ ἐθνικὴ) δὲν τὴν ἀπειλοῦσαν τόσο οἱ Ὀθωμανοί, ὅσο οἱ Φράγκοι. Ἡ π ἰ σ τ η, ὅχι ὡς θρησκευτικὴ ἰδεολογία, ἀλλ' ὡς θεραπευτικὴ τῆς ὑπάρξεως καὶ μέθοδος θεώσεως-σωτηρίας, θὰ ἔχει πάντοτε στὴν ἡσυχαστικὴ παράδοση καὶ τὰ ἐπιηρεαζόμενα ἀπ' αὐτὴν πλατειὰ λαϊκὰ στρώματα πρωταρχικὴ σημασία. Αὐτὴ τὴ συνείδηση κωδικοποιεῖ καὶ ἐπαναδιατυπώνει τὸν 18ο αἰῶνα ὁ μεγάλος ἀπόστολος τοῦ δούλου Γένους, ὁ ἅγιος Κοσμῆς Αἰτωλός: «Καὶ διατὶ δὲν ἤφερον ὁ Θεὸς ἄλλον βασιλέα, ποὺ ἦταν τόσα ρηγάτα ἐδῶ κοντὰ νὰ τοὺς τὸ δώση, μόνον ἤφερε τὸν Τοῦρκον, μέσαθεν ἀπὸ τὴν Κόκκινην Μηλιὰν καὶ τοῦ τὸ ἐχάρισεν; Ἡξερεν ὁ Θεός, πὼς τὰ ἄλλα ρηγάτα μᾶς βλάπτουν εἰς τὴν π ἰ σ τ ἰ ν, καὶ (=ἐνῶ) ὁ Τοῦρκος δὲν μᾶς βλάπτει. Ἄσπρα (=χρήματα) δῶσ' του καὶ καβαλλίκευσέ τον ἀπὸ τὸ κεφάλι. Καὶ διὰ νὰ μὴ κολασθοῦμεν, τὸ ἔδωσε τοῦ Τοῦρκου, καὶ τὸν ἔχει ὁ Θεὸς τὸν Τοῦρκον ὡσὰν σκύλην νὰ μᾶς φυλάη...»³. Ὁ ἅγιος Κοσμῆς ἔδινε, ἔτσι, ἀπάντηση στοὺς δυτικόφρονες-ἐνωτικὸς, χωρὶς μάλιστα νὰ μπορεῖ νὰ κατηγορηθεῖ ὡς ἐχθρὸς τοῦ Λαοῦ ἢ σκοταδιστῆς. Μόνον ὅσοι ἔχουν ἐμπειρία τῆς ἡσυχαστικῆς παραδόσεως, ποὺ διαισθάνεται στὶς λαϊκὲς πρακτικὲς, μποροῦν νὰ κατανοήσουν τὴν δυναμικὴ τῆς πίστεως μέχρι τὸν 19ο αἰῶνα⁴. Ἀντίθετα, οἱ φιλενωτικὸς ἦταν πάντα πρόθυμοι νὰ μειοδοτήσουν στὸ θέμα τῆς πίστεως (δὲν ἦσαν λίγοι ἐκεῖνοι, ποὺ προσχώρησαν

1. Τὸ λάθος αὐτὸ διαπράττεται συχνά, καὶ ὄχι μόνο ἀπὸ «ἀθεολόγητους». Οἱ βαθμοὶ τῆς Ἱερουσλήνης (Ἐπίσκοπος - Πρεσβύτερος καὶ Διάκονος) συναποτελοῦν τὸν ἀ ν ὄ τ ε ρ ο κ λ ῆ ρ ο. Στὸν κατώτερο κλῆρο ἀνήκουν οἱ (χειροθετημένοι καὶ ὄχι ἐντὸς τοῦ ἁγίου Βήματος χειροτονημένοι) ὑποδιάκονοι, φάλτες, ἀναγνώστες κ.λπ.

2. Γ. Δ. Μεταλληνοῦ, *Τουρκοκρατία...*, Ἀθήνα 1989, σ. 85 ἐ.ε. Πρὸς. Χρ. Σ. Πελεκίδη, *Ἰδεολογικὰ Ρεύματα τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Τουρκοκρατίας*, Ἰωάννινα 1974.

3. Ἰ. Μεγούνου, Κοσμῆ τοῦ Αἰτωλοῦ ΔΙΑΧΕΣ, Ἀθήνα 1979, σ. 269/70.

4. Ἄς θυμηθοῦμε τὰ λόγια τοῦ Γάλλου περιηγητῆ Μαλέριμπ (MALHERBE) πρὸς τὸν Μακρυγιάννη: «...Ἐνα θὰ σὰς ἐλάφη ἐσὰς, τὸ κεφάλιον τῆς θρησκείας, ἐποῦ εἶναι ἀστεινὴ ἢ ἰδέα σ' ἐσὰς πολὺ τυπωμένη» (Στρατηγὸς Μακρυγιάννη, Ἀπομνημονεύματα, ἐκδ. ΜΠΑΥΡΟΝ, χ. χρ., σ. 415).

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Η ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἄριθ. { Πρωτ. 669
Διεκπ. 281

Ἀθήναι τῆ 11-3-1991

Ἐχόντες ὑπ' ὄψιν τὴν παράγρ. 2 τοῦ ἄρθρου 19 τοῦ Νόμου 590) 1977 «Περὶ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος», δημοσιεύομεν κατωτέρω «Προκαταρκτικὸν Πίνακα» κληρικῶν προταθέντων διὰ τὴν ἐγγραφήν των εἰς τὸν Κατάλογον τῶν πρὸς Ἀρχιερατεῖαν Ἐκλογίμων καὶ ἐχόντων τὰ ὑπὸ τοῦ Νόμου ὀριζόμενα προσόντα.

Συμφώνως πρὸς τὴν παράγρ. 2 τοῦ ἄρθρου 20 τοῦ Ν. 590) 1977, κατὰ τῆς ἐγγραφῆς ὑποψηφίου τινὸς ἐκ τῶν κατωτέρω προτεινομένων, δύναται νὰ ἀσκηθῆ παρ' οὐδὲποτε κληρικοῦ ἢ λαϊκοῦ, ἔνστασις, ἐντὸς δύο μηνῶν ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως, ἐπὶ τῷ λόγῳ, ὅτι ὁ προτεινόμενος δὲν διαθέτει τὰ πρὸς Ἀρχιερατεῖαν οὐσιαστικὰ ἢ τυπικὰ προσόντα.

Ἡ ἔνστασις αὕτη δύναται νὰ ὑποβληθῆ εἴτε πρὸς τὸν οἰκείον Μητροπολίτην εἴτε πρὸς τὴν Ἀρχιεραγματεῖαν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου διὰ τὰ περαιτέρω.

ΠΡΟΚΑΤΑΡΚΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ
ΤΩΝ ΥΠΟΨΗΦΙΩΝ ΠΡΟΣ ΕΓΓΡΑΦΗΝ ΕΙΣ ΤΟΝ ΚΑΤΑΛΟΓΟΝ ΤΩΝ ΠΡΟΣ ΑΡΧΙΕΡΑΤΕΙΑΝ
ΕΚΛΟΓΙΜΩΝ

α/α	ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟΝ	ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΕΙΣ ΗΝ ΑΝΗΚΕΙ
1.	Ἀρχιμ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ Θεόκλητος	Μαντινείας καὶ Κυνουρίας
2.	» ΒΑΡΒΑΡΙΓΟΣ Πολύκαρπος	Νικαίας
3.	» ΓΕΩΡΓΑΚΟΠΟΥΛΟΣ Ἰγνάτιος	Πειραιῶς
4.	» ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ Πολύκαρπος	Νικαίας
5.	» ΚΑΝΑΤΑΣ Γερβάσιος	Πατραμυθίας
6.	» ΚΩΝΣΤΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ Χριστόδουλος	Νικαίας
7.	» ΜΑΝΩΛΗΣ Μάρκος	Ἀστικῆς
8.	» ΜΑΧΑΙΡΙΩΤΗΣ Τιμόθεος	Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν
9.	» ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ Δημήτριος	Θεσσαλονίκης
10.	» ΠΡΟΒΑΤΑΣ Σπυρίδων	Νικαίας
11.	» ΤΑΒΟΥΛΑΡΗΣ Γεώργιος	Χίου
12.	» ΤΣΑΚΑΛΗΣ Γρηγόριος	Γάρτυνος καὶ Μεγαλοπόλεως

Ἐντολῆ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου

Ὁ Ἀρχιεραγματεῦν

Ἀρχιμ. ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΣ ΚΑΡΠΑΘΑΚΗΣ

στον παπισμό), διότι τὰ κριτήριά τους ἦταν προπάντων ἐνδοκοσμικὰ καὶ καιρικὰ. Οἱ δεύτεροι ἔρριχναν τὸ βάρος στὴν ἐξωτερικὴ ἐλευθερία. Παρόλα αὐτά, πρέπει νὰ λεχθεῖ, ὅτι μολονότι ἡ πρώτη τάση διέσωσε τὴν ταυτότητα τοῦ Γένους, ἡ δεύτερη τὸ κράτησε σὲ μόνιμο ἐπαναστατικὸ θρασμό. Ἡ ἀντίθεσή τους, χωρὶς νὰ γίνεται αὐτὸ τότε αἰσθητό, λειτούργησε ὡς σύνθεση. Βέβαια, κατὰ τὸν γνωστὸ ἱστορικὸ Στῆβεν Ράνσιμαν, οἱ ἀνθενωτικοὶ δικαίωθηκαν, διότι μ' αὐτοὺς «δια-

τηρήθηκε ἡ ἀκεραιότητα τῆς Ἐκκλησίας καὶ μὲ αὐτὴν καὶ ἡ ἀκεραιότητα τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ»⁵.

(Συνεχίζεται)

Πρωτοπρ. ΓΕΩΡΓ. Δ. ΜΕΤΑΛΛΗΝΟΣ Δρ. Θ. καὶ Φ.
Ἀναπλ. Καθηγ. Παν)μίου Ἀθηνῶν

5. Στ. Ράνσιμαν, Ἡ Μεγάλη Ἐκκλησία ἐν ἀίχμαλωσίᾳ (μετάφρ. Ν. Παπαρρόδου), Ἀθήνα 1979, σ. 360.

Η Α.Θ.Π. Ο ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ Κ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΕΙΣ ΤΟ ΑΓΙΟΝ ΟΡΟΣ ΑΘΩΣ (21-27 Σεπτεμβρίου 1990)*

Πρὸς τοὺς πατέρες τῆς Ἱ. Μονῆς Ξενοφώντος ὁ Παναγιώτατος εἶπε τὰ ἀκόλουθα:

«Οσιώτατοι ἅγιοι Καθηγούμενοι καὶ Πατέρες, προσφιλέστατα ἡμῖν τέκνα ἐν Κυρίῳ,

Πολλὴν τὴν χαρὰν αἰσθανόμεθα εὐρισκόμενοι ἐν τῷ μέσῳ ὑμῶν κατὰ τὴν ἐπίσκεψιν ἡμῶν εἰς τὸ Ἁγιάριον Ὅρος. Ἡ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον ἐπικοινωνία, καὶ μάλιστα ἐν τῷ Ἱερῷ τούτῳ Σκηνώματι τοῦ Κυρίου, ἀποτελεῖ ἀγαθὸν τόσον μέγα, ὥστε νὰ συνάπτεται πρὸς αὐτὴν τὴν Βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, ὅτε κατὰ τὸν θεῖον Παῦλον «ὠρῶμεθα αὐτὸν (τὸν Θεὸν) πρόσωπον πρὸς πρόσωπον».

Ὡς Ἐπίσκοπος καὶ Πνευματικὸς ὑμῶν Πατὴρ πάντοτε ἔχομεν ὑμᾶς ἐν τῇ σκέψει, τῇ καρδίᾳ καὶ ταῖς προσευχαῖς ἡμῶν, παρακολουθοῦντες μετὰ στοργῆς πολλῆς τὴν κατὰ Θεὸν προκοπὴν ὑμῶν, ἥδη ὁμῶς ἀξιούμεθα νὰ ἴδωμεν ὑμᾶς ἐκ τοῦ πλησίον καὶ νὰ ἔχωμεν τὴν χαρὰν ἡμῶν πεπληρωμένην.

Ἦλθομεν ἐδῶ μετὰ τῆς Συνοδείας ἡμῶν διὰ νὰ σᾶς ἴδωμεν, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ σᾶς ἀκούσωμεν. Νὰ πληροφορηθῶμεν τὰ προβλήματα καὶ τὰς ἀγωνίας σας. Οἱ μοναχοὶ ἀποτελεῖτε ἀναπόσπαστα μέλη τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ὅσον καὶ ἂν ἀπέχετε τῶν μεριμνῶν τοῦ κόσμου δὲν παύετε νὰ προσεύχεσθε ὑπὲρ αὐτοῦ, ὑπὲρ πάντων ἀνθρώπων καὶ μάλιστα ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας. Οἱ λόγοι ἐνὸς ἁγίου καρποῦ τοῦ Ὁρους τούτου ἐκφράζουν τοῦτο καλῶς: «Ὁ μοναχὸς εἶναι ἰκέτης ὑπὲρ ὅλον τοῦ κόσμου θρηγεῖ δι' ὅλον τὸν κόσμον καὶ εἰς τοῦτο ἔγκειται τὸ κύριον ἔργον του. Ποίος ἄραγε προτιθέπει αὐτὸν νὰ χεῖ δάκρυα δι' ὅλον τὸν κόσμον; Ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἐμπνέει τὸν μοναχόν. Αὐτὸς παρέχει εἰς τὸν μοναχὸν τὴν ἀγάπην τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς ἀγάπης ἡ καρδιά τοῦ μοναχοῦ εἶναι πάντοτε περίλυπος διὰ τὸν λαόν, ἐπειδὴ οὐ πάντες σώζονται».

Ἡμεῖς οἱ ζῶντες ἐν τῷ κόσμῳ, πολὺ ὑπολογίζομεν εἰς τὰς προσευχὰς ὑμῶν. Ἡ διακυσθέρησις τοῦ σκάφους τῆς Ἐκκλησίας μέσα εἰς τὴν τρικυμιώ-

δη θάλασσαν τοῦ κόσμου τούτου δὲν εἶναι εὐκόλος. Οἱ καιροὶ εἶναι χαλεποί, καὶ πάντες πρέπει νὰ στηριζόμεν ἀλλήλους, ἕκαστος ἐκ τῆς θέσεως εἰς ἣν ἐτάχθη ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, με πνεῦμα ταπεινώσεως, ὑπακοῆς καὶ σεβασμοῦ, πρὸ πάντων δὲ με τὴν ἀγάπην, χωρὶς τὴν ὁποῖαν ὅλα τὰ χαρίσματα εἶναι ἄχρηστα, ὡς τονίζει ὁ Ἀπόστολος τῶν Ἑθνῶν.

Σήμερον ὁ κόσμος διέρχεται κρίσιν πνευματικὴν, καὶ μόνον ἡ χάρις τοῦ Κυρίου δύναται νὰ μᾶς σώσῃ. Ποικίλα ρεύματα σκέψεως συσκοτίζουν καὶ ἀποπροσανατολίζουν τὸν ἄνθρωπον σήμερον, ἐνῶ ὁ εὐδαιμονισμὸς καὶ ἡ φιλαντία τὸν ἔχουν φέρει εἰς σημεῖον νὰ αὐτοκαταστρέφεται μέσα ἀπὸ τὰ ἐπιτεύγματά του. Ἴσως οὐδέποτε ἄλλοτε νὰ μὴ ἐχρειάζετο ἡ ἀνθρωπότης τὸ πνεῦμα τοῦ ἀσκητισμοῦ ὅσον σήμερον. Οἱ μοναχοί, χωρὶς νὰ διδάσκουν διὰ τῶν λόγων των, διδάσκουν διὰ τοῦ παραδείγματός των. Τὸ Ἅγιον Ὅρος δὲν ἐπεδόθη εἰς ἱεραποστολικὰς δραστηριότητας, ἀλλ' ἐν τούτοις ἐδίδαξε καὶ διδάσκει τὸν κόσμον. Διότι τὰ λόγια δὲν πείθουν πλέον. Αὐτὸ πὸν χρειάζεται ὁ ἄνθρωπος εἶναι «ὁ τρόπος ὑπαρξεως», ἡ ζωὴ καὶ ἡ πολιτεία καὶ ἡ ἄσκησις πὸν ἀκολουθεῖτε καὶ σεῖς ὅλοι, ἀγαπητοὶ πατέρες, ἐν τῷ συγκροτήματι τούτῳ.

Ὁ κόσμος ἔχει ἀνάγκην μειανοίας, καὶ τὴν μετάνοιαν δὲν τὴν διδάσκει κανεὶς διὰ τῶν λόγων, ἀλλὰ διὰ τῆς ζωῆς του. Ὁ κόσμος ἔχει ἀνάγκην ἀγάπης, καὶ ἡ ἀγάπη δὲν διδάσκεται διὰ τῶν λόγων, διότι εἶναι ζωὴ καὶ πλήρωμα ζωῆς. Ἔτσι ἡ σιωπηλὴ ζωὴ τῶν μοναχῶν, ἡ ἰδικὴ σας ζωὴ, ἀξίζει σήμερον πολὺ περισσότερον ἀπὸ τὰ ἠχηρὰ κηρύγματα τοῦ ἄμβωνος. Πρὸς τὸ Ἅγιον Ὅρος στρέφονται σήμερον πολλοὶ διὰ νὰ εὕρουν ἀγάπην καὶ πνεῦμα εἰς τὴν ζωὴν των.

Ἡ Μήτηρ Ἁγία τοῦ Χριστοῦ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ εὐγνωμόνος ἀναλογίζεται πάντοτε τὴν προσφορὰν τῶν δακρῶν καὶ τῶν πνευματικῶν κόπων σας ὑπὲρ παντὸς τοῦ κόσμου.

Ἡ εὐλογία καὶ ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἄς εἶναι πάντοτε μαζί σας».

Μιλῶντας στὸ Καθολικὸ τῆς Ἱ. Μονῆς Ξεροπο-

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 124 τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 4 τεύχους.

Ὁ Παναγιώτατος προεξάρχει στή λιτάνευση τῆς θαυματουργῆς εἰκόνας τοῦ «Ἄξιόν Ἔσται».

τάμου ὁ Οἰκουμενικός Πατριάρχης ἦταν φυσικό νὰ ἀναφερθεῖ καί στό ἐκεῖ φυλασσόμενο τεμάχιο τοῦ Τιμίου Εὐλίου, τὸ μεγαλύτερο στό Ἅγιον Ὄρος:

«Ὁσιολογιώτατε ἅγιε Καθηγούμενε, Εὐλαβέστατοι Πατέρες, Τέκνα ἡμῶν ἐν Κυρίῳ ἀγαπητά,

Παρθένον τριάκοντα περίπου ἔτη ἀπὸ τοῦ λαμπροῦ πανηγυρισμοῦ τῆς χιλιετηρίδος τοῦ Ἅγιου Ὄρους καί τῆς ἐνιαυθα ἀφίξεως τοῦ προκατόχου ἡμῶν ἀειμνήστου Πατριάρχου Ἀθηναγόρου. Συνεπληρώθη τότε χιλιετία ζωῆς τοῦ Ἀγιορειτικοῦ Μοναχισμοῦ, ἐκκινήσασα ἐκ τοῦ τέλους τῆς πρώτης χιλιετίας καί καλύψασα ἐν τῷ συνόλω αὐτῆς τὴν δευτέραν χιλιετίαν, πλὴν τοῦ μικροῦ τμήματος αὐτῆς, τὸ ὁποῖον ἡμεῖς τώρα διανύομεν. Ἐὰν ἐπιχειρήσῃ κανεὶς σύγκρισιν τῆς τότε ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καί τῷ κόσμῳ καταστάσεως πρὸς τὰ σήμερον κρατούντα, θὰ περιπέσῃ εἰς μελαγχολίαν, ἣν μόνον ἡ πίστις καί ἡ ἐλπίς εἰς τὸν σοφῶς κατευθύνοντα τὴν ἱστορίαν Κύριον τοῦ σύμπαντος δύνανται νὰ παραμυθήσουν.

Ἡ Ὁρθοδοξία τότε εὐρίσκειτο εἰς τὸ ἀπόγειον

τῆς ἀκμῆς καί τῆς ἀκτινοβολίας τῆς. Εἶχε διαμορφώσει τὴν διδασκαλίαν αὐτῆς μετὰ μακροὺς ἀγῶνας, ἐναντίον ποικίλων αἰρέσεων, ὠθημένη δὲ ἀπὸ τὴν σφύζουσαν ἀνταπόκρισιν τῶν πιστῶν εἰς τὴν πλουσίως ἐκχεομένην χάριν τοῦ Θεοῦ, εἶχεν ἀχθῆ εἰς μεγαλειώδη ὕψη πνευματικῆς δημιουργίας εἰς τὰς τέχνας, εἰς τὰ γράμματα, εἰς τὴν ἀγιότητα. Ποῖος δὲν θαυμάζει σήμερον τὴν βυζαντινὴν ἀρχιτεκτονικὴν, τὰς εἰκόνας, τὴν ὑμνογραφίαν, τὸν πλοῦτον τῆς ὀρθοδόξου λατρείας; Ποῖος δὲν κύπτει τὸ γόνυ πρὸ τῆς μοναστικῆς ἀγιότητος καί βιοτῆς τῆς ἀναδειξάσης πλήθη ὁσίων καί ἁγίων, μέσα εἰς τὰς μοναστικὰς πολιτείας τῆς Αἰγύπτου, τῆς Συρίας, τῆς Παλαιστίνης, τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τοῦ Ἅγιου Ὄρους, εἰς ἀγνώστους ἐρημούς καί σπήλαια ἀλλὰ καί μέσα εἰς τοὺς θορόβους καί τὰς μερίμας τοῦ κόσμου;

Ἡ Μία τότε Ἁγία, Καθολικὴ καί Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία, ἐκτεινομένη εἰς τὰ πέρατα τῆς Οἰκουμένης καί ἰδρυνομένη ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως,

ὡς τοῦ μοναδικοῦ πολιτικοῦ καὶ ἐκκλησιαστικοῦ κέντρου, ἐφαίρειτο ἐγγίζουσα τὴν ἐπὶ γῆς πραγματίωσιν τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, τὴν ἐπὶ γῆς ἐμπολίτευσιν τοῦ παραδείσου. Οἱ ἄνθρωποι ἠμιλλῶντο εἰς ἀγιότητα τοὺς ἀγγέλους, σύμπασα δὲ ἡ Ἐκκλησία ἦτο ἐν ἀπέραντον σιάδιον πνευματικῶν ἀθλημάτων καὶ κατορθωμάτων, ἔνθα ἀνεδεικνύοντο οἱ πρωταθληταὶ τῆς ἀγάπης, τῆς προσευχῆς, τῆς ἐγκρατείας, τῆς ὑπακοῆς, τῆς πίστεως, τῆς ὑπομονῆς καὶ ὅλων τῶν ἀρετῶν τῆς χριστιανικῆς ζωῆς. Ἦτο εἰς κόσμος ἰατρείας καὶ θεραπείας τῶν παθῶν καὶ τῶν κακιῶν, ἐξανθρωπισμοῦ καὶ ἐξαγιασμοῦ, κόσμος προόδου καὶ ἀλλαγῆς ἐπὶ τὰ κρεῖττω καὶ βελτίω, ἐφ' ὅσον εἶναι καλύτερα καὶ προτιμότερα τὸ πνεῦμα τῆς ὕλης, ἡ ἀγιότης τῆς ἀμαρτωλότητος, ἡ ἐξημέρωσις τῆς θαρσαρότητος, καὶ ἐφ' ὅσον πρόοδος ἀληθινὴ εἶναι ἡ νίκη ἐπὶ τῶν παθῶν καὶ ὄχι ἡ ὑποδούλωσις εἰς αὐτά.

Τμημα ἐκλεκτὸν αὐτοῦ τοῦ κόσμου, εἰς τὸ ὁποῖον ἔσπευδον νὰ εἰσεέλθουν καὶ νὰ ἐνταχθῶν καὶ ἄλλα ἔθνη, ἐλκνόμενα ὑπὸ τῆς ἀκτινοβολίας του, διασωθέν, μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, τὴν προστασίαν τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου καὶ τὴν ἀνύστακτον φροντίδα τῆς Μητρὸς Ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας, εἶναι τὸ Ἅγιον Ὄρος. Μέλη αὐτοῦ τοῦ ἁγίου ὄντως κόσμου εἶναι ὁ ἰδρυτὴς τῆς Μεγίστης Λαύρας ὄσιος Ἀθανάσιος ὁ Ἀθωνίτης, καὶ ὁ σύγχρονος αὐτοῦ Παῦλος ὁ Ξηροποιάμου καὶ πάντες οἱ ἐν τῷ Ἁγιωνύμῳ Ὄρει ἀσκητικῶς διαλάφραντες ὄσιοι καὶ πατέρες, ὡς καὶ οἱ σήμερον ἐν αὐτῷ ἀθλοῦντες καὶ ἀσκουμένοι ἐν τῇ ἐλπίδι τῆς ἐπιτυχίας τοῦ θείου ἐλέους καὶ τῆς φωτιστικοῦ χάριτος τοῦ Παναγίου Πνεύματος.

Αὐτὸν τὸν κόσμον διασώζει καὶ προβάλλει τὸ Ἅγιον Ὄρος εἰς τὸν ἀπολέσαντα τὸν πνευματικὸν αὐτοῦ προσανατολισμὸν σύγχρονον ἄνθρωπον, τὸν δουλωθέντα εἰς τὰς ὑλικὰς ἀπολαύσεις καὶ εἰς τὰ τεχνολογικά του κατασκευάσματα. Ἡ ἀσκουμένη πρὸς πάντας ἐλξίς τοῦ ἀγιοθαδίτου αὐτοῦ τόπου ὀφείλεται εἰς τὴν νοσταλγίαν καὶ ἀναζήτησιν τῆς ἀγιότητος, εἰς τὴν ἐπιθυμίαν ἐξόδου ἐκ τῶν ποικίλων ἀδιεξόδων. Ἄν ἐν τῇ ἀρχῇ αὐτοῦ τὸ Ἅγιον Ὄρος ἐδημιουργήθη ὡς φυσικὸς καρπὸς τῆς ἀνθούσης τότε πνευματικότητος, ἐντὸς μιᾶς πολιτείας τῷ ὄντι χριστιανικῆς καὶ οἰκουμενικῆς, καὶ ἐντὸς μιᾶς Ἐκκλησίας ἠνωμένης ἐν τῇ Ἀνατολῇ καὶ τῇ Δύσει, σήμερον καλεῖται νὰ γίνῃ ὅσας καὶ καταφύγιον εἰς ἓνα διεσπαρμένον πολιτικῶς καὶ πνευματικῶς κόσμον, νὰ ἀνταποκριθῇ εἰς τὴν κραυγὴν βοήθειας, χωρὶς βεβαίως νὰ ἀποσιῇ τῆς οἰωπῆς καὶ τῆς ἡου-

χίας. Ἡ ἀγιότης καὶ οἰωπῶσα βοᾶ, καὶ κρυπτομένη ἀποκαλύπτεται.

Ἡ Ἐκκλησία Κωνσταντινουπόλεως, ἐκ τῆς σαρκὸς καὶ τοῦ πνεύματος τῆς ὁποίας ἐγεννήθη καὶ ἀνεπτύχθη τὸ Ἅγιον Ὄρος, ἀναμιμνήσκεται εὐγνωμόνως καὶ ὀφειλετικῶς τῶν εὐσεβῶν αυτοκρατόρων καὶ αὐιδίμων Πατριαρχῶν, τῶν μεγάλων διδασκάλων καὶ ἁγίων, οἵτινες ἐγκατεβίωσαν ἐν τῷ Ὄρει τούτῳ τῷ Ἁγίῳ ἢ ἐνηργέτησαν αὐτὸ διὰ δωρεῶν καὶ ἀναθημάτων. Ὁ μέγας θησαυρὸς τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ξηροποιάμου, τὸ πολύτιμον τειμάχιον τοῦ ζωηφόρου Σταυροῦ, τοῦ ὁποίου τὴν παγκόσμιον Ὑψωσιν γηθοσύνως σήμερον πανηγυρίζομεν, ὡς καὶ τὰ πλεῖστα τῶν ἱερῶν λειψάνων τῶν ἐν αὐτῇ καὶ ἐν ἄλλαις μοναῖς ἀποτεθειμένων, ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἦλθον ἐνταῦθα. Τὸ Ἅγιον Ὄρος εἶναι προέκτασις τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὸ ἐναπομεῖναν ἐλάχιστον δεῖγμα τοῦ ἐνδόξου καὶ περιβλέπτου αὐτῆς παρελθόντος. Ὁραματιζομένη ἡ Κωνσταντινούπολις τὴν ἐν Χριστῷ ἐνότητα πάντων καὶ ἐνεργοῦσα ὑπὲρ αὐτῆς, ἔχει σταθερὰν καὶ ἐκπεφρασμένην τὴν συνείδησιν, ὅτι ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία εἶναι ἡ Μία, Ἁγία, Καθολικὴ καὶ Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία, ἡ συνεχιζουσα ἀκαινοτομήτως καὶ ἀπαραιομειώτως τὴν ζωὴν τῆς ἀδαιρέτου Ἐκκλησίας. Αὐτὴν μαρτυρεῖ καὶ αὐτὴν προβάλλει ἐξ ἀγάπης πρὸς τοὺς ἑτεροδόξους ἀδελφούς ἐπὶ τῇ ἐλπίδι τῆς ὑπ' αὐτῶν γνώσεως τοῦ πλοῦτου καὶ τῶν ἀγαθῶν τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ τῆς ἐπιστροφῆς των εἰς τὴν ἀφειτηρίαν, ἐξ ἧς ἐξεκίνησεν ὁ Ἁγιορειτικὸς Μοναχισμὸς, εἰς τὸ ἔδαφος δηλαδή τῆς ἠνωμένης Ἐκκλησίας τοῦ δεκάτου αἰῶνος.

Τὸ σχῆμα τοῦ ζωηφόρου Σταυροῦ, κατὰ τοὺς Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας, σημαίνει τὴν παγκόσμιον, τὴν πρὸς ὅλα τὰ σημεῖα τοῦ κόσμου κατευθύνσιν καὶ διάδοσιν τῆς σωτηρίας. Τὸ Ἅγιον Ὄρος μένον ἐν ἑαυτῷ ἐλκνύει τὸν κόσμον ἐξ ὅλων τῶν κατευθύνσεων. Ὁ ἐσταυρωμένος θίος τῶν Μοναχῶν ὑφύεται ἐν τῷ κόσμῳ, δικαίων τὸ νόημα τῆς σημερινῆς ἐορτῆς. Ἡ Μητὴρ Ἐκκλησία τῆς Κωνσταντινουπόλεως σεμνύεται καὶ κωχᾶται διὰ τὸ Ἅγιον Ὄρος, ἀπόδειξιν δὲ αὐτῆς τῆς κωχήσεως, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀγάπης ἡμῶν καὶ τῆς τιμῆς πρὸς τοὺς ἐγκαταβιούοντας ἐνταῦθα πατέρας, ἀποτελεῖ ἡ ἐπίσκεψις τῆς ἡμῶν Μετριοτήτος μετὰ τῆς συνοδείας ἡμῶν.

Ἡ ἀήττητος καὶ ἀκατάλυτος καὶ θεία δύναμις τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιῦ Σταυροῦ εἶη μετὰ πάντων ἡμῶν, ἀγαπητοὶ πατέρες καὶ ἀδελφοί. Ἀμήν».

(Συνεχίζεται)

I. M. ΧΑΤΖΗΦΩΤΗΣ

Δ) γτῆς τοῦ Γραφείου Τύπου τῆς Ἱ. Συνόδου

Η ΠΟΙΜΑΝΤΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΚΕΨΙΣ ΤΗΣ Α.Θ.Π. ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜ. ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ Κ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΕΙΣ Η.Π.Α.* (2-29 Ἰουλίου 1990)

Στὴ συνέχεια ὁ Παναγιώτατος εἶχε μιὰ πολὺ θερμὴ συνάντησιν μετὰ τοὺς ἱερεῖς καὶ τὶς πρεσβυτέρους τῆς Ἱ. Ἀρχιεπισκοπῆς, τοὺς ὁποίους χαίρεται μετὰ ἀγάπῃ καὶ συγκίνησιν:

«*Ἱερότατε καὶ ἀγαπητὲ ἀδελφὲ ἅγιε Ἀμερικῆς, Ἀγαπητοὶ Πατέρες μετὰ τῶν εὐλαβεσιῶν συζύγων ὑμῶν,*

Αἰσθανόμεθα ἰδιαιτέραν χαρὰν καὶ συγκίνησιν εὐρισκόμενοι ἐν μέσῳ ὑμῶν. Αἰσθανόμεθα οικειότητα, ὁμοφυλίαν, φιλαδελφίαν. Παριστάμεθα ὡς ὁ πρῶτος τῆ τιμῇ καὶ τῇ διακονίᾳ ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ Ἐπίσκοπος μετὰ τῶν συλλειτουργούντων καὶ συνδιακονούντων τὸ μυστήριον τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων, μετὰ τῶν ἐπιτελικῶν στελεχῶν τῆς Ἐκκλησίας, εἰς τὰ ὁποῖα ὁ Κύριος ἀνέθεσε τὸ ὑψηλόν, ἀλλὰ καὶ δυσχερὲς ἔργον νὰ ἡγῶνται τῆς ἐν τῷ κόσμῳ στρατείας τῶν πιστῶν, νὰ κατενθύνουν τὴν στρατευομένην Ἐκκλησίαν πρὸς τὸν θρίαμβον τῆς Βασιλείας τῶν οὐρανῶν.

Εἴμεθα βέβαιοι διὸ γνωρίζετε τὸ ὕψος καὶ τὸ μεγαλεῖον τοῦ ἱερατικοῦ σας λειτουργήματος. Εἶσθε ὄχι ἀπλῶς ἰσοστάσιοι, ἀλλ' ὑπέρτεροι τῶν ἀγγέλων, διότι ἱεροουργεῖτε τὰ μυστήρια τῆς Χάριτος, «εἰς ἃ ἐπιθυμοῦσιν ἄγγελοι παρακῦψαι» (Α' Πέτρ. 1,12). Εἰς τὰς χεῖράς σας ἐναπέθεσεν ὁ Θεὸς τὴν σωτηρίαν τοῦ κόσμου. Δὲν ἐκπροσωπεῖτε ἐπιγίους ἄρχοντας, φθαροὺς καὶ θνητοὺς, ἐρχομένους καὶ παρερχομένους, ἀλλὰ τὸν αἰώνιον, ἀφθαρτον καὶ ἀναλλοίωτον Κύριον· οὐτε προσφέρετε ὑλικά ἀγαθὰ, ἀλλὰ πνευματικά, «μη τὴν βρωσὴν τὴν ἀπολυμένην, ἀλλὰ τὴν βρωσὴν τὴν μένουσαν εἰς ζωὴν αἰώνιον» (Ἰω. 6,27).

Ζῆτε ἐντὸς μιᾶς εὐλογημένης, φιλοξένου καὶ φιλανθρώπου Χώρας, τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ὁποίας εἶναι ἡ ἐλευθερία σκέψεως καὶ δράσεως καὶ ἡ ἀφθονία τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν. Τὰ πλεονεκτήματα αὐτὰ εὐχερῶς δύναται νὰ μεταβληθοῦν εἰς μειονεκτήματα. Τὸ τίμημα τῆς ἐλευθερίας εἶναι πολὺ βαρὺ διὰ τὸν δὲν

αἰχμαλωτίζωμεν τὰς σκέψεις καὶ τὰ νοήματα ἡμῶν εἰς τὴν ὑπακοὴν τοῦ Χριστοῦ (Β' Κορ. 2,5)· καθιστάμεθα τότε δοῦλοι τῆς σαρκὸς καὶ τοῦ κόσμου, αἰχμάλωτοι τῆς ἁμαρτίας καὶ τοῦ κακοῦ (Ρωμ. 8,23).

Ὁ μεγαλύτερος κίνδυνος σήμερον διὰ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τοὺς λειτουργοὺς τῆς εἶναι ἡ ὁσημέραι ἀξανανομένη τάσις ἐκκοσμικεύσεως, συμπορεύσεως πρὸς τὸν κόσμον καὶ τὰς ἐπιθυμίας αὐτοῦ. Πῶς ὅμως θὰ ἀλλάξωμεν καὶ θὰ ἀνακαινίσωμεν τὸν κόσμον ὅταν ὁ κόσμος ἀλλάσῃ ἡμᾶς τοὺς ἰδίους ἐν τῇ ἐκτὸς Χριστοῦ παλαιότητι καὶ φθορᾷ; Ἀλλοίμονον ἂν ἡμεῖς οἱ κληρικοὶ δὲν δυνηθῶμεν νὰ σταθῶμεν ὑπεράνω τοῦ κόσμου, ἐὰν ὅπως λέγουν οἱ Χαιρετισμοὶ τῆς Παναγίας μας «δὲν ξερωθῶμεν τοῦ κόσμου, τὸν νοῦν εἰς οὐρανὸν μεταθέντες». Ἐὰν τὸ ἄλλας μορανή (Ματθ. 5,13) ὁ κόσμος θὰ σαπίσῃ καὶ θὰ διαλυθῇ μέσα εἰς τὸ κακὸν καὶ τὴν ἁμαρτίαν. Ἡ συμπεριφορὰ τοῦ ἱερέως καὶ τῆς οἰκογενείας του ἐλέγχεται καὶ παρακολουθεῖται ὑπὸ τῶν μελῶν τῆς κοινότητος ὡς πόλις ἐπάνω ὄρους κειμένη (Ματθ. 5,24). Εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐφαρμόσωμεν πρῶτοι ἡμεῖς τὸν εὐαγγελικὸν τρόπον ζωῆς, διὰ νὰ δυνηθῶμεν νὰ ἐπιδράσωμεν ἐπὶ τῶν ἄλλων.

Τὸ πλέον μεγαλόπνοον ἱεραποστολικὸν πρόγραμμα, ἢ πλέον μελετημένη ἱεραποστολικὴ μέθοδος, δὲν ἀποδίδουν τόσον ὅσον ἡ ἀγία ζωὴ τοῦ ἱερέως καὶ τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας του. Ὁ μέγας ἱεραπόστολος τῶν νεωτέρων χρόνων ἅγιος Κοσμάς ὁ Αἰτωλὸς λέγει τὰ ἐξῆς διὰ τὸν κίνδυνον τῆς ἐκκοσμικεύσεως, μετὰ τὸν γνωστὸν του ἀπλοῦκὸν τρόπον: «Ἀμα δεῖτε τοὺς κληρικοὺς νὰ γίνονται σὰν τοὺς κοσμικοὺς, τότε οἱ κοσμικοὶ θὰ γίνουν σὰν τοὺς διαδόλους».

Γνωρίζωμεν τὰς δυσκολίας τοῦ ἔργου σας καὶ ἔχομεν ἀποτιμῆσαι εἰς τὸ σέπτον τῆς Ὁρθοδοξίας Κέντρον θετικῶς τὴν μεγάλην προσφορὰν σας μέσα εἰς τὴν πολυποίκιλον καὶ πολυσχιδῆ κοινωνίαν τῆς Ἀμερικῆς μετὰ τὴν πληθὺν τῶν προβλημάτων. Ἡ πατρικὴ ἡμῶν καρδιά χαίρει καὶ εὐφραίνεται πληροφo-

(*) Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 127 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 4 τεύχους.

ρομένη παρὰ τοῦ Ἱερωτάτου Ἀρχιεπισκόπου σας περὶ τῆς ἀρμονικῆς συνεργασίας ὑμῶν μετὰ τῶν Θεοφιλεσιῶν Ἐπισκόπων καὶ μετ' αὐτοῦ, ἅμα δὲ καὶ περὶ τῆς εὐσταθείας καὶ κατὰ Θεὸν πολιτείας τῶν οἰκογενειῶν ὑμῶν. Χαίρομεν ἰδιαίτερος ἐπὶ τῇ εὐγενεῖ παρουσίας τῶν εὐλαβῶν πρεσβυτέρων βοηθῶν καὶ συμπαρασταιριῶν ὑμῶν ἐν τῷ ὑψηλῷ καὶ ἐπευθύνῳ λειτουργήματι ὑμῶν. Ἡ σὴν σὴν καὶ σεμνὴ ἐμφάνις αὐτῶν δεικνύει ὅτι «τοῦ ἰδίου οἴκου καλῶς προΐστανται», διὰ τοῦτο καὶ ἐπιμελείσθε ὑμεῖς ἀξίως τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ (Α' Τιμ. 3,4).

Ἐπιθυμοῦντες ὅπως καὶ αὐθις τονίσωμεν τὴν εὐθύνην ὑμῶν ἔναντι τῆς κατὰ Χριστὸν πολιτείας καὶ εὐδοκίμησεως τῶν πιστῶν, παρακαλοῦμεν μετὰ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου νὰ φυλάξετε ἀσινῆ καὶ ἀλώθητον τὴν παρακαταθήκην τῆς ὀρθοδόξου πίστεως καὶ ζωῆς, ἐκτιρεπόμενοι τὰς κενοφωνίας καὶ ματαιολογίας τῶν ψευδωνύμων φιλοσοφιῶν καὶ κηρυγμάτων (Α' Τιμ. 6, 20-21).

Ἡ χάρις τοῦ ἐν Τριᾷδι Θεοῦ, διὰ τῶν πρεσβειῶν τῆς Ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου, προστάτιδος καὶ φρουροῦ τοῦ Γένους ἡμῶν, τῆς Πόλεως καὶ τοῦ Ἀγιωνύμου Ὁρους, εἴη μετὰ πάντων ὑμῶν, μετὰ τῶν οἰκογενειῶν ὑμῶν καὶ μετὰ πάντων τῶν πιστῶν ὑμῶν. Ἀμήν.

Στις 4 τὸ ἀπόγευμα τῆς Τρίτης 10 Ἰουλίου ὁ Παναγιώτατος μετὰ τὴν ἀκολουθία του μετέβη στὸ Ἐθνικὸ Κοιμητήριον τοῦ Ἀρλινγκτον, ὅπου παρουσία τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Ἀπομάχων Ἐδουάρδου Ντερβίνσκυ τέλεσε δέηση στὸ Ἀμφιθέατρο ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῶν ψυχῶν τῶν πεσόντων γιὰ τὴν ἐλευθερία καὶ κατέθεσε στέφανον στὸ περικαλλὲς μνημεῖο τοῦ Ἀγνωστοῦ Στρατιώτη. Ἦταν ἐπισημότερη τελετὴ στὴν ὁποία ἔλαβε μέρος καὶ ὁ Σεβ. Ἀρχιεπίσκοπος Β. καὶ Ν. Ἀμερικῆς κ. Ἰάκωβος, πού ὅπως καὶ ὁ κ. Ντερβίνσκυ μίλησαν σχετικᾶ. Ἀξιωματικοὶ τῶν τριῶν ὀπλων ἔφεραν τὶς τιμημένες σημαῖες τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων τῶν ΗΠΑ, ἐνῶ ἔψαλε Βυζαντινὴ Χορωδία ὑπὸ τὸν Πρωτοψάλτη κ. Χαρίλαο Παπαποστόλου. Σὲ ὁμιλία του ὁ Παναγιώτατος τόνισε:

«Μετὰ κατανύξεως καὶ πολλῆς συγκινήσεως ἐτελέσαμεν τὴν ἐπιμνημόσυνον δέησιν ἐν τῷ μνημεῖῳ τοῦ ἀγνωστοῦ στρατιώτου, ἵνα ὁ Κύριος ἀναπαύσῃ τὰς ψυχὰς τῶν ἐν τοῖς πολέμοις ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας πεσόντων.

Οἱ ἄνθρωποι πάντοτε τιμοῦν ἰδιαίτερος ὅσους προσφέρουν τὴν ζωὴν των ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς σωτηρίας τῶν ὁμοεθνῶν καὶ τῶν συνανθρώπων τους. Τοὺς θεωροῦν ὡς ἥρωας καὶ ἀνεγείρουν ἡ-

Γλυπτὴ σύνθεσις γιὰ τοὺς πεσόντες ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας στὸ Κοιμητήριον τοῦ Ἀρλινγκτον.

ρῶα καὶ μνημεῖα ἔνθα εὐφρόμως καὶ ἀξίως ἀναμνησκονται αὐτῶν.

Ἡ χριστιανικὴ θεώρησις αὐτῆς τῆς προσφορᾶς εἶναι εὐιηλοτέρα. Ἡ θυσία τῆς ζωῆς ὑπὲρ τῶν συγγενῶν, τῶν φίλων, τῶν συνανθρώπων εἶναι ἀπόδειξις μεγίστης ἀγάπης καὶ αὐταπαρνήσεως, ἡρωικῆ ὄντως καὶ ἀξιοθαύμασιος ὑπέροχαις τῆς φιλαντίας καὶ τῆς ἐγαϊοτικῆς προσκολλησεως εἰς τὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς. Μετὰ πολλῆς σαφηνείας διδάσκει τὴν ἀλήθειαν ταύτην ὁ Κύριος λέγων: «μεῖζονα ταύτης ἀγάπην οὐδεὶς ἔχει, ἵνα τις τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θῆῃ ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτοῦ» (Ἰωάν. 15,13).

Ὁ θάνατος, ἄλλωστε, διὰ τοὺς χριστιανοὺς ἔχει ἀπολέσει τὸ φοβερὸν προσωπεῖον αὐτοῦ. Δὲν εἶναι ἐκμηδένισις καὶ ἀφανισμός, ἀλλὰ διάβασις, πέρασμα εἰς ἄλλην ζωὴν διὰ τῆς φθορᾶς εἰς τὴν ἀφθαρσίαν, ἐκ τῶν προσκαιρῶν εἰς τὰ αἰώνια, ἐκ τῆς μικρότητος τῶν ἐν τῷ κόσμῳ εἰς τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν οἱ μάρτυρες ἐβάδιζον μετὰ χαρᾶς

ΕΙΣ ΤΗΝ ΘΕΟΤΟΚΟΝ ΔΑΚΡΥΟΥΣΑΝ

« Ὠ τοῦ πάθους Δέσποινα, καὶ σὺ δακρυεῖς; »

Πολλὰ καὶ μεγάλα εἶναι τὰ μυστήρια ποὺ συνόδευσαν τὴν ἐν σαρκὶ ἐπιδημία τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἐνα ὅμως εἶναι «τὸ μέγιστον», τὸ ὁποῖο ἀκολουθοῦν καὶ ὅλα τὰ ἄλλα, ἔστω κι ἂν ἀπέχουν χρονικὰ ἀπὸ αὐτό, δηλαδή τὸ μυστήριο τοῦ θανάτου τοῦ Θεανθρώπου, διὰ τοῦ ὁποῖου ἦλθε στὸν κόσμο ἡ ἀπάθεια καὶ ἡ ζωὴ. Φοβερὰ καὶ φορικτὰ εἶναι ὅσα διεδραματίσθησαν κατὰ τις ὥρες τῶν ἀχράντων Παθῶν τοῦ Κυρίου. Δὲν μᾶς δημιουργοῦν ὅμως κατῆφεια καὶ ἀπόγνωση. Τὸ θέλος τοῦ Θεϊκοῦ Πάθους εἶναι γλυκύτατο καὶ ἀντὶ νὰ μᾶς πληγώνει, ἀπεναντίας μᾶς σημαδεύει τὸ κέντρο τῆς πρὸς τὸν Θεὸ ἀγάπης. Ὁ Σταυρὸς τοῦ Χριστοῦ δὲν εἶναι πιά ξύλο κατάρας ἀλλὰ εὐλογίας «δι' οὗ ἐξηφάνισται ἡ ἀρὰ καὶ κατήργηται καὶ κατεπόθη τοῦ θανάτου ἡ δύναμις καὶ ὑψώθημεν ἀπὸ γῆς πρὸς οὐράνια» (Στιχ. προσ. τῆς Σταυροπροσκυνήσεως, Τριώδιον ἐκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας, Ἀθήναι 1960, σ. 210). Ὁ θάνατος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐνέκρωσε τὸν θάνατο καὶ ἀνοίξε τὴν ἰδὸ τῆς αἰωνίου ζωῆς. «Τοῦτό δέ ἐστὶ, νέκρωσις ἄδου θανάτου θάνατος, ἐλευθερία ψυχῶν, καὶ πρὸς οὐρανούς ἠνεωγμένη τοῖς βουλομένοις ὁδὸς» (Μαξίμου Πλανούδη, Εἰς τὸν θεόσωμον τάφον τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ εἰς τὸν θρῆνον τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου καὶ Δεσποίνης ἡμῶν, Ρ. Γ. τ. 147,989).

Ἄν καὶ ὁ θάνατος τοῦ Κυρίου εἶναι πρόξενος ἀγαλλιᾶσεως δὲν παύει νὰ εἶναι «φοβερώτατον μυστήριον» καὶ συνεπῶς νὰ προκαλεῖ στὸν ἄνθρωπο δέος καὶ κατάνυξη. Ἐχοντας μέσα του τὴν πίκρα τῆς ἀμαρτίας διαφλέγει τὴν καρδιά καὶ προξενεῖ ὀδύνη. Ἐκφραση τῆς ὀδύνης εἶναι ὁ θρῆνος δλοκλήρου τῆς κτί-

σεως τὸν ὁποῖο τόσο ἐκφραστικὰ μᾶς παρουσιάζει ἡ ὕμνολογία τῆς Ἐκκλησίας. Δὲν ὑπάρχει χριστιανὸς ποὺ νὰ μὴ δακρῦσει τὴν Μεγάλῃ Παρασκευῇ καὶ νὰ μὴ αἰσθανθεῖ τὸ ρῖγος ποὺ ἀναδύεται ἀπὸ τοὺς γοεροὺς θρῆνους τῆς θλιβομένης Θεοτόκου. Τὰ δάκρυα τῆς Παναγίας εἶναι δάκρυα τῆς Ἐκκλησίας ποὺ ἐκφράζουν τὸ ἄλγος γιὰ τὴν ἀμαρτία καὶ τὴν ἀνθρώπινη σκληροκαρδία. Ἡ «τὴν πηγὴν τῆς ζωῆς κηύσασα τὰς διεκχύσεις τῶν παθημάτων ἀναστέλλουσα» (Τροπᾶριο Κανόνος τῆς Θεοτόκου ὁρθρου Τετάρτης Ἦχου πλ. Β', Παρακλητικῆ, ἐκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας, Ἀθήναι 1976, σ. 276) χύνει δάκρυα πόνου καὶ «ἢ τὴν χαρὰν τοῦ κόσμου δεξαμένη» (ΙΔ' Ἀντίφωνο τῆς Ἀκολουθίας τῶν Ἁγίων Παθῶν, Τριώδιον, ὁ. π. σ. 394) αἰσθάνεται τὴ ρομφαία τοῦ πόνου νὰ διαπερνᾷ τὴν καρδιά της, ὅπως εἶχε προφητεύσει ὁ «δίκαιος καὶ εὐλαβὴς Συμεών»: «σοῦ δὲ αὐτῆς τὴν ψυχὴν διελεύσεται ρομφαία» (Λουκ. Β' 35).

Καμμιά Μητέρα δὲν ἐπόνεσε τόσο, ὅσο ἡ Θεοτόκος. Ἀπὸ τὴ νηπιακῆ ἡλικία τοῦ Ἰησοῦ διααισθάνεται τὸ πάθος καὶ ἀγωνιᾷ. Παρακολουθεῖ ὅλες τὶς φράσεις τῆς ζωῆς του καὶ πίσω ἀπὸ κάθε ἐπιτυχία ἀφουγκράται τὸν ἀντίλαλο τῆς προφητικῆς φωνῆς τοῦ Συμεών. Πληροφορεῖται τὶς σκευωρίες τῶν Ἰουδαίων καὶ ὁ φόβος τῆς φέρνει μπροστὰ στὰ μάτια τὸν κίνδυνο. Τώρα ποὺ ἡ μανία τῶν ἐχθρῶν τοῦ Μονογενοῦς της ἐκδηλώθηκε σὲ ὅλο της τὸ μέγεθος καὶ οἱ φόβοι της ἐπαληθεύτηκαν, τώρα ποὺ βλέπει τὸν γλυκύτατο Τίο της ἐπὶ τοῦ ξύλου γυμνὸ, ἀβοήθητο, τραυματισμένο χωρὶς «εἶδος καὶ κάλλος» ἀνοίγει τοὺς κρουνούς τῶν δακρυῶν καὶ ἀποσύρεται ὡς Μητέρα.

εἰς τὸν θάνατον καὶ οἱ ἅγιοι ἤρχοντο νὰ ἔλθῃ ὁ θάνατος διὰ νὰ εὐρεθοῦν συντομώτερον πλησίον τοῦ Θεοῦ.

Ἡ αἰσθησις αὐτῆ καὶ ἡ πίστις εἰς τὴν μετὰ θάνατον ζωὴν τείνει νὰ ἀπονήσῃ εἰς τὰς ἡμέρας μας, λόγῳ τοῦ πνεύματος τῆς ὑλοκρατίας καὶ τῆς παντελοῦς ἀμνησίας καὶ λήθης τοῦ κηρύγματος τῆς ἀναστάσεως. Διὰ τοῦτο καὶ αἱ ἡρωϊκαὶ πράξεις διαρκῶς ὀλιγοσιτεύουν, ἢ δὲ προσφορὰ τῆς ζωῆς ὑπὲρ τῶν ἄλλων θεωρεῖται ὡς ἀνοησία.

Ἡ Ἐκκλησία τιθεμένη τὰ αἰώνια ἀγαθὰ ὑπερά-

νω τῶν ὑλικῶν καὶ προσκαίρων θὰ τιμᾷ πάντοτε ὁσους ἡρωϊκῶς πίπτουν ἐν τοῖς πολέμοις καὶ θὰ δέεται τοῦ Θεοῦ ὅπως ἀναπαύσῃ αὐτοὺς ἐν χώρῳ ζώντων καὶ ἐν σκηναῖς δικαίων, ὅπως ἀρμόζει πράγματι εἰς τὴν μεγάλην θυσίαν αὐτῶν.

Αἰωνία ἡ μνήμη τῶν ὑπὲρ τῆς εἰρήνης καὶ ἐλευθερίας τοῦ κόσμου πεσόντων ἀδελφῶν ἡμῶν».

(Συνεχίζεται)

I. Μ. ΧΑΤΖΗΦΩΤΗΣ

Δ/ντῆς τοῦ Γραφείου Τύπου τῆς Ἱερᾶς Συνόδου

Ὁ ἅγιος Ἰωάννης Εὐχαΐτων (ΙΑ΄ αἰώνας) σ' ἓνα θαυμάσιο ποίημά του ποὺ φέρει τὸν τίτλο «Εἰς τὴν Θεοτόκον δακρύνουσαν», γεμάτος συμπάθεια πρὸς τὴν πονεμένη Θεοτόκο ἀναφωνεῖ:

«Ὡ τοῦ πάθους Δέσποινα καὶ σὺ δακρύνεις;
Καὶ τίς βοηθὸς τῶν παρ' ἡμῶν δακρύνων;
Εἰ καὶ σὺ πάσχεις ἄξια θρηνωδίας;
Τίς ἐλπίς ἄλλη; Τίς παράκλησις; Φράσον»
(P. G. τ. 120,1131).

Ὡς ἐκπρόσωπος τῆς ἀνθρωπότητας ὁ ποιητὴς ἐξ-
απορεῖ καὶ ἀπευθύνει στὴν Παναγία τὸ ἐρώτημα, ποὺ
στοὺς βάθος του περιέχει τὴ συμπάθεια τῆς ἀνθρωπί-
νης φύσεως στὸν πόνο της.

«Τ π ἐ ρ μ η τ ρ ὡ α ς ὦ δ ἰ ν α ς α ἰ δ ι α ι -
ρ ὀ μ ε ν α ι φ λ ὸ γ ε ς».

Ἡ παράδοση γιὰ τοὺς θρήνους τῆς Παναγίας δὲν
ἀπαντᾶται στὴν Καινὴ Διαθήκη παρὰ μόνο στὴ λα-
τρευτικὴ ποίηση καὶ στοὺς λόγους ὀρισμένων Πατέ-
ρων, οἱ ὁποῖοι ἔλαβαν τὶς πληροφορίες ἀπὸ τὴν ἀπό-
κρυφη γραμματεία. Μόνο ὁ «ἠγαπημένος» Εὐαγγε-
λιστὴς Ἰωάννης μᾶς ὁμιλεῖ στοὺς Εὐαγγέλιό του γιὰ
τὴ στάση τῆς Θεοτόκου κατὰ τὴ Σταύρωση τοῦ Κυ-
ρίου ὡς ἐξῆς:

«Εἰστήκεισαν δὲ παρὰ τῷ σταυρῷ τοῦ Ἰησοῦ, ἡ
Μήτηρ αὐτοῦ καὶ ἡ ἀδελφὴ τῆς Μητρὸς αὐτοῦ
Μαρία ἡ τοῦ Κλωπᾶ καὶ Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ...»
(Ἰωάν. ΙΘ΄ 25 κ.έ.).

Ὅσα ὁμως παραλείπουν οἱ Εὐαγγελιστὲς συμπλη-
ρώνει ἡ ἁγία παράδοση, ἡ ὁποία ἀφοῦ πρῶτα ἀπηλ-
λάγη ἀπὸ συναισθηματικὲς ὑπερβολές, κατόπιν παρέ-
δωσε στὴν Ἐκκλησία τὴ διδασκαλία περὶ τοῦ θρήνου
τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου, ἡ ὁποία ἐν συνεχείᾳ τὴν
εἰσήγαγε στὴ λατρεία μὲ τοὺς θεσπεσίους ἕμνους τῆς
Ἁγίας καὶ Μεγάλης Παρασκευῆς, στοὺς ὁποίους ἀπο-
καλύπτεται ἡ ἀφθαρτὴ ἀρετὴ τῆς Παναγίας καὶ προ-
βάλλεται ὡς σύμβολο ἐνεργὸ γιὰ κάθε πιστό.

Τὸ μητρικὸ φίλτρο τὴν κάνει νὰ ἀψηφᾶ τοὺς κιν-
δύνους καὶ νὰ πλησιάζει τὸν πάσχοντα Υἱό της τὴν
ᾠρα ποὺ οἱ φίλοι καὶ οἱ γνωστοὶ ἔντρομοι ἀπὸ μακρὰ
παρακολουθοῦν τὰ δρώμενα, ἐκείνη «ἀεὶ κατακολου-
θοῦσα, πλησιωτέρα ἦν καὶ ἀμετακίνητος. Ἀναλόγως
γὰρ τοῖς διαφλεγόμενοις αὐτῆς σπλάγχνοις, τὸ ἀνδρεῖον
καὶ τολμηρὸν ἐπεδείκνυτο» (Γεωργίου Νικομηδεῖας,
Λόγος εἰς τὸ «εἰστήκεισαν δὲ παρὰ τῷ σταυρῷ...», P.
G. τ. 100,1461). Ὁ πόθος πρὸς τὸν Χριστὸ τὴν κάνει
νὰ ὑποτιμᾶ τὴν ὑπερβολὴ τῶν κινδύνων. Ἀκολουθεῖ

στὴν αὐλὴ τοῦ Ἄννα καὶ Καϊάφα καὶ ἐρευνᾶ νὰ πλη-
ροφορηθεῖ τὴν ἀδικὴ κρίση τῶν δικαστῶν. Ἄν καὶ
ἦταν ἀνώτερη τῶν παθῶν τῆς φύσεως πλὴν ὁμως «ἡ
τοῦ ποθομένου θέσις καὶ ἡ τῶν ἀσεβημάτων ὑπερβο-
λή, ἣ τε τῶν τολμηρῶν ἀπόνοια, τῆς ἀνυποίτου λύτης
αὐτῆ καθεστήκεισαν αἰτία» (Γεωργίου Νικομηδεῖας,
δ. π. P. G. τ. 100,1464). Σιωπηλῶ παρακολουθεῖ τὶς
κινήσεις τῶν δούλων. Ὅταν καὶ αὐτὸς ὁ Πέτρος ἀρνεῖ-
ται τὸν διδάσκαλον, ἐκείνη εἰσχωρεῖ στὰ ἐσώτερα τῆς
αὐτῆς καὶ γεμάτη ἀγωνία ἐρωτᾷ τοὺς ἐξερχομένους:

«Ἄρα τί τὸ αἴτιον, ἄνδρες, τῆς τοῦ ξένου τού-
του κατασχέσεως; τίς δ' ἡ κατ' αὐτοῦ συγκινη-
θεῖσα σκῆψις, περὶ ἧς νῦν ὡς κατάδικος κεκρά-
τηται καὶ εὐθύνεται; τίς ἡ τοῦτον καταδικάζουσα
ψῆφος; Οἷα περὶ αὐτὸν εἰ κριταὶ διατίθενται γνώ-
μη; Τίνα τὴν κατ' αὐτοῦ ἐκφέρουσαν ἀπόφασιν;
Ἔτοι τις συγγνώμης βουλή, ἢ πάντες τὴν ἀσύγ-
γνωστον ἐξενηνόχασιν ἀποτομίαν;
(Γεωργίου Νικομηδεῖας, δ. π. P. G. τ. 100,1465).

Ἀλήθεια ποιά Μητέρα μποροῦσε νὰ βλέπει ὅσα
ἔπασχε ὁ Υἱὸς της καὶ νὰ διακαρτερεῖ; Ποιὸς μπορεῖ
νὰ ἐννοήσει τὴν πύρωση τῶν σπλάγχων της, ὅταν
ἔβλεπε νὰ μαστιγώνεται, νὰ κολαφίζεται, νὰ ἐμπτύ-
εται, νὰ σύρεται στοὺς μαρτύριον «τὸ ἄκακον ἀρνίον»;
Παίρνει ὁμως δύναμη ἀπὸ τὴν ὑπομονὴ τοῦ πάσχοντος
καὶ δέχεται τὰ βέλη τῆς ὀδύνης μὲ καρτερία. Ὡς Μη-
τέρα ὑποφέρει γιατί κάθε πάθος καὶ κάθε πόνος στοὺς
Σῶμα τοῦ Χριστοῦ τὸ νιώθει ὡς βέλος καὶ τραῦμα
στοὺς δικῶν της σῶμα. Ὡς Μητέρα τοῦ Θεοῦ σιωπηλῶ
ἀκολουθεῖ τὸν δρόμο τοῦ Μυστηρίου τῆς ἀφάρτου Οἰκο-
νομίας.

Σεῖεται ἡ γῆ καὶ συγχρόνως ὁ πόνος τῆς σείει τὰ
μέλη. Διαρρηγνύεται τοῦ Ναοῦ τὸ καταπέτασμα καὶ μα-
ζὶ μ' αὐτὸ καὶ ἡ καρδιά της. Θέτουν οἱ ἀγνώμονες ἐ-
πὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ Βασιλέως τῶν Οὐρανῶν ἀκάνθινο
στεφάνι καὶ τὰ ἀγκάθια του ματώνουν τὴ δική της
καρδιά. Τὸν φραγγελώνουν καὶ ἐκείνη καταφλέγεται.
Τὸν ποτίζουν ὄξος καὶ ἐκείνη πικραίνεται. Τὸν ραλί-
ζουν καὶ ἐκείνη δέχεται τὴν προσβολή. Τὸν σταυρώ-
νουν καὶ ἐκείνη νιώθει τὰ καρφιά νὰ διαπερνοῦν τὴ
δική της σάρκα.

Καθὼς ἀτενίζει τὸν ἀναμάρτητο ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ,
καθὼς τὸν βλέπει «νεκρό, γυμνό, ἄταφο» ἀναπολεῖ τὰ
μεγαλεῖα καὶ θαυμάσια, τὰ ὁποῖα τοῦ ἐχάρισε ὁ Θεός.
Στὴ γέννησή Του ὁ οὐρανὸς ἔλαμψε ἀπὸ τὸ πλῆθος
τῶν φωτεινῶν ἀγγέλων καὶ τώρα ὁ ἀισθητὸς ἥλιος ἀ-
πέκρυψε τὶς ἀκτίνες του. Ἐκεῖ γονυπετεῖς οἱ σοφοὶ
τῶν Περσῶν προσεκύνησαν. Ἐδῶ ὁ φόβος τῶν θεοκτό-

Ο ΜΕΓΑΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΚΑΙ Η ΚΟΣΜΙΚΗ ΕΞΟΥΣΙΑ*

Τὸ Ἑλληνικὸ ἔθνος θυμᾶται σήμερα μὲ εὐγνωμοσύνη τὸ πνευματικὸ του παρελθὸν καὶ ἀποτίει τὸ φόρο τιμῆς ποὺ ταιριάζει στὰ Γράμματα.

Ὁ συνδυασμὸς δὲν εἶναι τυχαῖος, οὔτε ἄδικος. Στὴ μακρὰ τροχιά τῆς ἐθνικῆς μας ἐξέλιξης μὲ τὶς ἀπειρες διακυμάνσεις καὶ τὶς ποικίλες ἀνασυνθέσεις, κρίκος συνδετικὸς ποὺ προσαρμόζει ἄρρηκτα τὸ παρὸν μὲ τὸ παρελθὸν καὶ ζωογονεῖ τὸ παρελθὸν μὲ τὶς ἀξιώσεις τοῦ παρόντος, τὸ πνεῦμα, κυβέρνησε δίκαια τὴν ψυχὴ, τὴ δόξα, τὸν παλμὸ καὶ τὸν πόνο τοῦ λαοῦ καὶ ὑπῆρξε προστάτης πολύτιμος τῶν ἐξορμήσεων καὶ τῶν καταπτώσεων τῆς Ἑλληνικῆς ἀλικῆς.

Μέσα ἀπὸ τὶς αἰώνιες ἀντιθέσεις ποὺ ἀποτελοῦν τὴν ἀδυσώπητη ἀνάγκη ἀλλὰ καὶ τὴν ἀφθιτη ἀξία τῆς ζωῆς, τὸ Ἑλληνικὸ πνεῦμα βρῆκε πάντοτε τὸν τρόπο νὰ ξεχωρίζει καὶ νὰ τονώνει τὰ ζωτικὰ ἰδιαιτέρως, τὰ ἀπαραίτητα γιὰ τὴν ἰσορροπία σύνθεση τῶν πραγματικῶν δυνατοτήτων τοῦ ἔθνους. Καὶ παράλληλα πρὸς κάθε νέα σύνθεση, ἡ ἐξάπλωση τῆς στίλβουσας αἴγλης τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἦταν ὁ ἀγλαὸς καρπὸς ποὺ πρόσφερε στὸ ἔθνος ποὺ ἀνάθαλλε, τὸ αἰώνιο πνεῦμα του, τὸ κύριο αὐτὸ στοιχεῖο τῆς ἀκατάβλητης συνέχειας τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ἡ Ἑλληνικὴ παιδεία τιμᾶ τὴ μνήμη τῶν τριῶν πνευματικωτέρων Πατέρων τῆς, τῶν ρωμαλεωτέρων καὶ συνθετικωτέρων πνευμάτων τῆς Χριστιανικῆς Ἀνατολῆς.

* Λόγος ποὺ ἐκφωνήθηκε τὴν 30ῆ Ἰανουαρίου 1985 στὴν αἴθουσα Τελετῶν τῆς Ἀνωτάτης Βιομηχανικῆς Σχολῆς Θεσσαλονίκης.

νων γνωστούς καὶ φίλους ἀπεμάκρυνε. Τότε τοῦ προσεκόμισαν οἱ ἄνθρωποι δῶρα καὶ προσκύνηση καὶ τώρα χλευασμοὺς καὶ ὕβρεις. Κι ἐκεῖνη ποὺ τότε μὲ χλαυρά νάματα τὸν ἔλουσε, τώρα μὲ θερμὰ δάκρυα τὸν ραντίζει. Ἐκεῖ στὴ γέννηση δὲν ἐνίωσε πόνους. Ἐδῶ ὅμως δέχεται ὀδύνας καὶ πόνους ἀφόρητους ποὺ τὴν κάνουν νὰ θρηνεῖ καὶ νὰ λέγει:

«Ὡ γλύκιον τέκνον; Ὡ ψυχῆς τῆς ἐμῆς διαμονή! Νῦν σου μόνη τῶν τιμῶν ὑπεράσχει παθῶν μόνη σφοδροτέρας σου τὰς ὀδύνας τῆ ἐμῆ εἰσδέχομαι καρδιά. Εἰ καὶ τις τῶν παρόντων ἀνιάται διὰ τὸν φόνον, ἀλλ' οὐχ ὡς τὰ μητρῶα

Πέρασαν ἀπὸ τότε πολλοὶ αἰῶνες. Καὶ ἡ Ἱστορία ποὺ ὑφαίνει χωρὶς διακοπὴ τὸν ἴσθμὸ τῆς ζωῆς τοῦ κόσμου ἐκμηδενίζει τὶς μεγάλες περιόδους, ἀπὸ τὶς ὁποῖες ὑπολείπονται μόνο οἱ ὄχρὲς ἀπηχήσεις.

Οἱ Τρεῖς Ἱεράρχες, φυσιογνωμίες μεγάλου πνευματικοῦ καὶ ἠθικοῦ βάρους, ἀκροάστηκαν καὶ κατανόησαν τὸ βαθύτερο παλμὸ τῆς ἐποχῆς τους καὶ δοθήθησαν ἀποτελεσματικὰ στὴν ἠθικὴ καὶ πνευματικὴ πρόοδο τῆς ἀνθρωπότητας.

Πνεύματα μοναδικῆς ἀκτινοβολίας καὶ λαμπρότητας Θείας, στὸ καθόλου πνευματικὸ στερέωμα τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἔγιναν ἐγκρατεῖς φιλοσοφίας καὶ ἐπιστήμης, κατανόησαν στὴν οὐσία καὶ στὸ πνεῦμα τοῦ Χριστιανισμοῦ τῆς ἄρρηκτης σοφίας τὸ μέγεθος καὶ ἀφῶ στράφηκαν στὴν κατὰκτησή της, τὴν ἔφτασαν, στεφανώθηκαν ἀπ' αὐτὴ καὶ ἔγιναν ἱεροὶ μύστες καὶ λειτουργοὶ τοῦ Θεοῦ.

Δούλωσαν τοὺς ἑαυτοὺς τους στὴν ἐμπρακτὴ λατρεία τοῦ Θεοῦ, εἰσχώρησαν στὰ βάθη τῆς οὐσίας καὶ τοῦ πνεύματος τῆς Ἁγίας Γραφῆς, ἐρμήνευσαν εὐστοχα τὰ βαθύτερα νοήματα τῆς Χριστιανικῆς πίστεως καὶ κατὰστήσαν τὸ Χριστιανισμὸ πανανθρώπινο κτῆμα.

Ἡ διαμόρφωση φιλελεύθερου πνεύματος, ἡ ἀκλόνητη καὶ θερμουργὴ πίστη τους στὸ Θεό, ἡ φιλοσοφικὴ καὶ λογοτεχνικὴ διάφρωση τῶν νοημάτων τους, ἡ θαθεῖα κατανόηση τῶν ἀνθρώπινων συναισθημάτων καὶ ἀνησυχιῶν, ἡ συνέπεια καὶ ἀπόλυτη ἀφοσίωσή τους στὴν ἰδέα τοῦ αἰώνιου ὑπερβατικοῦ, ὁ ἀδιάλειπτος διάλογός τους μὲ ἀντιπάλους, φίλους, τὸν ἑαυτὸ τους, τὸ Θεό, ἡ ἀντίδρασή τους στὴ διαφθορά, στοὺς κινδύνους

σπλάγγνα' οὐχ ὡς τοῖς κέντροις τῆς φύσεως θαλάμεινος' οὐχ ὡς τῷ διτῷ πυρὶ τῆς ἀγάπης δαπανώμενος' Ἐπερφυές οὖν τὸ ἀναπτόμενον πῦρ. Ἐπερ μητρῶας ὠδῖνας αἱ διαιρόμεναι φλόγες' τρωτέρα κατὰ τῆς ἐμῆς καρδίας, ἡ τοῦ πάθους σου χωρεῖ ρομφαία' δριμύτεροι τῆς φύσεως οἱ πόνοι».

(Γεωργίου Νικομηδείας, δ. π. Ρ. Γ. τ. 100,1472).

(Συνεχίζεται)

Ἀρχιμ. ΝΙΚ. Ι. ΠΡΩΤΟΠΑΠΑΣ
Γεν. Δ)ντῆς τοῦ Ραδιοφ. Σταθμοῦ τῆς Ἐκκλησίας

καὶ στὶς ἀπειλές, ἢ ζωὴ τους ποὺ ξετυλίχτηκε σὲ ὅλα τῆς τὰ στάδια σὲ ρυθμὸ δράματος καὶ τὸ ποικιλόμορφο γενικὰ ἔργο τους, τοὺς κατάρτησαν ὄχι μόνο ἀνυπέροχους ποιμένες, ἀλλὰ καὶ μεγάλους τῶν γραμμάτων καὶ τοῦ πνεύματος σκαπανεῖς, ὅμοιους τῶν ὁποίων δύσκολα μπορεῖ ἢ ἀνθρωπότητα νὰ ἀντιπαρατάξει.

Γιὰ τὴ σημερινή τους γιορτὴ θεωρήσαμε καλὸ νὰ ἀναφερθοῦμε σὲ ἓνα θέμα ποὺ ἀπασχολοῦσε στὴν ἐποχὴ τους σοβαρὰ τὴν Ἐκκλησίαν, τὸ θέμα δηλαδὴ τῶν σχέσεων Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας, ὅπως αὐτὸ ἀντιμετωπίζεται στὰ ἔργα τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, χωρὶς αὐτὸ νὰ σημαίνει, ὅτι τὸ θέμα ἀπουσιάζει ἀπὸ τὰ ἔργα τῶν ἄλλων δύο Ἱεραρχῶν καὶ ἰδιαίτερα τοῦ Ἱεροῦ Χρυσόστομου.

Ὁ περιορισμὸς τῆς ἔρευνάς μας σὲ ἓνα μόνο ἀπὸ τοὺς Τρεῖς Ἱεράρχες ἔγινε γιὰ λόγους πρακτικῶν καὶ γιὰ ἐμβριθέστερη ἐξέταση καὶ ἀνάλυση τοῦ θέματος.

* * *

Ἡ Κωνσταντινεία εἰρήνῃ ἀνοίξε στὸ Χριστιανισμὸ μιὰ εὐλογημένη περίοδο, ἀλλὰ ταυτόχρονα ἔθεσε καὶ τὸ σοβαρὸ πρόβλημα τῶν σχέσεων Ἐκκλησίας καὶ Κράτους.

Ὁ Βασίλειος, σὲ ἀντίθεση μὲ ἄλλους ποὺ θεωροῦσαν τὸν αὐτοκράτορα ὑπερέπισκοπο, διέκρινε αὐστηρὰ μεταξὺ τῶν δύο κόσμων, στὴ δὲ πολιτικὴ ἐξουσία ἔδιδε θέση ἀνάλογη πρὸς τὴ ματαιότητα τοῦ κόσμου αὐτοῦ.

Ἀντιμετωπίζοντας τὴν αὐτοκρατορικὴ ἐξουσία, δακίμασε πολλές φορές κρίση συνείδησης. Μερικὲς ἀπὸ τὶς κρίσεις αὐτὲς θὰ ἐξετάσουμε παρακάτω, γιὰ νὰ δοῦμε πῶς ὁ Μέγας αὐτὸς Πατέρας ἀντιλαμβάνεται τὴν κοσμικὴ ἐξουσία, σὲ σχέση πάντοτε μὲ τὴ χριστιανικὴ θεώρηση τοῦ ἀνθρώπου, ὡς μετόχου τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ.

Ἄλλ' ἂς δοῦμε προηγουμένως καὶ μὲ κάθε δυνατὴ συντομία πῶς ἔδλεπε ὁ Μέγας Βασίλειος τὴ Ρωμαϊκὴ αὐτοκρατορία.

Ὁ Βασίλειος ἦταν Καππαδόκης καὶ ἐπομένως πολίτης μιᾶς χώρας κατακτημένης ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους καὶ ὑποταγμένης στὴ Ρώμη.

Δὲ φαίνεται νὰ συμπαθοῦσε τοὺς Ρωμαίους, ὡστόσο ὅμως θαύμαζε τὴ δυνάμει τους καὶ τὸ συγκεντρωτικὸ σύστημα διοίκησης τῆς αὐτοκρατορίας.

Οἱ διάδοχοι ὅμως τοῦ Κωνσταντίνου, στὸ Ἀνατολικὸ τμήμα τῆς αὐτοκρατορίας, δὲν ἀρκέστηκαν στὸ γεγονός ὅτι στὰ σχέδιά τους ἐκμεταλλεύονταν τὴ δυνάμει τῆς Ἐκκλησίας καὶ γενικότερα τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἀλλ' ἤθελαν νὰ ὑποτάξουν ἐντελῶς τὴν Ἐκκλησία στὸ Κράτος.

Ὁ Οὐάλης, προκειμένου νὰ σταματήσει τὶς Χριστιανικὲς ἔριδες, δὲ δίστασε νὰ καταργήσῃ τὸν ὄρο «ὀμοσούσιος» στὸ Σύμβολο τῆς Πίστεως. «Βούλεται δὲ μικροῦ τινος τῶν ἐν τῇ πίστει γεγραμμένων ὑφαιρεθέντος τῆς τοῦ ὀμοσούσιου λέξεως, τοῦτο γενέσθαι»¹.

Πῆρε ἀνοιχτὰ τὸ μέρος τῶν αἰρετικῶν Ἀρειανῶν, ἀνεβάζοντας στὸν Πατριαρχικὸ Θρόνο τῆς Κωνσταντινούπολης κάποιον Ἀρειανὸ Ἐπίσκοπο, Δημόφιλο.

Στὴν Ἀλεξάνδρεια ὁ Μέγας Ἀθανάσιος, ποὺ πέντε φορές ἐξορίστηκε γιὰ τοὺς ἀγῶνες τοῦ ἐναντίον τῶν Ἀρειανῶν, βρίσκεται στὸ τέλος τῆς ζωῆς του. Ὁ αὐτοκράτορας περιμένει τὴν εἶδηση τοῦ θανάτου τοῦ Ἀθανασίου, γιὰ νὰ ξαναρχίσει τὶς ἐχθρότητες ἐναντίον τῶν Ὀρθοδόξων. Ἔτσι ἀμέσως μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Μ. Ἀθανασίου διώχονται ἀπὸ τοὺς Ἐπισκοπικοὺς Θρόνους τους καὶ ἐξορίζονται οἱ ὑπέρμαχοι τῆς Νίκαιας Μελέτιος Ἀγιοχειρίας, Εὐσέβιος Σαμοσάτων καὶ Πελάγιος Λαοδικείας.

Μέσα σ' αὐτὴ τὴ σκληρὴ ἀναμέτρηση μεταξὺ αὐτοκρατορικῆς ἐξουσίας καὶ πνευματικῆς δυνάμει τῆς Ἐκκλησίας γίνεται Ἐπίσκοπος Καισαρείας ὁ Βασίλειος. Στὴν ἀναμέτρηση ποὺ ὑπάρχει καὶ ποὺ συνέχεια ἐντείνεται, τὸ παράδοξο εἶναι, ὅτι τόσο οἱ διωκόμενοι ὅσο καὶ οἱ διώκτες τους φέρουν τὸ ὄνομα τοῦ χριστιανοῦ «ὅς ἐπειδὴ εἶδεν ἐν τοῖς παρὰ τῶν ἐχθρῶν διωγμοῖς πληθυσμένην τὴν Ἐκκλησίαν καὶ μᾶλλον θάλλουσαν, μετέστρεψεν ἑαυτοῦ τὴν βουλήν καὶ οὐκέτι ἐκ τοῦ προφανοῦς πολέμει, ἀλλὰ κεκυρμιμένα ἡμῖν τὰ ἐνεδρα τίθησι, καλύπτων αὐτοῦ τὴν ἐπιβουλήν διὰ τοῦ ὀνόματος περιφέρουσι, ἵνα καὶ πάθωμεν τὰ αὐτὰ τοῖς πατράσιν ἡμῶν, καὶ μὴ δόξωμεν πάσχειν ὑπὲρ Χριστοῦ, διὰ τὸ Χριστιανῶν ὄνομα ἔχειν καὶ τοὺς διώκοντας»².

Βέβαια ὁ Μ. Βασίλειος δὲ δίστασε καθόλου νὰ πάρει ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τὴ θέση ποὺ ἔπρεπε σ' αὐτὴ τὴν ἀναμέτρηση. Ἡ εὐκαιρία τοῦ δόθηκε στὴν Καισαρεία στὶς 7 Σεπτεμβρίου τοῦ 377 κατὰ τὴν ἑορτὴ τοῦ Ἁγίου Εὐτυχίου. Στὴ γιορτὴ αὐτὴ ἦρθε καὶ μιὰ ομάδα

1. Γρηγορίου Νύσσης, Κατὰ Εὐνομίου, P.G. 45, 293-294: «Ὡς δὲ, φησὶ, μὴ μικρὸν ποιοῦ βασιλεὺς τὸν μέγαν τῷ σὺ καταμιχθῆναι: λαφ. Ἀλλὰ δεῖξαι: κάκεινου κληθῆναι: διδάσκαλος, μηδὲ ἀντιθεῖς τῷ βουλήματι βούλεται δὲ μικροῦ τινος τῶν ἐν τῇ πίστει γεγραμμένων ὑφαιρεθέντος τῆς τοῦ ὀμοσούσιου λέξεως, τοῦτο γενέσθαι. Ἀλλὰ τὸ μὲν μετασχεῖν τῆς Ἐκκλησίας τὸν βασιλεὺς τῶν μεγίστων εἶναι: πάλιν ὁ διδάσκαλος ἀποκρίνεται... Τῆς δὲ πίστεως τοσοῦτον ἀποσχεῖν ὑφαίρειν, ἢ προσθήκην ποιήσασθαι, ὡς μηδὲ τὴν τάξιν αὐτὴ ἀπαλλάξαι τῶν γεγραμμένων. Ταῦτα ὁ δειλὸς τε καὶ ἀναδρόσ, καὶ πρὸς τὸν φόβον τῆς θύρας ἐπισημνός, πρὸς τὸν τοσοῦτον ἀξιώματι καὶ εἶπε τῷ λόγῳ, καὶ διὰ τῶν ἔργων τὸ ρηθὲν ἐπιστάσαστο ὅς τὴν τῶν Ἐκκλησιῶν τότε καταστροφὴν... ἐστήσεν ἐν ἑαυτῷ καὶ ἀπέστρεψε μόνος ἀρκέσας τῇ τοῦ κκοῦ προσβολῇ».

2. Μ. Βασιλείου, Ἐπιστολὴ 139, P.G. 32, 231 A.

ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΚΑΙ ΔΥΤΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΣΤΗ ΖΩΗ ΜΑΣ

Βρισκόμαστε στα πρόθυρα τής πλήρους εντάξεώς μας στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα και όλοι μιλούν γι' αυτό τὸ θέμα. Είναι σοβαρό, γιατί θά ἔχει πολλές επιπτώσεις στην ζωή τοῦ Ἔθνους μας.

Δυστυχῶς, παρατηροῦμε ὅτι οἱ περισσότεροι βλέπουν τὸ θέμα «μονοδιάστατα», δηλαδή βλέπουν μόνον τὶς ἐνδεχόμενες οικονομικὲς επιπτώσεις καὶ τὰ ἐνδεχόμενα οικονομικὰ ὠφέλη καὶ δὲν ἐξετάζουν τὸ θέμα αὐτὸ ἀπὸ πνευματικῆς πλευρᾶς. Ὅμως τὸ πρόβλημα εἶναι σοβαρότερο ἀπὸ πνευματικῆς πλευρᾶς. Γι' αὐτὸ εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐξετάζουμε περισσότερο τὰ πνευματικὰ προβλήματα ἀπὸ τὰ οικονομικὰ.

Τὰ εὐρωπαϊκὰ κράτη βρίσκονται κάτω ἀπὸ τὴν πνευματικὴ κυριαρχία καὶ τὸν πνευματικὸ ἐπιρροασμὸ τόσο τοῦ Παπισμοῦ ὅσο καὶ τοῦ Προτεσταντισμοῦ. Καί, ὅπως φαίνεται, ἡ θεολογία αὐτῶν τῶν ὁμολογιῶν διαδραμάτισε σπουδαιότατο ρόλο στην διαμόρφωση τῆς πνευματικῆς ὑποδομῆς τῆς σημερινῆς Εὐρώπης. Αὐτὸ λέγεται τόσο ἀπὸ τὴν θετικὴ του πλευρᾶ ὅσο καὶ ἀπὸ τὴν ἀρνητικὴ. Δηλαδή, ἄλλα στοιχεῖα ἔχουν διαμορφωθῆ ἀπὸ τὴν δυτικὴ θεολογία καὶ ἄλλα στοιχεῖα ἔχουν διαμορφωθῆ ἀπὸ τὴν ἀντίδραση τῶν ἀνθρώπων ἐναντίον τῆς θεολογίας τῆς Δύσεως.

Ὁ π. Ἰουστίνος Πόποβιτς ἔχει ἐπισημάνει γιὰ τὴν Εὐρώπη ὅτι κυριαρχεῖται ἀπὸ τὸν πόθο τῆς ἐξουσίας, τῆς ἡδονῆς καὶ τὴν γνώση. Ὁλόκληρη ἡ Εὐρώπη «εἶναι ἡ ἐπιθυμία καὶ πόθος τῆς ἐξουσίας καὶ τῆς ἡδονῆς καὶ ἡ γνώσις. Ἀμφότερα ἀνθρώπινα: ἡ ἀνθρωπίνη ἐπιθυμία καὶ πόθος καὶ ἡ ἀνθρωπίνη γνώσις». Ὁλόκληρη ἡ Εὐρώπη προσωποποιεῖται ἀπὸ τὸν Πάπα

καὶ τὸν Λούθηρο. «Ὁ εὐρωπαϊκὸς πάπας εἶναι ἡ ἀνθρωπίνη ἐπιθυμία τῆς ἐξουσίας. Ὁ εὐρωπαϊκὸς Λούθηρος, ἡ πείσμων ἀπόφασις τοῦ ἀνθρώπου τὰ πάντα νὰ ἐξηγηθοῦν μὲ τὸν νοῦν του. Ὁ πάπας ὡς κυβερνήτης τοῦ κόσμου καὶ ὁ ἐπιστήμων ὡς κυρίαρχος τοῦ κόσμου». Αὐτὸ εἶναι ὁλόκληρη ἡ Εὐρώπη¹.

Καίτοι φαίνεται ὅτι αὐτὴ ἡ ἄποψη προέρχεται ἀπὸ τὸ παρελθόν, ἐν τούτοις ἔχει μεγάλα ἐρείσματα ἀληθείας. Ὅπως δείχνουν τὰ πράγματα, ἐὰν θέλουμε νὰ εἶμαστε ρεαλιστές, κάπου στὸ σημεῖο αὐτὸ μπορούμε νὰ δοῦμε τὴν πνευματικὴ ὑποδομὴ τῆς Εὐρώπης καὶ μέσα στὰ πλαίσια αὐτὰ πρέπει νὰ δοῦμε τὴν ἀτμόσφαιρα ποὺ ἐπικρατεῖ. Θὰ δοῦμε στὴν συνέχεια αὐτῆς τῆς ἀναλύσεως ὅτι τελικὰ τὸ κλίμα ποὺ ἐπικρατεῖ στὴν Εὐρώπη σήμερα εἶναι ἡ εὐδαιμονία καὶ ὁ ἀτομισμὸς. Καὶ αὐτὰ τὰ δυὸ δημιουργοῦν ὅλο τὸ πρόβλημα.

Ἡ ἔνταξη τῆς Ἑλλάδος στὴν Ευρωπαϊκὴ Κοινότητα δημιουργεῖ μεγάλο σκεπτικισμὸ. Βέβαια, μὲ τὶς ὑπάρχουσες συνθῆκες δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ ἀρνηθῆ κάτι τέτοιο, ἀλλὰ ὅμως ὑπάρχουν σοβαροὶ προβληματισμοί. Δὲν ξέρει κανεὶς ποῖα μορφή θὰ πάρη τελικὰ αὐτὴ ἡ συνύπαρξη τῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης, καὶ ἰδιαίτερα ἡ ἔνταξη τῆς χώρας μας σ' αὐτήν. Νομίζω πὼς ὑπάρχουν δυὸ σοβαρὲς πιθανότητες. Ἡ μία νὰ ἀλλοιωθοῦμε ἀπὸ τὸ κλίμα τοῦ εὐδαιμονισμοῦ καὶ τοῦ ἀτομισμοῦ ποὺ κυριαρχεῖ στὴν Εὐρώπη, καὶ φυσικὰ νὰ ἀλλοτριωθοῦμε ἀπὸ τὴν Ὁρθόδοξη Παράδοση καὶ ἡ ἄλλη

1. Ἀρχιμ. Ἰουστίνου Πόποβιτς, Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία καὶ Οἰκουμενισμὸς, ἐκδ. Ὁρθόδ. Κυψέλη, Θεσσαλονίκη 1974, σελ. 239.

Ἀρειανῶν, ἡ ὁποία εἶχε προφανῶς τὴν ὑποστήριξη τοῦ αὐτοκράτορα. Οἱ Ἀρειανοὶ αὐτοὶ προφασίζονταν, ὅτι στίς ὁμιλίαις τοῦ Βασιλείου εἶχαν διαπιστώσει ἀρισμένες θέσεις τοῦ ἀναφορικὰ μὲ τὴ θεότητα τοῦ Ἀγίου Πνεύματος, τίς ὁποῖες οἱ Ἀρειανοὶ εὗρισκαν συμβιβαστικῶς.

Δὲν ὑπῆρχε ὅμως κανένας ἀπολύτως συμβιβασμὸς τοῦ Μ. Βασιλείου μὲ τοὺς Ἀρειανούς. Ὅχι μόνο γιατί ὁ Βασίλειος ἐπαγρυπνοῦσε γιὰ τὸ θέμα αὐτό, ἀλλὰ καὶ γιατί τήρησε μιὰ πολὺ συνεπὴ στάση. Ἔτσι παρὰ τίς προσπάθειες γιὰ συνδιαλλαγὴ καὶ δογματικὴ παραδοχὴ τῆς ἀλήθειας, ὅπως τὴν εἶχε διατυπώσει ἡ Ὁρθόδοξη πλευρὰ, οἱ Ἀρειανοὶ παρέμειναν ἀμετάπειστοι καὶ ἀφοῦ εἶπαν καὶ ἔκριναν πολλὰ πού λύπησαν τὸ Βα-

σίλειο καὶ τοὺς ὁμοδόξους του, ἀναχώρησαν χωρὶς νὰ λυθεῖ τὸ θέμα καὶ ἔτσι τὸ σχίσμα παρέμεινε. «Καὶ τί περὶ αὐτὸν πλάσμα ὁρθότητος καὶ εὐλαθείας παρὰ πάντων συμφώνως τῶν ἀφικνουμένων θρυλλεῖται, ὡς καὶ τὰ διεστῶτα τῆς πόλεως μέρη εἰς ταῦτόν συνελθεῖν, καὶ τῶν πλησιοχώρων τινὰς ἐπισκόπων τὴν ἔνωσιν καταδέξασθαι. Οἱ δὲ ἡμέτεροι οὐδὲν ἀμείνους ἐφάνησαν τῶν ἐλπίδων. Ἐπιστάγτες γὰρ εὐθὺς κατὰ πόδας τῆς ἡμετέρας ἐξόδου, πολλὰ μὲν εἶπον λυπηρά, πολλὰ δὲ ἐποίησαν, καὶ τέλος ἀνεχώρησαν, δεδαιώσαντες ἡμῖν τὸ σχίσμα»³.

(Συνεχίζεται)

Ἀρχιμ. ΜΑΚΑΡΙΟΣ ΒΑΡΛΑΣ

3. Μ. Βασιλείου, Ἐπιστολὴ 48, P.G. 32, 142 B.

νά αλλοιώσουμε ἑμεῖς καὶ νά μεταμορφώσουμε τὴν Εὐρώπη μὲ τὴν ὅλη Παράδοση ποὺ διαθέτουμε. Καὶ οἱ δυὸ περιπτώσεις εἶναι πιθανές.

Διακατεχόμαστε ἀπὸ τὴν αἰσιοδοξία ὅτι μπορεῖ νά συμβῆ τὸ δεύτερο, ἀφοῦ ἔχουμε στὴν ἱστορία μας τέτοιες περιπτώσεις, ὅταν δηλαδὴ οἱ Ρωμαῖοι αλλοιώθηκαν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα καὶ ὅταν ἀργότερα ἡ Μεγάλῃ Ρωμανία αλλοιώθηκε ἀπὸ τὴν Ὀρθοδοξία. Βέβαια, αὐτὸ σήμερα εἰδικὰ εἶναι δυσκολότερο γιὰ δυὸ βασικοὺς λόγους. Ὁ ἕνας, γιὰτὶ δυστυχῶς σὲ πολλὰ σημεῖα οἱ περισσότεροὶ νεοῦ Ἕλληνες ἔχουν ἀπογαλακτισθῆ ἀπὸ τὴν Παράδοση τοῦ τόπου αὐτοῦ, καὶ ἀκόμη ὅσοι ἔρχονται σὲ ἐπικεινωνία καὶ σχέση μὲ τὰ μεγάλα εὐρωπαϊκὰ κέντρα —ἐννοῶ τοὺς πολιτικοὺς— στὴν πλειονότητά τους ἔχουν ἄγνοια τῆς ἑλληνορθοδόξου Παραδόσεως. Ὁ ἄλλος, γιὰτὶ ἔχουν ἀλλάξει οἱ ἐπιλογές. Στὴν Ρωμαϊκὴ αὐτοκρατορία κέντρο ἐνότητος τῶν κατοίκων καὶ τῶν διαφόρων λαῶν ἦταν ἡ Ὀρθοδοξία. Δηλαδή, ἡ βάση τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας ἦταν ἡ θεολογία τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, πρὸς ἀποβλέπει στὴν θεραπεία τοῦ ἀνθρώπου, γιὰτὶ πίστευαν ὅτι μόνον ἡ Ὀρθοδοξία ἔχει τὴν δυνατότητα νά θεραπεύσει τοὺς ἀνθρώπους καὶ μόνον μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο μπορεῖ νά ἐπιτύχῃ νά ἔχῃ θεραπευμένους πολίτας. Καὶ πραγματικὰ τὸ ὅτι κράτησε τόσα χρόνια ἡ Ρωμαϊκὴ αὐτοκρατορία ὀφειλόταν στὴν μεγάλη θεραπευτικὴ ἀξία τῆς ὀρθοδόξου θεολογίας. Σήμερα ὅμως ἐπιχειρεῖται ἡ ἐνότητα τῆς Εὐρώπης ὄχι ἐπὶ τῇ βάσει πνευματικῶν κριτηρίων, ἀλλὰ ἐπὶ τῇ βάσει οἰκονομικῶν κινήτρων. Ἄλλωστε ὁ τίτλος εἶναι πολὺ χαρακτηριστικὸς: Εὐρωπαϊκὴ Οἰκονομικὴ Κοινότητα.

Γεγονὸς πάντως εἶναι ὅτι ὑφίσταται ἕνας κίνδυνος παρὰ τὰ ἐνδεχόμενα οἰκονομικὰ ὠφέλη. Βέβαια, εἶναι πολὺ δύσκολο νά κἀνῃ κανεὶς προβλέψεις γιὰ τὸ τί πρόκειται νά γίνῃ στὸ μέλλον, γιὰτὶ ὅλα εἶναι δυνατόν νά ἀλλάξουν καὶ ἔτσι κάθε πρόβλεψη ἔχει τὸ στοιχεῖο τῆς διάψευστος. Διαπιστώνεται ὅτι «ἡ προοδευτικὴ ἐνοποίηση τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης θὰ αὐξήσῃ τὶς μεταξὺ τῶν λαῶν τῆς ἐπαφῆς καὶ θὰ ἐνισχύσει τὴ συνεργασία τους σὲ ὅλα τὰ ἐπίπεδα. Ἡ ἀλληλεπίδραση αὐτὴ θὰ ὀδηγήσῃ προοδευτικὰ καὶ μέσα ἀπὸ ἕνα ἀρχικὸ πλουραλισμὸ τάσεων, ἀντιλήψεων, νοοτροπιῶν καὶ τρόπων ζωῆς καὶ συμπεριφορᾶς σ' ἕναν κοινὸ ἑξευρωπαϊσμὸ τῆς πολιτιστικῆς, κοινωνικῆς καὶ οἰκονομικῆς ζωῆς τῶν λαῶν τῆς εὐρωπαϊκῆς Δύσης. Κύρια χαρακτηριστικὰ του θὰ εἶναι ἡ διαρκὴς ἐνίσχυση τῆς χρήσης τῶν ἰσχυρῶν εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν, ἡ μείωση τῆς ἀνισότητος ὡς πρὸς τὸ βασικὸ βιοτικὸ ἐπίπεδο μεταξὺ τῶν λαῶν τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης, ἡ αὐξανόμενη υἰοθέτηση

κοινῶν προτύπων διαβίωσης, κοινωνικῆς καὶ πολιτιστικῆς ζωῆς, ἡ διερεύνηση τῶν λειτουργιῶν τοῦ κράτους πρόνοιας, ἀλλὰ καὶ ἡ πιθανὴ ἀναμόρφωση τοῦ ρόλου του.

Κάτω ἀπὸ τὶς συνθήκες αὐτῆς ἡ συνείδηση τοῦ ἀνῆκειν στὴν Εὐρώπη θὰ ἐνισχυθεῖ στοὺς λαοὺς ποὺ θὰ τὴν ἀποτελέσουν»².

Τὰ Κράτη ποὺ θὰ ἀνήκουν στὴν Εὐρωπαϊκὴ Κοινότητα θὰ προβληματισθοῦν πολὺ σοβαρὰ. Ἀπὸ τὴν μιὰ μεριὰ θὰ διαπιστώσουν ὅτι δὲν θὰ μπορέσουν νά ἐπιβιώσουν ἔξω ἀπὸ τοὺς νέους σχηματισμοὺς, ἀπὸ τὴν ἄλλῃ μεριὰ θὰ κάνουν τὰ πάντα γιὰ νά διατηροῦν τὴν δική τους παράδοση καὶ κουλτούρα. «Ἀπὸ τὴ μίξις τῶν στοιχείων αὐτῶν θὰ δημιουργηθεῖ ἡ νέα εὐρωπαϊκὴ κουλτούρα, ἡ ὀριστικὴ ἀποκρυστάλλωση τῆς ὁποίας θὰ γίνῃ στὸ ἀπώτερο μέλλον»³.

Σημαντικὸ μέσο γιὰ τὴν ἐπίτευξη τῆς νέας Εὐρωπαϊκῆς κουλτούρας ἀναμφιβόλως θὰ διαδραματίσῃ ἡ ἐκπαίδευση. Ὅπως διαπιστώνεται, «στὸν τομέα τῶν σχολικῶν προγραμμάτων ἀναμένεται νά δημιουργηθοῦν τρεῖς πυρῆνες μαθημάτων κατὰ τὴν διάρκεια τῆς βασικῆς ἐκπαίδευσης. Τὸν πρῶτο πυρῆνα θὰ ἀποτελοῦν μαθήματα ποὺ θὰ στοχεύουν στὴν προώθηση τῆς εὐρωπαϊκῆς ιδέας καὶ στὴ δημιουργία εὐρωπαϊκῆς συνείδησης, ὅπως Ἱστορία τῆς Εὐρώπης μὲ ἔμφαση στὴν κοινὴ πολιτιστικὴ παράδοση τῶν Εὐρωπαϊκῶν Ἐθνῶν, ἀνάλυση τῶν πολιτικῶν θεσμῶν τῆς Κοινότητος καὶ διδασκαλία τῶν ἰσχυρῶν κοινοτικῶν γλωσσῶν. Τὸ δεύτερο πυρῆνα θὰ ἀποτελοῦν μαθήματα ἐπιστημονικῆς καὶ τεχνολογικῆς φύσης (Μαθηματικά, Φυσικὴς Ἐπιστῆμες, Μαθήματα Ὑγιεινῆς, Φιλοσοφία, Ψυχολογία, Κοινωνιολογία, Πληροφορικὴ κ.τ.λ.) καθὼς καὶ μαθήματα Φυσικῆς καὶ Αἰσθητικῆς Ἀγωγῆς, τῶν ὁποίων τὸ περιεχόμενον προοδευτικὰ θὰ τείνει νά γίνῃ κοινὸ σὲ ὅλες τὶς εὐρωπαϊκῆς χώρες μέλη τῆς Κοινότητος. Τὸν τρίτο τέλος πυρῆνα θὰ ἀποτελοῦν μαθήματα ποὺ θὰ στοχεύουν στὴν διατήρηση τῆς συνέχειας τῆς ἐθνικῆς παραδόσεως καὶ κουλτούρας, ὅπως ἐθνικὴ γλώσσα καὶ φιλολογία, ἐθνικὴ ἱστορία, λαϊκὴ παράδοση, θρησκεία κ.τ.λ.»⁴.

Φαίνεται, λοιπόν, ὅτι θὰ ἐπικρατήσουν διάφορες τάσεις καὶ στὴν χώρα μας πάνω στὸ κρίσιμο αὐτὸ θέμα. Ἀπὸ τὴν μιὰ μεριὰ θὰ ἐπιχειρηθῇ ἡ προσαρμογὴ μας στὴν νέα εὐρωπαϊκὴ συνείδηση καὶ στὴν υἰοθέτηση κοινῶν προτύπων καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλῃ μεριὰ θὰ ἐ-

2. Ἄνδρ. Καζαμία καὶ Μιχ. Κασσωτάκη, Ἡ ἑλληνικὴ ἐκπαίδευση καὶ ἡ νέα Εὐρώπη, εἰς περιοδικὸ «Ἐκπαίδευση καὶ Ἐπάγγελμα», τόμος 2ος, ἀρ. 3, Μάρτιος 1990, σελ. 200.

3. Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 200.

4. Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 201.

ΕΙΣΒΟΛΗ ΤΩΝ ΑΙΡΕΣΕΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΑΡΑΘΡΗΣΚΕΙΑΣ ΣΤΙΣ ΧΩΡΕΣ ΤΟΥ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΥ ΣΥΝΑΣΠΙΣΜΟΥ *

7. Τὸ μεγάλο πρόβλημα τῆς ἀπολογητικῆς.

Ἡ ποιμαντικὴ ἐργασία τῆς Ἐκκλησίας μας διεξάγεται στὰ πλαίσια τῆς ζωῆς μιᾶς Ἱερᾶς Μητροπόλεως καὶ στὰ πλαίσια μιᾶς ἐνορίας. Δὲν πρόκειται ἐδῶ γιὰ κάποιο κεντρικὸ γραφεῖο «παροχῆς ὑπηρεσιῶν». Διεξάγεται ἀκόμη στὰ πλαίσια τοῦ μαθήματος τῶν θρησκευτικῶν στὰ σχολεῖα (γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ βλ. δική μας σειρά ποιμαντικῶν μελετῶν «Σκέψεις περὶ ἀναδιοργάνωσης τῆς Ἐνοριακῆς Διακονίας, Α' - Β', Ἀθῆναι 1970 - 1985»).

Τὸ μεγάλο πρόβλημα τῆς ἀπολογητικῆς τῆς Ἐκκλησίας εἶναι πῶς θὰ βοηθηθοῦν οἱ ὑπεύθυνοι τοπικοὶ ἐκκλησιαστικοὶ φορεῖς, ὥστε νὰ μποροῦν νὰ ἀντιλαμβάνονται ἀμέσως τὴν ταυτότητα τῶν αἱρέσεων καὶ τῶν παραθρησκευτικῶν ομάδων πού ἐμφανίζονται στὴν περὶσσή τους καὶ νὰ λαμβάνουν κατάλληλα γιὰ τὴν κάθε περίπτωση μέτρα. Πρέπει ἀκόμη νὰ εἶναι σὲ θέση νὰ ἐνημερώσουν τὸ πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας ἐγκαίρως καὶ, πρὸ παντός, ἀντικειμενικά, ὥστε νὰ εἶναι ἡ παρέμβασή τους δραστηριὰ καὶ σωστικὴ.

Δυστυχῶς εἴμαστε ἀναγκασμένοι νὰ παρατηρήσουμε πῶς δὲν ὑπάρχουν οἱ προϋποθέσεις γιὰ τὴν κατάλληλη ἐκπαίδευση τῶν συνεργατῶν τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἰδιαιτέρως τῶν ἐφημεριῶν. Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος πρέπει νὰ γίνῃ σὲ ὅλους σαφές πῶς (καλῶς ἢ κακῶς) δὲν ἔχουμε πλέον ἀκόμη καὶ στὴ χώρα μας τὸ «θρησκευτικὸ μοнопόλις». Ὑπάρχει «συναγωνισμός». Ἡ σωτήριος δράση τῆς Ἐκκλησίας εἶναι βασικὸ πρᾶγμα καὶ ὀφείλει νὰ δρᾷ στὸ κέντρο τῆς ἀποστολῆς τοῦ ποιμένου.

Ἡ κατάσταση στὴ χώρα μας δὲν εἶναι ἡ ἴδια μὲ

(*) Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 128 τοῦ ὑπ' ἀρ. 4 τεύχους.

πικρατῆση καὶ θὰ κυριαρχήσῃ ἡ ἀντίδραση, δηλαδὴ ἡ προσπάθεια βίωσης τῆς δικῆς μας παραδόσεως, πού εἶναι τὰ πνευματικὰ ἀντισώματα τοῦ πνευματικοῦ μας ὀργανισμοῦ, τὰ ὁποῖα θὰ μᾶς βοηθήσουν νὰ μὴ χάσουμε τὴν ταυτότητά μας καὶ νὰ μὴ ἀφομοιωθοῦμε στὴν νέα πραγματικότητα μὲ φοβερὴ συνέπειες γιὰ τὸ Ἔθνος.

Ἀκριβῶς γι' αὐτὸν τὸν λόγο εἶναι ἀνάγκη νὰ γνωρίσουμε τὰ στοιχεῖα πού συγκροτοῦν τὴν παράδοσή

τὴν κατάσταση στὶς ἄλλες χώρες τῆς Ε.Ο.Κ. Ὅμως τὸ γεγονός ὅτι τὸ κάθε τι φθάνει καὶ σὲ μᾶς μὲ κάποια καθυστέρηση, πρέπει νὰ ἀρχίσει νὰ μᾶς προβληματίζει.

Ποιά εἶναι ἡ κατάσταση πού κυριαρχεῖ στὶς χώρες τῆς Ε.Ο.Κ.; Ἄς πάρουμε γιὰ παράδειγμα τὴ Γερμανία.

Στὴ Μονὴ REUTE πραγματοποιήθηκε στὶς 15 - 16 Μαΐου 1987 εἰδικὴ «Θεολογικὴ συνδιάσκεψη μελέτης» τοῦ Ἐπισκοπικοῦ Συμβουλίου τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Μητροπόλεως ROTTEMBERG - STUTTGART. Ἐκπρὸς ἀπὸ τοὺς βασικοὺς ὁμιλητῆς ὁ GODEHARD KÖNIG, εἰσηγητῆς γιὰ θέματα πίστεως τῆς Ἐπισκοπῆς τοῦ ROTTEMBERG, ἀνέφερε μεταξὺ ἄλλων:

«Σήμερα οἱ ἐμπορικὲς ἐπιχειρήσεις ἐπισήμαναν τὴ δίψα γιὰ νόημα ζωῆς, πρὸ παντός οἱ ἐκδοτικὲς. Ὁ GISBERT GRESHAKE στὸ βιβλίο του «Ἀδέσθαιο ὑπερπέραν» (UNGEWISSES JENSEITS, DÜSSELDORF 1986, σ. 10), διαπιστώνει σὲ μιὰ σημείωση, ὅτι σὲ μερικὰ βιβλιοπωλεῖα τὸ τμήμα ESOTERIK (ἀποκρυφιστικὲς ἐκδόσεις), ὅσον ἀφορᾷ τὸ πλῆθος τῶν ἐκδόσεων, ἐξισώνεται κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη περίπου μὲ τὴ θεολογικὴ βιβλιογραφία. Σύμφωνα μὲ τὸ Ἐμπορικὸ Δελτίο (HANDELSBLATT), τὰ ἔσοδα ἀπὸ τὸ τμήμα τῆς ὀνομαζόμενης βιβλιογραφίας τῆς Νέας Ἐποχῆς (NEW AGE) στὰ μεγάλα βιβλιοπωλεῖα ἀνέρχεται στὰ 80% τοῦ συνόλου τῶν εἰσπράξεων.

Δὲν πρέπει κανεὶς νὰ ἀμφιβάλῃ —μόνο κάποιος πού δὲν θέλει νὰ δεῖ τὴν πραγματικότητά δὲν τὸ ἀντιλαμβάνεται— ὅτι τὸ χριστιανικὸ μήνυμα πρέπει νὰ ἀντιπαρατεθεῖ μὲ ἓνα ἀυξανόμενο πλῆθος ἀπὸ προσφορὲς «δρόμων», ἀληθείας, ὑποσχέσεων ζωῆς, μάλιστα ὄχι ἔξω ἀπὸ τὰ ὄρια τῆς. Μὲ προσφορὲς πού προπαγανδίζουν μιὰ ἐνδοσκομικὴ κυρίως προσφορὰ σωτηρίας.

Στὴ συνέχεια ὁ εἰσηγητῆς παρέθεσε δλόκληρο κατάλογο ομάδων, τίς ὁποῖες ἐγέταξε:

μας, νὰ διαπιστώσουμε τίς διαφορὲς μεταξὺ τοῦ ἀνατολικοῦ - ὀρθοδόξου τρόπου ζωῆς καὶ τοῦ δυτικοῦ τρόπου ζωῆς, καὶ ἀκόμη νὰ ἀγωνισθοῦμε γιὰ τὴν βίωση αὐτοῦ τοῦ ὀρθοδόξου τρόπου ζωῆς, ὥστε νὰ διατηρήσουμε τὴν ἀρχοντιά καὶ τὴν ἀξιοπρέπιά μας.

(Συνεχίζεται)

Ἄρχιμ. ΙΕΡΟΘΕΟΣ ΒΛΑΧΟΣ
Ἱεροκήρυξ Ἀρχιεπίθ. Ἀθηνῶν

Στις κλασικές αἱρέσεις, στις ἐσωτεριστικές - νεο-γνωστικές κοσμοθεωρίες καὶ κινήσεις, στις ομάδες πού ἐπαγγέλλονται νέες ἀποκαλύψεις, στις «νέες θρησκευτικές κινήσεις» με ἰνδουϊστική προέλευση, στις ομάδες πού αὐτονομαζόνται «χριστιανικές», στις κινήσεις αὐτοθελετώσεως, στις πνευματιστικές ομάδες, στις «νέες θρησκευτικές κινήσεις» με πολιτικό ὑπόβαθρο, στις πεντηκοστιανές ομάδες καὶ σὲ ἄλλες ὑποδιαιρέσεις!

Καταλήγοντας ὁ κ. KÖNIG ὑπογράμμισε:

«Ἐν ὄψει αὐτοῦ τοῦ κύματος πού ξεχειλίζει, δὲν μπορεῖ νὰ ἀποφευχθεῖ, ὥστε προσφορές, πού ἐξωτερικά φαίνονται πολὺ χριστιανικές, ὅμως με δόξα τὸ περιεχόμενό τους δὲν προσφέρουν τίποτε τὸ χριστιανικό, νὰ εἰσχωρήσουν στις ἐνορίες, σὲ ἐκπαιδευτικά κέντρα κ.ο.κ.». Γι' αὐτὸ τὸ λόγο εἶναι ἀπαραίτητη ἡ συνεργασία με τοὺς ἐντεταλμένους γιὰ θέματα αἱρέσεων καὶ κοσμοθεωριῶν.

Ὅλες οἱ τάσεις πού ἀνέφερε ὁ GODEHARD KÖNIG στὸ REUTE ὑπάρχουν καὶ στὴ χώρα μας. Ἡ καθιερωμένη περιλαμβάνει δεκάδες αἱρέσεων ἢ παραθρησκευτικῶν ὁργανώσεων. Δὲν εἶναι τοῦ παρόντος νὰ τις ἀναφέρουμε ἐδῶ (βλ. βιβλίο μας: «Ἐγχειρίδιο αἱρέσεων καὶ παραχριστιανικῶν ομάδων»).

Πράγματι, στὸ σούπερμάρκετ «θρησκεία» ἢ «νόημα ζωῆς» ὑπάρχουν πολλές προσφορές· δὲν ἔχουμε πλέον τὸ μονοπώλιο. Αὐτὸς εἶναι πρόσθετος λόγος πού πρέπει νὰ μᾶς ἀναγκάζει νὰ προσφέρουμε τὴ χριστιανική μας ἐλπίδα καθαρῆ, ἀγνή, ριζωμένη στὴ μακραίωνα παράδοση τῆς Ἐκκλησίας μας, ἡ ὁποία σὰν πνευματικό καμίνι, ἀπέδειξε τὴ γνησιότητα τοῦ θησαυροῦ τῆς Ὁρθοδοξίας. Δὲν χρειάζομαστε κανένα «ἄλλο εὐαγγέλιο» ἀμερικανικῆς ἢ ἰνδικῆς — κινεζικῆς — ἰαπωνικῆς προελεύσεως ἢ ὅποιας ἄλλης.

8. Π α ν ο ρ θ ὀ ὅ ξ ο π ρ ὀ β λ η μ α.

Κατὰ τὴ δεκαετία τοῦ 1990 τὸ πρόβλημα τῶν αἱρέσεων καὶ τῆς παραθρησκείας παίρνει πανορθόδοξες διαστάσεις. Ὅπως ἀναφέραμε σὲ εἰδικὴ ἐργασία με τίτλο «Εἰσβολὴ τῶν αἱρέσεων καὶ τῆς παραθρησκείας στις χώρες τοῦ Ἀνατολικοῦ Συνοσπισμοῦ», πού ὑπεβλήθηκε στὴν Ἱερά Σύνοδο στις 6 Μαΐου 1990, μετὰ τις πρόσφατες μεταβολές στις ἀνατολικές χώρες οἱ αἱρέσεις καὶ οἱ παραθρησκευτικές ὁργανώσεις βγαίνουν ἀπὸ τὴν ἀφάνεια καὶ ἐπιτυγχάνουν εὐρύτερη συνεργασία καὶ ἀναπόκριση, ἀκόμη καὶ ἀπὸ ἐπίσημους παράγοντες.

«Οἱ λαοὶ αὐτοὶ πού εἶναι πλέον ἀπογοητευμένοι ἀπὸ τὴν μαρξιστικὴ ἰδεολογία, ἀναζητοῦν ἐναλλακτικές λύσεις καὶ νέο πνευματικὸ προσανατολισμὸ καὶ ἀποτελοῦν

εὐκόλα θύματα τῆς προπαγάνδας τῶν ομάδων αὐτῶν, οἱ ὁποῖοι ἀποκρύπτουν συστηματικὰ τὸ ἀληθινὸ τους πρόσωπο καὶ τοὺς ἀληθινούς σκοπούς τους».

Ἐνδεικτικὰ παραθέτουμε στὴ συνέχεια τὰ στοιχεῖα αὐτῆς τῆς μελέτης, πού ἀναφέρονται στὴ Σοβιετικὴ Ἐνωσι.

«Στὴ Σοβιετικὴ Ἐνωσι ὄρουσαν ὅλες οἱ αἱρέσεις καὶ παραθρησκευτικές ὁργανώσεις, ἀκόμη καὶ τότε πού ἦσαν ἀπαγορευμένες. Ὅμως κατὰ τὴν περίοδο τῆς περestroika καὶ τῆς γκλάσνοστ τοῦ Μ. Γκορμπατσῶφ ἡ δραστηριότητα ἄρχισε νὰ γίνεται φανερὴ καὶ οἱ διάφορες ομάδες νὰ νομιμοποιοῦνται.

Τὸ ἐντυπο τῆς νεο - πεντηκοστιανῆς ομάδας «Πνευματικὸ Κέντρο Ἐπιστημόνων καὶ Φοιτητῶν» (Θεσσαλονίκη), πού αὐτοδιαφημίζεται σὰν «ὀρθόδοξο δόγμα τῆς ἁγίας Γραφῆς», ἀναφέρει ὅτι τὸ 1989 ἐπισκέφθηκε στὴ Σοβιετικὴ Ἐνωσι ὁ BILLY GRAHAM καὶ κήρυξε σὲ ἐκκλησία τῆς Λετονίας.

Ἀκολούθησαν δύο ἐκπομπές στὴν τηλεόραση τῆς Λετονίας διάρκειας μᾶς ὥρας γιὰ τὸ ἔργο τοῦ «εὐαγγελιστῆ - θεραπευτῆ» REINHARD BONNKE (γι' αὐτὸν βλ. Ἄ. Ἀλεξιοπούλου, Ἐγχειρίδιον αἱρέσεων καὶ παραχριστιανικῶν ομάδων). Ἀργότερα, ὁ ἴδιος ὁ BONNKE πῆρε ἄδεια εἰσόδου στὴ Λετονία καὶ πραγματοποίησε τρεῖς ἐκδηλώσεις, με συμμετοχὴ χιλιάδων Λετονῶν (Πνευματικά Νέα, 54/1989).

Χαρακτηριστικὸ παράδειγμα πού ζωγραφίζει τὴν κατάσταση, ἡ ὁποία διαμορφώνεται σήμερα στὴ Σοβιετικὴ Ἐνωσι, εἶναι ἡ κίνηση τοῦ Μοῦν.

Οἱ πρῶτες ἐπαφές ἔγιναν με τὴν ὁργάνωση τοῦ Μοῦν «Παγκόσμιος Σύνδεσμος Μέσων Ἐνημέρωσης - WMA», ἡ ὁποία πραγματοποίησε τὸ 1988 ἐκπαιδευτικὸ ταξίδι στὴ Σοβιετικὴ Ἐνωσι γιὰ δημοσιογράφους, με τὴ συνεργασία τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Κομμουνιστικοῦ Κόμματος τῆς Ρωσίας.

Ὅπως μᾶς πληροφορεῖ τὸ Δελτίο τοῦ Συλλόγου Πρωτοβουλίας τῶν Γάλλων Γονέων (ADFI), κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ ταξιδιοῦ ὁ EUGENE POZDNYAKOV, ὑποδιευθυντῆς τοῦ τμήματος «Βόρειος Ἀμερική» τοῦ Σοβιετικοῦ Πρακτορείου Τύπου, εἶχε προτείνει ἀνταλλαγὴ δημοσιογράφων ὑπὸ τὴ διπλὴ ἐποπτεία τῆς WMA —μᾶς ὁργάνωσης τοῦ Μοῦν— καὶ τῆς NOVOSTI.

Αὐτὴ ἡ ἀνταλλαγὴ ἔλαβε χώρα τὸ 1989: ἡ δεκάτη WMA ἔγινε με τεράστιες δαπάνες στὴν Οὐάσιγκτον. Ὁ Μοῦν προσκάλισε στις ΗΠΑ ἀπὸ τις 22 ἕως τις 25 Ἀπριλίου, 12 Σοβιετικοί. Ἡ ἐπιτροπὴ εἶχε ἀνατεθεῖ στὸν ἀναπληρωτὴ Γενικὸ Διευθυντὴ τοῦ Πρακτορείου TASS.

Ἡ ἐναρκτήρια ὁμιλία ἔγινε ἀπὸ τὸν Μοῦν, ὁ ὁποῖος

ΑΙ ΑΠΟΦΕΙΣ ΤΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ ΤΟΥ ΕΞ ΟΙΚΟΝΟΜΩΝ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΤΕΤΡΑΦΩΝΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΛΕΣΒΙΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ

Ο Κ. Οικονόμου ό εξ Οικονόμων (1780-1857) υπήρξεν, ώς γνωστόν, μία τών σημαντικωτέρων προσωπικοτήτων του πρώτου ήμισους του παρελθόντος αιώνας. Η πολυμαθείά του, ή προσήλωσίς του εις την παράδοσιν τής Έκκλησίας και τώ ιδιαίτερον ενδιαφέρον αυτου δια πάν εκκλησιαστικόν κυρίως θέμα συνέβαλον, ώστε, όχι μόνον ιερομένοι αλλά και λαϊκοί λόγιοι, ήμέτεροι και ξένοι, να απευθύνωνται προς αυτόν ζητούντες την γνώμην του ή την παρέμβασίν του επί ανακυπτόντων εκκλησιαστικών θεμάτων, ώς προκύπτει εκ τής αλληλογραφίας αυτου¹.

Μεταξύ τών ποικίλων αυτών θεμάτων ιδιαίτερον ενδιαφέρον έχει τώ τής εκκλησιαστικής μουσικής και μάλιστα τώ τής τετραφωνίας.

Άλλως τε και εις συγγραφάς του λόγιου τούτου κληρικώ γίνεται λόγος περι εκκλησιαστικών ύμνων² και ύμνογράφων³, περι τής σημειογραφίας εν τή ύ-

μνωδιά⁴ και περι τής εκκλησιαστικής μουσικής⁵ γενικώτερον ή ειδικώτερον περι τής σχέσεως αυτης προς την Έβραϊκήν⁶.

Όπως όμως ιδιαίτερον ενδιαφέρον ενέχει ή θέσις

4. Ίδ. Το υ α υ τ ο υ, Περι τής γνησίας προφοράς τής Έλληνικής γλώσσης, εν Πετρούπολε: ΑΩΛ', όπου εις την σ. 457 σημ. αναφέρονται τά εξής: «Τά δε σημάδια τής καθ' ήμας εκκλησιαστικής μουσικής φαίνεται δι: και τά έμρρωσαν και τά όνόμασαν οι πρώτοι τής Έκκλησίας μουσουργοί, μέρος μόν εκ τών διαγραμμάτων τής παλαιάς τών Έλλήνων μουσικής, τώ δε πλείστον και εκ τών προδιατυπωθέντων γραμματικών τής προσφδιάς σημείων, ως συμπεραίνεται εκ τινων ιδιαίτερον όνομασιών των, και τής όχι μόνον εις τ ό ν ο υ ς αλλά και εις π ν ε ύ μ α τ α διαιρέσεως αυτών, κτλ. Μετερρhythmicαν δε τά σημεία και τά πλείστα τών όνομάτων τής εκκλησιαστικής Μούσης οι πρώτοι τής Έκκλησίας ήμνωδοί, ίσως, δια να διαφέρη όπωσδήποτε από την διδασκαλίαν τής τών ειθωλολατρώντων έτι τότε λοιπών Έλλήνων μουσικής, από την όποιαν όμως δεν διαφέρει: κατά τώ πράγμα τώσον, όσον υπέθεσαν τινες τών Έβρωπαίων, όσοι την κατεδίδασαν ως παντάπασιν Άσιανήν χωρίς πρώτον να την μάθωσι!»

5. Ίδ. Το υ α υ τ ο υ, Περι τών Ο'... ένθ' άν. σ. 766 σημ. «Υπήρχε», λέγει, «εξ άρχής εν τή Έκκλησία μ ο ν ο φ δ ι κ ο υ τ ο εϊδος τής φαλωδίας, νυν μόν εν ν ο ε ς, νυν δε πολλών άμα συναδόντων ό μ ο φ θ ο γ γ ω ς κ α ι ό μ ο τ ο ν ω ς, ως εξ ένός στόματος τής αυτης έξηχούσης φωνής (ιδ. και σ. 769), καθά και παρ' ήμιν την σήμερον. Και οι Νόμοι δε, ή οι Ήχοι ήσαν περι τά καθόλου οι αυτοί: δείγμα δε τούτου τρανώτατον τώ εξής. Πάντα τά π ρ ο σ ό μ ο ι α λεγόμενα τ ρ ο π ά ρ ι α τής καθ' ήμας εκκλησιαστικής μουσικής, και οι (πρός ός τ ρ ε π ο υ σ ι τώ μέλος) Είρμοι, και τών άλλων τών τοιούτων μελωδίων τά πολλά (και αυτοί οι αρχαιότατοι ήμνοι) σύγκεινται εκ κώλων και κομμάτων άλλω τε μόν ίσων και όμοίων κατ' ακολουθους όμοζυγίας συντεθειμένα, άλλο τε δε πάλιν εις άνισα και άνόμοια κώλα και στροφάς ποικίλας διηρημένα και συναπαρτίζουσιν οίον στίχους λογοειδείς, εκ τών συλλαβών συμμετρως κατά τόνους ρυθμιζόμενους». Πρβλ. Γ ε ω ρ γ ί ο υ Ι. Πα π α δ ο π ο ύ λ ο υ, Συμβολαί εις την Ίστορίαν τής παρ' ήμιν εκκλησιαστικής μουσικής, εν Άθήναις 1890, σ. 180. Χ ρ ι σ τ ο δ ο ύ λ ο υ Πα ρ α σ κ ε υ α τ ι δ η, Άρχιμανδρίτου, Ή Βυζαντινή μουσική ως όρθόδοξος εκκλησιαστική ήμνωδία, άνάτυπον εκ του περιοδικού «ΕΚΚΛΗΣΙΑ», Άθήναι 1971, σ. 18.

6. Κ. Ο ι κ ο ν ό μ ο υ τού εξ Οικονόμων, Περι τής γνησίας... ένθ' άν. σ. 454 εξ. Πρβλ. Ά ν ο ν ύ μ ω ς, Έσωτερικά, έφ. «ΑΘΗΝΑ» άρ. 1726/1850 σ. 2γ. Γ ε ω ρ γ ί ο υ Ι. Πα π α δ ο π ο ύ λ ο υ, Συμβολαί... ένθ' άν. σ. 36 κ.εξ. Το υ α υ τ ο υ, Ίστορική έπισκόπησις τής Βυζαντινής εκκλησιαστικής μουσικής, από τών Άποστολικών χρόνων μέχρι τών καθ' ήμας (1 - 1900 μ.Χ.), εν Άθήναις

1. Περι τής εν λόγω αλληλογραφίας ιδ. Ί ω ά ν ο υ Δ. Μ π ο υ γ ά τ σ ο υ, Άλληλογραφία Κωνσταντινου Οικονόμου τού εξ Οικονόμων, κατά την περίοδον 1810 - 1819, «Μικρασιατικά Χρονικά» τ. ΙΖ' (1977), σ. 77-145 (ένθα και συγκεντρώνται ή κυριωτάτη περι του Κ. Οικονόμου βιβλιογραφία). Το υ α υ τ ο υ, Πρόδρομος συλλογή Κυπριακού Γλωσσικού και Απογραφικού ύλικού υπό Χαρχαλάμπους Μάλη, «Έπετηρίς» Ίδρύματος Νεοελληνικών Σπουδών, τ. Α' (1979-1980) σ. 87 - 109.

2. Κ ω ν σ τ α ν τ ί ν ο υ Ο ι κ ο ν ό μ ο υ τ ο υ ε ξ Ο ι κ ο ν ό μ ω ν, Περι τών Ο' έρμηνευτών τής Παλαιάς Θείας Γραφής βιβλία Δ', Άθήναι ΑΩΜΘ'. Εις τās σ. 764, 766 σημ. τού Δ' βιβλίου ό Κ. Οικονόμος σημειοί: «Φαίνεται σαφώς, δι: ή Έκκλησία έτι από τών Άποστόλων, πλην τών Δαδικών Φαλωών, και τών θ' όδών τής Γραφής, έψαλλε και ήμνος εις την άγιαν Τριάδα, και τόν Χριστόν, και όδās εις τούς Μάρτυρας και άλλους άγιους, εις δόξαν Χριστου πληθυνομένων δε τών μαρτύρων, έπληθύνοντο αναλόγως και αι όδαι, και οι ήμνοι (από διφθέρας τούς υπό τής Έκκλησίας δεδοκιμασμένους φαλλόντων τών φαλωών) (Κανών ΠΕ' τής εν Αποδικεία Συνόδου. Πρβλ. Καν. ΟΕ' τής ΣΤ' Οικουμενικής Συνόδου). Χ ρ ι σ τ ο δ ο ύ λ ο υ Πα ρ α σ κ ε υ α τ ι δ η, Μητροπολίτου Δημητριάδος, Μουσικολογικά Άνάλεκτα (ζ.ε.) σ. 91-92.

3. Ίδ. Κ. Ο ι κ ο ν ό μ ο υ τού εξ Οικονόμων, Περι τών Ο'... ένθ' άν. σ. 762 - 764.

έκφράστηκε φιλικά για την πολιτική του κ. Γκορμπαστόφ και για τις ανακατατάξεις στην Κίνα. Έκτός από τις έπίσημες συγκεντρώσεις, οι Σοβιετικοί έπισκέφθηκαν ένα μέρος τών Ήνωμένων Πολιτειών: έθνικά πάρκα, συναικίες Ίνδιάνων, τή Ν. Υόρκη και κυρίως

τους υπεδέχθησαν στα κέντρα τής Ένωτικής Έκκλησίας. Γενικά έγινε ένας «βομβαρδισμός αγάπης και εν-αγκαλισμών».

(Συνεχίζεται) Πρωτ. ΑΝΤ. ΑΛΕΒΙΖΟΠΟΥΔΟΣ
Δρ. Θεολ., Δρ. Φιλολ.

του Κ. Οικονόμου έναντι της επιχειρηθείσης εισαγωγής της τετραφωνίας εις την εκκλησιαστικήν μουσικήν, ὡς καὶ τοῦ Λεσβίου συστήματος. Ἀκριβῶς εἰς τὸν τρόπον, καθ' ὃν ἐνήργησεν, καθὼς καὶ εἰς τὰς ἑπτ' αὐτοῦ διατυπωθείσας ἀπόψεις ἐπὶ τῶν ἀνωτέρω θεμάτων, ἀναφέρεται ἡ παρούσα μελέτη, βασισμένη κυρίως εἰς τὰ παρεχόμενα στοιχεία εἰς τὴν σχετικὴν ἀλληλογραφίαν⁷ τοῦ Κ. Οικονόμου.

Εἰς τὸ πρῶτον μέρος τῆς ἐργασίας αὐτῆς παραχονται στοιχεία περὶ ὧν συνέτρεξαν μέχρι τῆς εισαγωγῆς τῆς τετραφωνίας εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν εἰς τὰς παρυκίας τοῦ ἐξωτερικοῦ, κυρίως ὅμως εἰς τὰς ἐκκλησίας τῶν ὁμογενῶν τῆς Βιέννης καθὼς καὶ εἰς τὴν ἐπέκτασιν τῆς νεωτεριστικῆς αὐτῆς κινήσεως εἰς ἱερὰς Ναοὺς τῆς κυρίως Ἑλλάδος καὶ μάλιστα εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγ. Εἰρήνης Ἀθηνῶν. Ἀκολούθως δι' ἀποσπασμάτων ἐκ τῶν σχετικῶν ἐπιστολῶν τοῦ Κ. Οικονόμου, καὶ ἄλλων πρὸς αὐτόν, ἐπιχειρεῖται ἡ παρουσίασις τῶν θέσεών του εἰς τὸ θέμα αὐτὸ τῆς τετραφωνίας.

Εἰς τὸ δεύτερον μέρος γίνεται λόγος περὶ τοῦ Λεσβίου συστήματος καὶ περὶ τῶν σχετικῶν ἀπόψεων τοῦ Κ. Οικονόμου.

Α' ΜΕΡΟΣ

ΤΕΤΡΑΦΩΝΙΑ

Τὸ ὅλον θέμα τῆς μεταρρυθμίσεως τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς ἔχει παλαιὰν τὴν προέλευσιν. Τὸ 1797, ἐπὶ τῆς πρώτης πατριαρχείας τοῦ Γρηγορίου Ε', ἐνεφανίσθη «ὁ Ἀγάπιος Παλλιέρμος⁸, ἐνώπιον τοῦ Πα-

1904 σ. κα' - κβ', 8-9. Θεμιστοκλέους Πολυκράτους, Ἡ τετράφωνος μουσικὴ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ (ἀνατύπωσις ἐκ τῆς «Φόρμιγγος»), ἐν Ἀθήναις 1910, σ. 7. Διονυσίου Α. Ψαριανοῦ, Μητροπολίτου Σερβίου καὶ Κοζάνης, Ἡ Βυζαντινὴ μουσικὴ ἐν τῇ ὀρθοδόξῃ Ἑλληνικῇ Ἐκκλησίᾳ, ἐν Ἀθήναις 1960, σ. 8 κ. ἐξ. (βλ. καὶ σχετικὴ βιβλιογραφία). Τοῦ αὐτοῦ, Βυζάντιον, Μουσικὴ, ΟΗΕ, Ἀθῆναι (ἄ.ἔ.) τ. Γ', σ. 1147. Ἀποστολόπου Βαλκήνδρα, Ἡ καταγωγή τῆς Βυζαντινῆς μουσικῆς, Ἀθήνα 1980, σ. 6-14. Χριστοδούλου Παρασκευαῖδη, Μητροπολίτου Δημητριάδος, Μουσικολογικὰ Ἀνάλεκτα, Ἀθῆναι (ἄ.ἔ.) σ. 126, 131.

7. Ἀρχεῖον Κωνσταντίνου καὶ Σφοκλέους Οικονόμου τοῦ ἐξ Οικονόμων ἀποκείμενον εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῶν Ἀθηνῶν.

8. Οὗτος ἦτο ἱερεὺς, Χίος, γεννηθεὶς τὸ δεύτερον ἡμῶν τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Μετέβη εἰς τὴν Ἑθρῶπην διὰ τὴν διδασκαλίαν τῆν μουσικὴν τῶν Ἑθρῶπων. Ἐπανελθὼν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐπεσκέφθη τὸ Ἅγιον Ὅρος, τὴν Ἐφεσον καὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν, κατὰ δικαστήματα. Μετὰ τὴν καταδίηκν τοῦ συστήματός του ὑπὸ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας μετέβη τὸ 1808 εἰς τὴν Βιέννην ὅπου ὁ τότε διδάσκαλος τῆς Ἑλληνικῆς Σχολῆς Ἐμμανουὴλ Καπετανάκης «ἐξενοδόχησεν καὶ ἐφιλοφρονήθη αὐτόν» ὡς ἀναφέρει ὁ Ἀναστάσιος Παλλατιδης, «συστήσας καὶ ὡς μουσικὸν ἄξιον παρὰ τοῖς (ἐν Βιέννῃ) Ἑλλησιν, οὐτως συνερ-

τριάρχου καὶ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου καὶ ἐπεχείρησεν ἵνα πείσῃ τὴν Μ. Ἐκκλησίαν ὅπως δεχθῆ τὸ ἴδιον αὐτοῦ Παλλιέρμειον σύστημα καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τούτου ἐνεργήσῃ τὴν μεταγραφὴν πάντων τῶν ἐκκλησιαστικῶν μελῶν ἢ νὰ πείσῃ τοὺς μουσικοὺς νὰ φροντίσωσι περὶ τῆς διορθώσεως τοῦ ὑπάρχοντος δυσνοήτου συστήματος, ἢ νὰ ἐφεύρωσιν ἄλλο νεότερον καὶ βασισμότερον»⁹.

Ἀλλὰ τὸσον τὸ σύστημα αὐτοῦ ὅσον καὶ ἡ διδασκαλία του κατεδικάσθησαν ὑπὸ τοῦ Γρηγορίου τοῦ Ε' καὶ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας δι' εἰσηγήσεως τοῦ πρωτοψάλτου Ἰακώβου τοῦ Πελοποννησίου¹⁰, ὅστις ἐξετάσας τὸ σύστημα αὐτοῦ τὸ θεώρησεν ὡς ἀνεπαρκὲς νὰ ἀποδώσῃ τὸ μέλος τῆς βυζαντινῆς ἐκκλησιαστικῆς ἁσματιῶδίας. Ὁ Σωφρόνιος Εὐστρατιάδης λέγει ὅτι ἡ προσπάθεια αὐτῆ¹¹ ἀπέτυχε, «διότι οἱ αὐστηροὶ τῶν πατρίων τηρεῖται δὲν ἠδύναντο νὰ ἀκούωσιν εἰς

γαία ἐδυνήθη ὁ ρηθεὶς Ἀγάπιος ν' ἀνοίξῃ σχολεῖον μουσικόν, καὶ νὰ διδάξῃ φαλμυδίαν τετράφωνον ἁσμάτων τῆς ἱερᾶς ἡμῶν ἐκκλησίας. Ἀλλὰ τὸ σχολεῖον τοῦτ' ἐραχθῆναι καὶ σχεδὸν ἐφήμερον ἦν». (Ἰδ. Ἀναστασίου Παλλατιδίου, Ἰστορικὴν ἀπομνημονεύμα ἐπὶ τῆς ἀρχῆς καὶ προόδου καὶ τῆς σημερινῆς ἀκμῆς τοῦ ἐν Βιέννῃ Ἑλληνικοῦ συντοκισμοῦ, αὐτοσχεδιασθὲν ἀφορμῇ τῆς νεωστὶ γενομένης μεταρρυθμίσεως τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν μουσικῆς εἰς τὸ τετράφωνον, ἐν Βιέννῃ τῆς Ἀδστρίας 1845, σ. 49).

9. Ὁ Ἀγάπιος εἰς τὴν Βιέννην ἀφοῦ ἀπέτυχε νὰ εἰσαγάγῃ τὴν τετραφωνίαν εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν μετέβη εἰς Βουκουρέστιον, ὅπου καὶ ἀπέθανεν τὸ 1815.

Περὶ τοῦ Ἀγαπίου Παλλιέρμου ἰδ. Χρυσάνθου, Ἀρχιεπισκόπου Δυρραχίου τοῦ ἐκ Μαδύτων, Θεωρητικὸν μέγα τῆς Μουσικῆς, ἐκδοθὲν ὑπὸ Παναγιώτου Γ. Πελοποννησίου διὰ φιλοτιμίαν συνδρομῆς τῶν ὁμογενῶν, ἐν Τεργέστῃ 1832, σ. LI κ. ἐξ. Ἀνωθύμου, Ἐσωτερικά, ἐφ. «ΑΘΗΝΑ» ἀρ. 1726/1850 σ. 3γ. Γεωργίου Ι. Παπαδοπούλου, Συμβολαί... ἐνθ' ἄν. σ. 316. Τοῦ αὐτοῦ, Ἱστορικὴ... ἐνθ' ἄν. σ. 124. Ἀγγέλου Α. Βουδούρη, Οἱ μουσικοὶ χοροὶ τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας κατὰ τοὺς αἰῶνας χρόνους, περ. «ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ» τ. ΙΒ' (1937), σ. 252 σημ. Τοῦ αὐτοῦ, Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς μουσικῆς τῆς βυζαντινῆς ἐκκλησιαστικῆς ἁσματιῶδίας, περ. «ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ» τ. ΚΓ' (1948), σ. 144 σημ. Π. Ε. Φορμόζης, Οἱ χορωδιακῆς ἐκδόσεις τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς σὲ ἐθρῶπικὴ μουσικὴ γραφὴ τῶν: Ἰωάν. Χ. Ν. Χαβιαρᾶ - Β. RANDHARTINGER καὶ Ἀνθίμου Νικολαΐδου - GOTTFRIED PREYER στίς δύο ὀρθόδοξες ἑλληνικῆς ἐκκλησίας τῆς Βιέννης, περ. «ΣΤΑΧΥΣ» ἀρ. 8-9 (Ἰαν. - Ἰουν. 1967), σ. 43, 44, 60.

9. Ἰδ. Γεωργίου Ι. Παπαδοπούλου, Ἱστορικὴ... ἐνθ' ἄν. σ. 124.

10. Ἰδ. Γεωργίου Ι. Παπαδοπούλου, Συμβολαί... ἐνθ' ἄν. σ. 315 - 316. Τοῦ αὐτοῦ, Ἱστορικὴ... ἐνθ' ἄν. σ. 124. Ἀγγέλου Α. Βουδούρη, Οἱ μουσικοὶ... ἐνθ' ἄν. σ. 252. Τοῦ αὐτοῦ, Συμβολὴ... ἐνθ' ἄν. σ. 43-44 σημ.

11. Ὁ Π. Ε. Φορμόζης δέχεται ὅτι αὕτη ἐγένετο τὸ 1808 ἐν Βιέννῃ καὶ ὅτι τὸ 1802 ὡς ἀναφέρει ὁ Ἰωάννης Χ. Ν. Χαβιαρᾶς. Ἰδ. Π. Ε. Φορμόζης, Οἱ χορωδιακῆς... ἐνθ' ἄν. σ. 42. Πρβλ. Σωφρονίου Εὐστρατιάδου, Μητροπολίτου Λεοντοπόλεως, Ὁ ἐν Βιέννῃ ναὸς τοῦ Ἁγίου Μεγαλομάρτυρος Γεωργίου, περ. «ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟΣ ΦΑΡΟΣ», τ. Η' (1911), σ. 366.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΑ

Ἐκκλησις τοῦ Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων.

Εἰς τὰς ἐφημερίδας ἐδημοσιεύθη Ἐκκλησις τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς τοῦ Ἑλληνορθόδοξου Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων, ὅπου, ὡς γνωστόν, πηδαλιουχοῦμενον μετὰ συνέσεως καὶ σοφίας ὑπὸ τοῦ Μακαριωτάτου Πατριάρχου Ἱεροσολύμων κ. Διοδώρου, «διατηρεῖ καὶ κηρύσσει ἀναλλοίωτον τὴν Ὁρθόδοξον ἡμῶν πίστιν, φυλάσσει ἀπαρασάλευτον τὴν Ἱερὰν Παράδοσιν καὶ διὰ τῆς ἱερᾶς Ἀγιοταφικῆς Ἀδελφότητος, ἐν ταπεινώσει καὶ αὐτοθυσίᾳ, διακονεῖ καὶ περιφρουρεῖ τὰ Πανάγια Προσκυνήματα ὡς τὰ ἐπὶ γῆς ἀπὸ σημεῖα τῆς Χάριτος καὶ παρουσίας τοῦ Θεοῦ (Θεοῦ)».

Ἡ διακονία αὕτη πραγματοποιεῖται ἐν μέσῳ λίαν δυσμενῶν συνθηκῶν, αἵτινες ἐπεδεινωθήσαν ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι «ἢ ἀπὸ τριετίας ἀρξαμένη καὶ συνεχισμένη ἑπταεὶς εἰς τὰς σχέσεις τῶν κατοίκων τῆς Ἁγίας Γῆς, ἐξ ἀφορμῆς πολιτικῶν καὶ ἐθνικῶν διεκδικήσεων καὶ σκοπιμοτήτων, δημιουργεῖ ὀλοὴν νέα προβλήματα κοινωνικῆς ἰδιαίτερος φύσεως εἰς τὸ παλαιότατον Πατριαρχεῖον τῶν Ἱεροσολύμων, πρὸς τὸ ὁποῖον σιγῶν καθημερινῶς ἐλπίδοφόρος τοὺς ὀφθαλμούς των, διωκόμενοι, θλιβόμενοι, κακουχούμενοι, δυστυχιούμενοι ὑπάρξετε, ὄρανα, χῆραι, ἀσθενεῖς, ἅπαντες ἀναμένοντες συμπαράστασιν ἠθικὴν καὶ πρὸ πάντων βοήθειαν ὕλικήν». Τὸ Πατριαρχεῖον Ἱεροσολύμων ἐπὶ πλέον μεριμνᾷ διὰ τὴν «ἀνοικοδόμη-

τοὺς ναοὺς τῶν ἄλλων μουσικῶν εἰ μὴ τὴν ἀπ' αἰῶνων καθιερωθεῖσαν»¹².

Ἀκολουθεῖ ἡ μεταρρυθμιστικὴ κίνησις τῶν Τριῶν Λεδασκάλων τὴν ὁποῖαν τελικῶς ἀπεδέχθη ἡ Ἐκκλησία¹³.

Μεταγενέστερον, περὶ τὸ τέλος τοῦ πρώτου ἡμί-

σεος τοῦ 19ου αἰῶνος, ἐγένετο ἡ πλέον ἀξιόλογος προσπάθεια εἰσαγωγῆς τῆς τετραφωνίας εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν εἰς τὰς κοινότητες, ὡς ἦτο φυσικόν, τῆς Δύσεως. «Οἱ ἐν τῇ ἑσπερίᾳ Εὐρώπῃ παρεπιδημοῦντες Ἕλληνες, ζῶντες καὶ ἀνατρεφόμενοι ἐν αὐτῇ, ἤρχισαν νὰ χάνωσιν ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐκεῖνο τὸ αἶσθημα καὶ τὴν εὐχαρίστησιν, οἷαν εὕρισκον εἰς τὴν ψαλμοδίαν τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀσμάτων οἱ γονεῖς καὶ οἱ πρόγονοι τούτων, καὶ οἷαν εὕρισκον οἱ ἐν τῇ Ἀσίᾳ, Εὐρωπαϊκῇ Τουρκίᾳ καὶ ἐν αὐτῇ εἰσέτι τῇ ἐλευθέρᾳ Ἑλλάδι ὁμογενεῖς καὶ ὁμόθητοικοι τούτων»¹⁴. Τὴν ψυχρότητα αὐτὴν πρὸς τὴν ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν οἱ πλουσιότεροι καὶ πολυπληθέστεροι κοινότητες «ἐπροσπάθουν ἀδραῖς δαπάναις νὰ μετριάξωσι δι' εὐφώνων καὶ ἐντέχνων μουσικῶν, ἀλλ' εἰς μάτην τὸ μονοφώνως καὶ τὸ διὰ τῆς ρινὸς ψάλλειν ἀπῆρσεν. Οἱ ἐν αὐταῖς ἐπιζῶντες γέροντες, ἔβλεπον μὲν τὸν χειμαρρὸν τῆς ἰδέας ταύτης αὐξάνοντα καθ' ἐκάστην, ἀλλὰ ἀγαπῶντες ἐνθέρμως τὰ πάτρια, ἐζήτησαν νὰ ἐμποδίσωσι τὸν παρ' αὐτοῦ ἐπαπειλούμενον κίνδυνον, καὶ νὰ σώσωσιν, εἰ δυνατόν, τὸ πατροπαράδοτον τοῦτο κειμήλιον»¹⁵.

(Συνοχίεσσα)

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΜΠΟΥΓΑΤΣΟΣ
φιλόλογος - θεολόγος

12. Ἰδ. Σωφρονίου Εὐστρατιάδου, Ὁ ἐν Βιέννῃ... ἔνθ' ἄν. σ. 366. Ἀναστασίου Παλάτιδου, Ὑπόμνημα... ἔνθ' ἄν. σ. 49.

13. Οἱ Τρεῖς Διδάσκαλοι, Χρυσάνθος, Ἀρχιεπίσκοπος Δυρραχίου, Χουρμούζιος Γεώργιος καὶ Γρηγόριος Λευίτης, Λαμπιτάριος, προέβησαν εἰς μεταρρυθμίσει τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς μορφώσαντες νέον σύστημα «προσδιώρισαν τὰ διαστήματα τῶν ἑπτὰ τόνων διὰ συστηματικῶν κλιμάκων καθ' ἕνα τὰ γένη τῆς μουσικῆς, ἐκανόνισαν τὰ διαστήματα τῶν φθορῶν καὶ μετέβαλον τοὺς μουσικοὺς χαρακτήρας ἐκ συμβόλων εἰς γράμματα». Ἰδ. Ἀνωθύμω, Περὶ τῆς παρ' ἡμῶν ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς, «Ἐθνικὸν Ἡμερολόγιον», Μ. Π. Βρετοῦ, τ. Γ' (1863), σ. 70. Περὶ δὲ τῆς μεταρρυθμιστικῆς αὐτῆς κινήσεως γενικώτερον, ἰδ. περ. «Λόγιος Ἑρμῆς», τ. ΣΤ' (1816), σ. 10-11, τ. Ζ' (1817), σ. 225-226, τ. Θ' (1819), σ. 610-612. Γεωργίου Παναδοπούλου, Συμβολαί... ἔνθ' ἄν. σ. 329-335. Τοῦ αὐτοῦ, Ἱστορικὴ... ἔνθ' ἄν. σ. 127-136. Ἰωσήφ Παναδοπούλου, Τὸ πρόβλημα τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς καὶ τὸ καθῆκον τῆς Ἑλληνικῆς Πολιτείας, περ. «ΜΟΥΣΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ» τ. Β' (1930), σ. 350. Ἀγγέλου Α. Βουδοῦρη, Οἱ μουσικοί... ἔνθ' ἄν. τ. Θ' (1934), σ. 375. Κωνστ. Δ. Παναδημητρίου, Πρόλογος τῆς δευτέρας ἐκδόσεως τοῦ ἔργου τοῦ Χρυσάνθου τοῦ ἐκ Μαδύτων, «Ἐισαγωγὴ εἰς τὸ θεωρητικὸν καὶ πρακτικὸν τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς», ἐν Ἀθήναις 1940, σ. γ' - ιστ'. Ἀγγέλου Α. Βουδοῦρη, Συμβολαί... ἔνθ' ἄν. τ. ΚΓ' (1948), σ. 146-149. Μαξίμου Ααοδικεῖς, Περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς, περ. «ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ» τ. ΚΖ' (1952), σ. 28-30. Π. Ε. Φορμόζης, Οἱ χορωδιακῆς... ἔνθ' ἄν. σ. 51-52, 61 σημ. Χριστοδούλου Παρσακίου, Μητροπολίτου Δημητριάδος, Ἡ Βυζαντινὴ... ἔνθ' ἄν. σ. 16. Γ. Ρ. Θ. Στάθου, Τὰ περὶ τῆν Βυζαντινὴν μουσικὴν πεπραχμένα κατὰ τὸ 11ον διεθνὲς Συνέδριον Μουσικολογίας, Ἀθήναι: 1972. Ἀνάτυπον ἐκ τοῦ

περ. «ΘΕΟΛΟΓΙΑ» τ. ΜΓ' (1972) τεύχη 3-4, σ. 881-894. Μαυόλη Κ. Χατζηγιαννοῦ, Μουσικὰ χειρόγραφα Τουρκοκρατίας 1453-1832, Ἀθήναι 1975, σ. 282-286, 389-391. Κ. Ρωμανοῦ, Ἡ μεταρρυθμίσις τοῦ 1814, Μουσικολογία, τεύχος 1ον, 1985, σ. 7-22.

14. Ἰδ. Ἀνωθύμω, Περὶ τῆς παρ' ἡμῶν ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς, ἔνθ' ἄν. σ. 71.

15. Ἰδ. ἀπόθ.

οιν Ναῶν καὶ Σχολείων» καὶ διὰ τὴν παροχὴν δωρεὰν ἑλληνορθόδοξου διαπαιδαγωγήσεως.

Ὅθεν εἶναι προφανεῖς αἱ οικονομικαὶ δυσχέρειαι τῆς Μητρὸς τῶν Ἐκκλησιῶν, αἱ ὁποῖαι ἔχουν προκύψει ἐκ τῆς δημιουργηθείσης ἐκρόθυμον καταστάσεως ἐν τῇ περιοχῇ» καὶ ἐκ τῆς προσφάτως ἀεχρογείσης πολεμικῆς συρράξεως εἰς τὸν Κόλπον, αἱ ἐπιπτώσεις τῆς ὁποίας σοβαρῶς καὶ εἰς εὐρείαν κλίμακα ἀπασχολοῦν τὸ Πατριαρχεῖον Ἱεροσολύμων». Μάλιστα «κατὰ τὴν περίοδον αὐτήν, γενομένης ἰσχυρᾶς δονήσεως κατέθρονεσε τμήμα τοῦ Πατριαρχικοῦ συγκροτήματος, εὐρισκομένου εἰς τὴν καρδίαν τῆς Ἀργίας Πόλεως, ἔχοντος ἔνδοξον καὶ μαρτυρικὸν σνᾶμα παρελθόν, ἱστορικὴν ἀξίαν καὶ ἐθνικὴν ὑπόστασιν... Ἡ ἀνοικοδόμησις αὐτοῦ ἐπείγει τὰ μέγιστα, προκειμένου, ἵνα δι' αὐτοῦ ἐξασφαλισθοῦν ἐθνικὰ προνόμια καὶ δικαιώματα, τὰ ὁποῖα ἀπειλοῦνται ἐκ τοῦ ὅτι ἑτερόδοξοι, παρέχοντες ἀφθονα χρηματικὰ καὶ λοιπὰ μέσα, «διενεργοῦν καὶ θρησκευτικὴν ὑπέρ ἑαυτῶν προπαγάνδα».

Πάντα ταῦτα καθιστοῦν φανερόν διατὶ πρέπει νὰ γίνῃ γενικὴ κινητοποίηση τοῦ Χριστιανικοῦ πληρώματος «τοῦ εὐσεβοῦς ἡμῶν Ἔθνους καὶ τῶν πνευματικῶν καὶ πολιτικῶν αὐτοῦ Ἡγετῶν» πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων. Ἡ Ἐκκλησις αὐτοῦ καταλήγει ὡς ἐξῆς: «Πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν ἔχει ἀνοιχθῆ εἰδικὸς λογαριασμός εἰς τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν τῆς Ἑλλάδος ἐπ' ἀρ. 146/480207/18, ἐνθα ἕκαστος δύναται νὰ προσφέρει καθὼς προαιρεῖται τῇ καρδίᾳ μὴ ἐκ λύπης ἢ ἐξ ἀνάγκης, ἰκαρὸν γὰρ δότιν ἀγαπᾷ ὁ Θεὸς» (Β' Κορ. θ' 7).

Διακήρυξις τοῦ Βουλγάρου Πρωθυπουργοῦ.

Ὁ σημερινὸς Πρωθυπουργὸς τῆς Βουλγαρίας κ. Ποπόφ, —ὅστις εἶναι ἀπόγονος τεσσάρων ἱερέων καὶ ἔχει ἀνατραφῆ ἐν ὀρθόδοξῳ πνεύματι—, κατὰ τὴν πρόσφατον ἐν Ἀθήναις ἐπίσκεψίν του εἰς τὸν Μακαριώτατον Προκαθήμενον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος κ. Σεραφεῖμ, ἀναφερόμενος ἐν προσφωνήσει του εἰς τὴν ἀποτυχίαν τῶν ἀντιχριστιανικῶν προσπαθειῶν τοῦ ἀθεϊστικοῦ κομμουνιστικοῦ καθεστώτος, εἰπόντις: «Ἄν καὶ ἔχωμε ζήσει 40 χρόνια σὲ μία ἰδιάζουσα ἀτμόσφαιρα, θὰ ἤθελα νὰ σᾶς πῶ ὅτι ἡ Χριστιανικὴ Θρησκεία καὶ ἡ Ὄρθόδοξη Πίστις εἶναι βαθεῖα ριζωμένες στὸ λαὸ μας. Καὶ αὐτὸ εἶναι πολὺ σημαντικό, γιατί ἀκριβῶς οἱ ἀρετὲς αὐτὲς προσοδίδουν μεταξὺ πολλῶν ἄλλων καὶ ἀποτυχί».

Ἡ διακήρυξις αὕτη ὑπερθυμίζει ὅτι ἀφ' ἑνὸς ἢ

Ὄρθοδοξία ὑπῆρξεν ἡ φιλόστοργος Μητὴρ τῶν Ὄρθόδοξων Λαῶν, τοὺς ὁποίους περιέθαλφεν «ὡς ἡ ὄρνις τὰ νοσσία ἑαυτῆς» (Ματθ. κγ' 37), ἀφ' ἑτέρου διετήρησεν ἐπὶ αἰῶνας τὰς παραδόσεις καὶ τὴν ἐθνικὴν των συνείδησιν καὶ τρίτον συνεβάλετο εἰς τὴν νικηφόρον ἀντίστασίν των ἐναντίον τῆς κομμουνιστικῆς λαίλαπος καὶ τῆς σλαβικοῦ τύπου τυραννίας.

«Σεξουαλικὴ ὑγιεινὴ καὶ ἀγωγή».

Ἄρθρον δημοσιευθὲν εἰς τὴν ἐφημερίδα «Τὸ Βῆμα» (10.3.91) ἐπισημαίνει ὅτι ἐν Ἀμερικῇ «στοιχεῖο καὶ σύνθημα προεκλογικῆς ἐκστρατείας τῶν δύο μεγάλων κομμάτων» εἶναι «τὸ ἂν θὰ μοιράζωνται προφυλακτικὰ στὰ σχολεῖα, στὰ γυμνάσια ΚΑΙ στὰ δημοτικά, σὲ ἀγόρια ΚΑΙ κορίτσια». Πρόκειται περὶ «προβλήματος ἀμέσου ἐνδιαφέροντος». Δι' αὐτὸ σοβαρὰ ἀμερικανικὰ ἐφημερίδες, «ποὺ δὲν ἔχουν καμμία σχέση με κομμουνισμό, ὅπως ἡ «Γουὸλ Στριπ Τζόρνάλ», ἢ οἱ «Λὸς Ἀντζελες Τάϊμς» καὶ οἱ «Νιὺ Γιὸρκ Τάϊμς» ἀφιερώνουν αὐτὸν τὸν καιρὸν ἀναλυτικὰ ἄρθρα, στατιστικὰ στοιχεῖα, σχόλια ἐπιστημόνων καὶ πολιτικῶν, ποὺ ὑποστηρίζουν —ἢ καὶ ἀντιτίθενται— στὴν ἀπόφασιν τῶν ἀρχῶν «νὰ δημιουργηθῆ σὲ κάθε σχολεῖο κέντρο δωρεὰν διανομῆς προφυλακτικῶν καὶ ὀδηγιῶν γιὰ τὴ σεξουαλικὴ ὑγιεινὴ καὶ ἀγωγή τῶν μαθητῶν καὶ μαθητριῶν». Τὸ ὄλον θέμα ἐδημιουργήθη ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι «τὸ AIDS κάνει θραῦσι ἀκόμη καὶ σὲ μαθητὲς καὶ μαθήτριες δημοτικῶν!».

Ὡς εἶναι φανερόν διὰ τὸ ἤδη ληφθὲν ἢ εἰς ἄλλας περιοχὰς προτεινόμενον ὡς ἄνω μέτρον ἰσχύουν ὅσα πρὸ τινων μηνῶν ἐγράφαμεν ἐν τῷ παρόντι περιοδικῷ, ἐξετάζοντες τὸ ζήτημα τῆς «γενετικοῦ ἀγωγῆς». Ἐσημειώσαμε τότε τὰ ἐξῆς: «Τὰ λαμβανόμενα μέτρα ἔχουν περισσότερον κατασταλτικὸν ἢ θεραπευτικὸν χαρακτῆρα καὶ ἐλάχιστα προληπτικὸν ἢ προφυλακτικὸν. Τὸ ὑπάρχον ἐκ πρώτης ὄψεως προληπτικὸν στοιχεῖον περιορίζεται οὐχὶ εἰς τὴν πνευματικὴν θεωράσιον τῆς νεολαίας πρὸς ἐκλογὴν τῆς ἐγκρατείας καὶ τῆς ἀποκρούσεως τῶν ἐλευθέρων προγαμιαίων «σεξουαλικῶν» σχέσεων, ἀλλὰ πρὸς γνῶσιν τῆς τεχνικῆς τῆς προφυλάξεως ἐκ τῆς ἐγκυμοσύνης ἢ ἐκ τῶν ἀσθενειῶν, αἱ ὁποῖαι συχνάκις συνοδεύουν τὴν πρὸ ἢ ἐκτὸς τοῦ γάμου ἐλευθέρων ἱκανοποίησιν τοῦ σεξουαλικοῦ ἐνοτήκιου. Περὶ τῆς διαφώτισεως τῶν νέων διὰ τὰ ἐκφυλιστικὰ ἀποτελέσματα τοῦ σημερινοῦ «πανσεξουαλισμοῦ» καὶ διὰ τὴν ἀνάγκην τῆς κηρύξεως ἐπ' αὐτῶν μιᾶς ἡρωϊκῆς ἀπεπα-

νασιτάσεως εἰς τὴν «σεξουαλικὴν ἐπανάστασιν» τῶν ἡμερῶν μας οὐδὲν προβλέπεται.

Ἄς ἐλπίσωμεν ὅτι ἡ γενετήσιος ἢ σεξουαλικὴ ἀγωγή εἰς τὸν τόπον μας θὰ ἔχη οὐσιαστικότεραν καὶ λυσιτελεστέραν κατεύθυνσιν.

Ἰωάννης Παπαζαχαρίου (†).

Προσφάτως ἐξεδήμησε πρὸς Κύριον ὁ λίαν γνωστός ἐν Ἑλλάδι Ἰωάννης Παπαζαχαρίου, ὁ ὁποῖος διέπρεπεν ὡς δικηγόρος καὶ ἐν τῇ Παιδείᾳ Σχολῆ ὡς Καθηγητὴς τῆς Ἑγκληματολογίας καὶ Σωφρονιστικῆς καὶ ὡς Πρύτανης. Ἐδίδαξεν ἐπίσης εἰς τὰς Σχολὰς Ὑψιστῶν, Ἀνθυπομοιράρχων τῆς Χωροφυλακῆς, Διακονισσῶν τῆς «Ἀποστολ. Διακονίας» καὶ Κοινωνικῶν Λειτουργῶν ἴσους τῆς Ἐταιρείας Προστασίας Ἀγγλικῶν τοῦ Ὑπουργείου Δικαιοσύνης, ὅσον καὶ τοῦ Ἀμερικανικοῦ Κολλεγίου Θηλέων. Ὑπῆρξεν Ἰδρυτὴς καὶ Διευθυντὴς τῆς Σχολῆς Κοινωνικῆς Προνοίας τοῦ Ἐθνικοῦ Ἰδρυματός, Ἰδρυτὴς τοῦ θεσμοῦ τῶν δικαστηρίων ἀγγλικῶν ἐν Ἑλλάδι, Ἰδρυτὴς τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπιστημονικῆς Ἐταιρείας Προστασίας καὶ Ἀναπτύξεως τῆς Νεότητος καὶ τοῦ θεσμοῦ τῶν συγκροτημάτων τεχνικῶν παιδικῶν οἰκογενειῶν, Κοσμητῶρ τοῦ Φροντιστηρίου Ἐπιμελητῶν Δικαστηρίων Ἀγγλικῶν, Μέλος τοῦ Ἀνωτάτου Συμβουλίου Νεότητος τοῦ Ὑπουργείου Δικαιοσύνης καὶ Ἀντιπρόεδρος τοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου «Παρθασός».

Ἡ καταπληκτικὴ ἀλτρούστικὴ δρασίς τοῦ ἀειμνήστου Καθηγητοῦ δὲν ὀφείλεται μόνον εἰς τὸ ὅτι ἡ ψυχὴ του ἦτο ἐμφύτως καὶ «naturaliter christiana», ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ ὅτι συνειδητῶς ἐνεπνεύετο ὑπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς χριστιανικῆς πίστεως, κοσμοθεωρίας καὶ βιοθεωρίας. Αἱ ἀρχαὶ αὗται διεπότιζον ἴσους τὸ πλῆθος τῶν δημοσιευμάτων του, ὅσον καὶ τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ καὶ τῆς Κυρίας Παπαζαχαρίου, ἡ ὁποία ἐπίσης ἔχει διδάξει καὶ εἰς τὴν Σχολὴν Διακονισσῶν.

Χριστιανισμὸς καὶ Ποινικὸν Δίκαιον.

Ἐν συνεχείᾳ, εἰς μνημόσυνον τοῦ μακαριστοῦ Ἰωάννου Παπαζαχαρίου, ἃς ἐπιγραπῆ νὰ παρατεθοῦν ἐπαύθῃ τὰ ἐξῆς, τὰ ὁποῖα ὁ γράφων ἤδη τῷ 1962 εἶχεν ἐπισημάνει ἐν τῷ βιβλίῳ του «Οἰκοδόμοι Πολιτισμοῦ» (ἐκδ. «Ἀποστ. Διακονίας», σελ. 179-180): «Ὁ διακεκομμένος Καθηγητὴς τῆς Ἑγκληματολογίας Ἰωάννης Κωνστ. Παπαζαχαρίου ἐν τῷ ἐξαιρετικῷ ἔργῳ αὐτοῦ «Χριστιανισμὸς καὶ Ποινικὸν Δίκαιον» (Ἀθήναι, 1958) ἀποδεικνύει τὴν τεραστίαν συμβολὴν

τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ποινικοῦ δικαίου. Τοιοῦτοτρόπως, πρὸς τοῖς ἄλλοις, τονίζει ὅτι ἡ χριστιανικὴ πνοὴ διαποτίζει τοὺς σκοποὺς τοῦ ποινικοῦ δικαίου καὶ ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς ὑποβοηθεῖ νὰ κατανοήσωμεν τὴν οὐσίαν καὶ τὰ αἷτια τοῦ ἐγκλήματος, ὡς καὶ τὴν ἠθικὴν καὶ ποινικὴν ἐκθύνην τῶν ἐγκληματιῶν. Ἐπίσης ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ ἐξαίρεται ἡ συμβολὴ τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς τὴν καταπολέμησιν τῆς ἐγκληματικότητος, εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ προώθησιν τῆς κοινωνικῆς προνοίας ὑπὲρ τῶν θυμάτων τῆς ἐγκληματικότητος, εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ προώθησιν τῆς «ἀντιεγκληματικῆς ὑγιεινῆς» καὶ τῆς «σωφρονιστικῆς». Ὡσαύτως σημαντικὰ εἶναι τὰ ὅσα ὁ Καθηγητὴς Παπαζαχαρίου λέγει περὶ τῆς μεγίστης σημασίας, τὴν ὁποῖαν ἔχει διὰ τὸ ποινικὸν δίκαιον ἡ χριστιανικὴ μετάνοια καὶ ὁ «σωφρονιστικὸς νόμος τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης».

Ἐνδόμυθα, ὅπως ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ νέου σωφρονιστικοῦ κώδικος διέπεται ὑπὸ τῶν χριστιανικῶν ἰδεωδῶν, τὰ ὁποῖα ἐνέπνεον τὸν Ἰωάννην Παπαζαχαρίου, τοῦ ὁποῖου ἡ μνήμη ἔστω αἰωνία.

Δημοσθένης Σαβράμης (†).

Τὸ ἄρθρον τοῦ Καθηγητοῦ Δημοσθένους Σαβράμη, ὅπερ δημοσιεύεται εἰς τὰς σελίδας τοῦ περιοδικοῦ «Ἐφημέριος», ἐοικάλῃ εἰς ἡμᾶς μόλις πρὸ τῆς εἰς Κύριον ἐκδημίας του. Ὁ ἐξ ἡμῶν μεταστὰς ἀκνωσ καὶ ἀνελλιπῶς ἔστειλεν ἐκ Γερμανίας συνεργασίαν εἰς τὰ περιοδικὰ «Ἐκκλησία» καὶ «Ἐφημέριος». Τὸ ἄρθρον τοῦτο εἶναι οἶονεὶ κένκειον ἄσμα του, ψαλὲν διὰ τὰ περιοδικὰ ταῦτα. Δι' αὐτὸ λυπούμεθα, διότι θὰ στερηθῶμεν τῆς συνεργασίας του.

Ὁ θεολόγος καὶ κοινωνιολόγος Σαβράμης, ὅστις διεκρίθη ὡς Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Κολωνίας, ἦτο κάτοχος τριῶν διδακτορικῶν διπλωμάτων καὶ ἀκαταπόνητος συγγραφεὺς καὶ ὁμιλητὴς, παρουσιάσας πολλὰς ἑκατοντάδας δημοσιευμάτων καὶ ἀναριθμήτους ὁμιλίας εἰς συνέδρια καὶ εἰς ραδιοφωνικούς καὶ τηλεοπτικούς σταθμούς τῆς Γερμανίας.

Ἀκόμη καὶ ἐὰν θὰ ἐπῆρχον τυχὸν ἐπιφυλάξεις διὰ μερικὰς ἀπόψεις τοῦ ἀειμνήστου Καθηγητοῦ, πρόπει γενικῶς νὰ ἀναγνωρισθῆ ὅτι ὁ Δημοσθένης Σαβράμης διεκρίνετο διὰ τὴν ἀκαταπόνητον ἐργατικότητα καὶ δραστηριότητά του, διὰ τὴν ρωμαλεάν καὶ θαρραλεάν σκέψιν του, διὰ τὴν ἐνεργὸν παρουσίαν του εἰς τὴν οἰκουμενικὴν κίνησιν, διὰ τὴν συνεχή καὶ ἀδιάλειπτον προσβολὴν τῆς Ὁρθοδοξίας ἐν Ἀντικῇ Ἐθρῶπῃ καὶ ἰδίως τῇ Γερμανίᾳ καὶ διὰ τὰ ἐπιβλητικὰ συγγραφικὰ του ἔργα. Εἶθε ὁ Κύριος νὰ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΑΝΑΚΟΙΝΩΘΕΝ
ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΣΥΝΟΔΟΥ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ
ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΤΗΣ 7 ΜΑΡΤΙΟΥ 1991

«Συνήλθε σήμερον εἰς Συνεδρίαν ἡ Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. κ. Σεραφεῖμ.

Κατ' αὐτήν, μετὰ τὴν ἔγκρισιν τῶν Πρακτικῶν τῆς προηγουμένης Συνεδρίας, ἐδόθη ὁ λόγος εἰς τὸν ἐπικεφαλῆς τῆς ἑνεαμελοῦς Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς Σεβ. Μητροπολίτην Μεσοσηνίας κ. Χρυσόστομον, ὁ ὁποῖος εἰσαγωγικῶς ἐνημέρωσε τὰ μέλη τῆς Ἱεραρχίας περὶ τοῦ ἔργου τῆς Ἐπιτροπῆς, τὸ ὁποῖον ἐξ ἀντικειμένου ἦτο ἔργον δυσχερές. Ὑπενθυμίζεται ὅτι ἔργον τῆς Ἐπιτροπῆς αὐτῆς, κατ' ἐντολήν τῆς Ἱεραρχίας, ἦτο νὰ συσκεφθῆ καὶ νὰ ἐξετάσῃ τὰς δυνατότητας τῆς διευθετήσεως τοῦ ζητήματος τῶν ὀκτῶ ἐκπτώτων Μητροπολιτῶν καὶ νὰ εισηγηθῆ ἀκολούθως τὰ δέοντα εἰς τὸ Σῶμα.

Ἐν συνεχείᾳ ἔλαβε τὸν λόγον ὁ ἐκ τῶν μελῶν τῆς Ἐπιτροπῆς Σεβ. Μητροπολίτης Πατρῶν κ. Νικόδημος, ὁ ὁποῖος ἀνεφέρθη λεπτομερῶς εἰς τὰς πολυώρους Συνεδρίας τῆς Ἐπιτροπῆς. Κατὰ τὰς Συνεδρίας αὐτάς ἡ Ἐπιτροπὴ συνεζήτησε μετὰ τῶν Σεβ. Μητροπολιτῶν τῶν ποιμαίνοντων σήμερον τὰς ἐπιμάχους Ἱεράς Μητροπόλεως, προκειμένου νὰ διαπιστωθῆ ἐὰν οὕτω προσφέρουν τιμήματα τῶν Μητροπόλεων τῶν, πρὸς ἴδρυσιν νέων Μητροπόλεων. Συνεζήτησεν ὡσαύτως μετὰ ὅλους τοὺς Μητροπολίτας, οἱ ὁποῖοι ἀπεμακρύνθησαν ἀπὸ τὰς ἔδρας τῶν τὸ 1974 καὶ οἱ ὁποῖοι ἐξέθεσαν τὰς ἀπόψεις τῶν περὶ τοῦ πρακτέου. Ὅλαι αἱ προτάσεις τῶν οὕτως ἐνδιαφερομένων Ἱεραρχῶν ἀνεκοινώθησαν εἰς τοὺς Σεβ. Συνέδρους. Ἐν τέλει ἡ Ἐπιτροπὴ ἐξέθεσε τὴν πρότασιν αὐτῆς δι' ἐκάστην περίπτωσιν, καθὼς καὶ τὴν γενικὴν ἐκτίμησιν ἐπὶ τοῦ ὅλου ζητήματος καὶ παρεκάλεσε τὴν Ἱεραρχίαν νὰ λάθῃ τὰς τελικὰς ἀποφάσεις τῆς.

Ἐπηκολούθησε μακρὰ συζήτησις καὶ ἐν τέλει ἐλήφθη κατ' ἀπόλυτον πλειονοψηφίαν ἀπόφασις ὅπως ἴδρυθῶν αἱ ἐξῆς δύο νέαι Ἱεραὶ Μητροπόλεις: α) Ἡ Ἱ. Μητρόπολις Ἀγίας καὶ Συκουρίου καὶ β) Ἡ Ἱ. Μητρόπολις Πύλης καὶ Μεσοχωρῶν ἀμφότεραι εἰς τὴν Θεσσαλίαν.

Μετὰ ταῦτα ἀνετέθη εἰς τὴν Διαρκῆ Ἱεράν Σύνοδον νὰ ἀσχοληθῆ μετὰ τὸ νομοτεχνικὸν μέρος, τὸ ὁποῖον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἴδρυσιν τῶν ὡς ἄνω δύο νέων Μητροπόλεων, καθὼς καὶ μετὰ τὴν περαιτέρω μελέτην τοῦ ὁ-

λου θέματος, μέρος τοῦ ὁποῖου ἐλύθη διὰ τῆς ὡς ἄνω ἀποφάσεως».

Αὐριον Παρασκευὴν 8 Μαρτίου θὰ συνέλθῃ ἡ Διαρκῆς Ἱερά Σύνοδος ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Μακαριωτάτου εἰς τακτικὴν Συνεδρίαν.

(Ἀπὸ τὸ Γραφεῖον Τύπου τῆς Ἱεράς Συνόδου)

Ἱερά Μητρόπολις Καλαβρύτων καὶ Αἰγιαλείας

Τὸ Σάββατον 16ην Φεβρουαρίου ἐ.ξ. ὁ Σεβασμιώτατος Ποιμενάρχης μας ἀπὸ τὴν Νέαν Ὑόρκην, ὅπου παρέμεινεν ἐπὶ δεκαπενθήμερον, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ἔδραν του καὶ ἀνέλαθε κανονικῶς τὰ καθήκοντά του. Ἀπὸ τὰ ἀποτελέσματα τοῦ ταξιδίου του εἰς Η.Π.Α. φέρεται νὰ εἶναι πλήρως ἱκανοποιημένος ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης μας. Σκοπὸς τοῦ ταξιδίου του, ὅπως εἶχε δηλωθῆ ἄλλωστε, ἦτο ἡ ἐπικοινωνία μετὰ τῶν ἐκ Καλαβρύτων καὶ Αἰγιαλείας ὁμογενῶν κατοίκων τῆς Ν. Ὑόρκης, κυρίως δὲ μετὰ τῶν Καλαβρυτινῶν, τοὺς ὁποῖους καὶ ἐνημέρωσε ἐπὶ τῆς πορείας τοῦ Καλλιμανοπουλείου Ἐκκλησιαστικοῦ Διακονικοῦ Κέντρου τῶν Καλαβρύτων.

Τὴν Κυριακὴν 3ην Φεβρουαρίου ἐτέλεσεν τὴν θείαν λειτουργίαν εἰς τὸν ἱερόν ναόν Ἀγίας Αἰκατερίνης τῆς περιοχῆς ASTORIA διὰ τοὺς Καλαβρυτινοὺς. Ἐν συνεχείᾳ παρεκάθησεν εἰς γεῦμα, τὸ ὁποῖον παρέθεσε πρὸς τιμὴν του ὁ Σύλλογος τῶν ἐν Ν. Ὑόρκῃ Καλαβρυτινῶν «ΤΟ ΛΑΒΑΡΟΝ ΤΟΥ 1821», διὰ τοῦ Προέδρου αὐτοῦ κ. Σωτηρίου Καραμούζη.

Τὴν ἐπομένην 4ην Φεβρουαρίου ὁ Ποιμενάρχης μας ἐγένετο δεκτὸς μετὰ πολλῶν τιμητικῶν ἐκδηλώσεων ἐκ μέρους τοῦ Σεβασμιωτάτου Γέροντος Ἀρχιεπισκόπου Β. καὶ Ν. Ἀμερικῆς κ. Ἰακώβου, μετὰ τοῦ ὁποῖου καὶ συνεζήτησε τὸ ἐνδεχόμενον μεταφορᾶς τοῦ ἱστορικοῦ Λαθάρου τῆς Ἀγίας Λαύρας εἰς Η.Π.Α. κατὰ τὴν ἀνοιξιν τοῦ προσεχοῦς ἔτους μετὰ τὴν εὐκαιρίαν τῆς συμπληρώσεως 2500 ἐτῶν ἀπὸ τῆς συστάσεως τῆς ἑλληνικῆς Δημοκρατίας, γεγονὸς τὸ ὁποῖον θὰ ἐορτασθῆ ἐπισημῶς εἰς Ἀθήνας καὶ εἰς Ν. Ὑόρκην. Ἡ μεταφορὰ αὐτὴ θὰ συντελεσθῆ εὐχαρίστως, ἐὰν καὶ ἐφ' ὅσον ἡ Ἱερά Σύνοδος καὶ τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον παραχωρήσῃ τὴν σχετικὴν ἔγκρισιν, ἡ δὲ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἀναλάβῃ τὴν εὐθύνην ἀσφαλῶς μεταφορᾶς τοῦ ἱεροῦ τούτου ἐθνικοθρησκευτικοῦ κειμηλίου. Ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου ἔχει ἐνημερωθῆ καὶ ὁ Σύλλογος τῶν ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ Καλαβρυτινῶν.

(Ἐκ τῆς Ἱεράς Μητροπόλεως)

Ἱερά Μητρόπολις Μεσογαίας καὶ Λαυρεωτικῆς

Τὴν 10ην καὶ 11ην Δεκεμβρίου π. ἔ. ἐπραγματοποιήθη τὸ 16ον Ἱερατικὸν Συνέδριον τῆς Ἱεράς Μητροπόλεως ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου κ. Ἀγαθονίκου μετὰ τὰ ἐξῆς θέματα:

1) «Ἡ παρουσία τῆς Ἑλληνικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκ-

τάξην τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐν ψυχαῖς δικαίων καὶ νὰ χαρίσῃ εἰς τὰ ἐκλεκτὰ μέλη τῆς οἰκογενείας του τὴν ἐξ ὕψους παρηγορίαν.

Ε. Α. Θ.

κλησίας στην Ένωμένη Εύρώπη». (Όμιλητής ό κ. Μάρκος Σιώτης, Καθηγητής Παν)μίου Άθηνών).

2) «Η ποιμαντική φροντίδα της Έκκλησίας στην Ένωμένη Εύρώπη». (Όμιλητής ό κ. Γεώργιος Γαλίτης, Καθηγητής Παν)μίου Άθηνών).

3) «Ό ποιμήν τοϋ 1992». (Όμιλητής ό κ. Ίωάννης Κορναράκης, Καθηγητής τοϋ Παν)μίου Άθηνών).

Τήν έναρξιν έκήρυξε ό Σεβασμιώτατος ό όποιος έκάλεσε τον παρευρεθέντα βουλευτά, Δήμαρχον Σπάτων και εκπροσώπους της Έκπαιδύσεως να χαιρετίσουν το Συνέδριον. Όλοι άνεφέρθησαν εις το δύσκολον έργον της Έκκλησίας μας μέσα στην Ένωμένη Εύρώπη που είναι ή μόνη Όρθόδοξος μεταξϋ των κρατών - μελών και το όποιον καλείται να φέρη εις πέρας πρώτος ό κλήρος και έπειτα ό λαός.

(Έκ της Ίερας Μητροπόλεως)

Ίερά Μητρόπολις Ν. Ίωνίας και Φιλαδελφείας

Ό Σεβ. Μητροπολίτης Ν. Ίωνίας και Φιλαδελφείας κ. Τιμόθεος, τή 7)1 παρέστη εις την έτησιαν έορτην τοϋ Έκκλησ. Όικου Εύγηρίας «Ό Καλός Σαμαρείτης», εις Ν. Φιλαδέλφειαν, όμιλήσας καταλλήλως και εύχηθείς τά δέοντα εις το προσωπικόν και τους τροφίμους τοϋ Έκκλησιαστικού τούτου Ίδρύματος.

—Τή 12)1 παρέστη εις την έορτην κοπής της Βασιλόπιττας τοϋ Έκκλησ. Όρφανοτροφείου Θηλέων «Η Άγία Φιλοθέη» Καλογραΐζης Ν. Ίωνίας, όμιλήσας καταλλήλως πρὸς τους παρισταμένους και εύχηθείς τά δέοντα επί τῷ Νέφ "Ετει.

—Τή 13)1 παρέστη ώσαύτως εις έόρτιον συγκέντρωσιν της Ένώσεως Σπάρτης Μ. Άσίας και ηϋλόγησε την Βασιλόπιτταν αϋτής, εύχηθείς τά δέοντα.

Κατά την αϋτήν ήμέραν παρέστη εις έόρτιον συγκέντρωσιν των μελών των Χριστιανικών Όμίλων Νέων και Νεανίδων της Ί. Μητροπόλεως, εις την Αΐθουσαν τοϋ Πνευματικού Κέντρου Νεότητος, εν τῷ Έπισκοπεΐφ Ν. Ίωνίας, εύλογήσας την Βασιλόπιτταν και όμιλήσας έπικαίρως πρὸς τους παρισταμένους ηϋχήθη τά δέοντα επί τῷ Νέφ "Ετει.

—Εις το Βαπτιστήριον ένηλίκων της Ί. Μητροπόλεως Ν. Ίωνίας, εντός τοϋ Έπισκοπεΐου Ν. Ίωνίας, κατόπιν προσηγηθείσης Κατηχήσεως, έβαπτίσθησαν την 16)1 εις Άλθανός, τή 17)1 μία Χιλιάστρια και τή 24)1 δύο Βορειοηπειρώται. Εις τάς άνωτέρω Βαπτίσεις παρέστη ό Σεβ. κ. Τιμόθεος, εύχηθείς τά δέοντα πρὸς τους νεοφωτίστους.

(Έκ της Ίερας Μητροπόλεως)

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΗΣ ΡΩΣΙΑΣ

Εις το Μίνσκ της Λευκορωσίας έπραγματοποιήθη συνάντησις Μικτής έπιτροπής δια θεολογικόν διάλογον μεταξϋ Όρθοδόξων και Προτεσταντικών Έκκλησιών (Καλβίνου). Παρέστη μέγας άριθμός διακεκριμένων όρθοδόξων θεολόγων από πολλάς χώρας και πρωτίστως εξήτάσθη ή διδασκαλία τοϋ Συμβόλου της Νικαίας. Τά μέλη της έπιτροπής ειχον συνάντησιν μετά τοϋ Προκαθημένου της Όρθοδόξου Έκκλησίας

της Ρωσίας Μακ. κ. Άλεξίου Β' εις την ί. μονήν της Άγίας Τριάδος τοϋ Ζαγκόρσκ.

—Δι' άρχιερατικής Θείας Λειτουργίας τον παρελθόντα Νοέμβριον, μετά πολλάς δεκαετίας διακοπής, άνεβίωσεν ό μοναχισμός εις την ί. μονήν τοϋ άγίου Άλεξίου εις το VORONJEZ. Τήν ί. μονήν ειχον καταλάθει οι Μπολσεβίκου, οι όποιοι προεκάλεσαν σημαντικάς φθοράς. Συντόμως θα άποκατασταθουν δ. λαι αι φθοραί, ενϋ αι μοναχαί έχουν ως έργον να καταστήσουν την ί. μονήν σημαντικόν κέντρον άποστολικής διακονίας. Η μεγίστης άρχιτεκτονικής αξίας ί. μονή είναι τοϋ 17ου αι., αλλά αϋτό δέν ήμποδισε τους άθείους να την καταστρέψουν.

—Έπεστράφη επίσης εις την Έκκλησίαν ή εκ τοϋ 14ου αι. ί. μονή της Μεταμορφώσεως τοϋ Σωτήρος —PRILUKI, ή όποια εύρίσκεται εις την έπαρχίαν VOLOGDA— VELIKOUSTJUG. Έκει προσήρχοντο δια να κοινωνήσουν οι Τσάροι της Ρωσίας την περίοδον των ησκειών. Η ί. μονή ητο εν εκ των σπουδαιοτέρων Κέντρων της Όρθοδοξίας εις την Βόρειον Ρωσίαν και οι έγκατασταθέντες, ήδη, μοναχοί άγωνίζονται να έπαναφέρουν την αϋγλην τοϋ παρελθόντος.

—Εις την Ρωσίαν τον τελευταίον καιρόν θαπτίζονται τά 50ο)ο των νεογενήτων, ενϋ πρὸ πενταετίας έθαπτίζοντο μόνον τά 16ο)ο των θρεφών. Ό πατήρ KRAZNOVECKI, έφημέριος τοϋ ί. ναοϋ των Άγίων Πάντων εις την Μόσχαν, έδήλωσεν εις την τηλεόρασιν ότι καθημερινῶς τελεί κατά μέσον όρον 80 θαπτίσεις. Αί κηδεΐαι εκ των ί. ναών ηϋξήθησαν 20ο)ο, αλλά αντιθέτως ό άριθμός των γάμων εις την Έκκλησίαν παραμένει μικρός (κατά το έτος 1989 έφθασε το 4ο)ο).

—Ό Μακ. Πατριάρχης Μόσχας και πάσης Ρωσίας κ. Άλέξιος Β' άπηύθυσε έπιστολήν πρὸς τον πρόεδρον της Βουλής της Σοβ. Ένώσεως, δια της όποίας παρακαλεί να όρισθουν δια νόμου ως ήμέραι άργίας αι έορταί των Χριστουγέννων και της Μ. Παρασκευής. Η Κυβέρνησις ίκανοποίησεν άμέσως το πρώτον αίτημα, αλλά δέν έγινε γνωστόν τί άπεφασίσθη περι της Μ. Παρασκευής. Εις την Έσθονίαν, Λιθουανίαν και Ούκρανίαν ή ήμέρα της έορτής των Χριστουγέννων ήδη ητο ήμέρα άργίας.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΗΣ ΡΟΥΜΑΝΙΑΣ

Η Ί. Σύνοδος της Όρθοδόξου Έκκλησίας της Ρουμανίας άπεφάσισεν την ΐδρυσιν τριών ιερατικών σχολών εις τάς άντιστοιχους ί. μονάς: ROMAN, RIMNÍK-VILCEI και AGAPIJA. Αί εν λειτουργία ιερατικά σχολαί εύρίσκονται εις τάς πόλεις: ΒΥΚΥREST, ΒΥΖΑΥ, ΝJAMAC, ΚΛΥΖ, ΚΡΑJONA, ΚΑΡΑΝΣΕΒΕΣ και GALC.

—Έγνωστοποιήθη ότι ή ουνική Έκκλησία ζητεί από τους όρθοδόξους 77 ί. ναούς και ότι το Πατριαρχείον της Ρουμανίας δέν θα ίκανοποιήση τοιαύτην άπαίτησιν, ή όποια είναι αντίθετος πρὸς την έπιθυμίαν των ένοριτών. Ούτε ή Πολιτεία δύναται να άναμιχθή εις το ζήτημα τούτο. Άντιπρόσωπος τοϋ Πατριαρχείου της Ρουμανίας έτόνισεν ότι το ουνιτι-

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Ἱερά Ἀρχιεπισκοπή Ἀθηνῶν

Ἐχοντες ὑπ' ὄψιν τὰς διατάξεις: α) τῶν ἄρθρων 38, παραγρ. 2, καὶ 67 τοῦ Ν. 590/1977, β) τοῦ Ν. Δ. 1398/1973, γ) τοῦ Ν. 673/1977 ὡς καὶ τὴν ὑπ' ἀριθ. 2899/16.12.1982 Ἀπόφασιν Ἡμῶν «Περὶ κατανομῆς τῶν ὀργανικῶν θέσεων Διακόνων εἰς Ἐνοριακοὺς Ἱερούς Ναοὺς τῆς Ἱεράς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν», καὶ προκειμένου, ἵνα προβῶμεν εἰς ἀνακήρυξιν ὑποψηφίου πρὸς πλήρωσιν τῆς κενῆς θέσεως τακτικού Διακόνου ἐν τῷ Ἱερῷ Ναῷ Ἀγίου Ἐλευθερίου - ὁδοῦ Ἀχαρνῶν, καλοῦμεν τοὺς θουλομένους, ἵνα καταλάβωσι τὴν Διακονικὴν ταύτην θέσιν καὶ ἔχοντας τὰ ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 34/1α τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2/1969 Κανονισμοῦ, «Περὶ Ἱερῶν Ναῶν, Ἐνοριῶν καὶ Ἐφημερίων», προβλεπόμενα κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης προκηρύξεως εἰς τὸ Περιοδικὸν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλωσιν ἡμῖν τὰ νενομισμένα δικαιολογητικὰ διὰ τὰ περαιτέρω.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 5ῃ Μαρτίου 1991

† Ὁ Ἀθηνῶν ΣΕΡΑΦΕΪΜ

Ἐχοντες ὑπ' ὄψιν τὰς διατάξεις τῶν ἄρθρων 37, παρ. 2, καὶ 67 τοῦ Ν. 590/1977, «Περὶ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος», ὡς καὶ

κὸν πρόβλημα ἀποτελεῖ ἐμπόδιον διὰ τὰς ἐπαφὰς ὀρθόδοξων καὶ Ρ) Καθολικῶν.

—Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ζητεῖ ἐκ τῆς Πολιτείας, τὸ μάθημα τῶν θρησκευτικῶν, τὸ ὁποῖον σήμερον διδάσκεται μόνον εἰς τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς χώρους, νὰ εἰσαχθῇ καὶ εἰς τὰ κρατικὰ σχολεῖα.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΗΣ ΤΣΕΧΟΣΛΟΒΑΚΙΑΣ

Ἡ κατάσταση εἶναι πολὺ δύσκολος διὰ τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν τῆς Τσεχοσλοβακίας ἐξ αἰτίας τῶν συνεχῶν ἐπιθέσεων τῶν Οὐνιτῶν. Ἦδη ἔχουν περιέλθει θιαίως εἰς τὴν κατοχὴν τῶν 40 ἱ. ναοῦ τῶν Ὁρθόδοξων καὶ σχεδιάζεται ἡ ἀρπαγὴ ἄλλων 52. Ἀποτέλεσμα εἶναι ὅτι μίᾳ ὀλόκληρος ἐπαρχία ἔχει μείνει χωρὶς λατρευτικούς χώρους.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΩΝΙΑΣ

Ἡ εἰς τὴν θόρειον Πολωνίαν ἱ. μονὴ GRABARKA, τὸ κέντρον συναντήσεων τῶν ὀρθόδοξων νέων τῆς Πολωνίας, ἐκάη ὀλοσχερῶς. Αἱ ζημίαι ἀνέρχονται εἰς δύο ἑκατομμύρια δολάρια καὶ οἱ ὀρθόδοξοι ἀνησυχοῦν, ἐπειδὴ αἱ συνθήκαι ὑπὸ τὰς ὁποίας ἐξεδηλώθη ἡ πυρκαϊὰ δὲν ἔχουν γίνεαι γνωσταί, ἐνῶ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπιθέσεων ἐναντίον ὀρθόδοξων ἱ. ναῶν καὶ ἱερέων συνεχῶς αὐξάνεται τοὺς τελευταίους μῆνας. Εἰς τὴν πόλιν BIALISTOK κτίζεται ὁ μητροπολιτικὸς ναὸς τῆς Ἀγίας Τριάδος καὶ ἤδη ἐδέχθη τρεῖς ἐπιθέσεις.

τὰς διατάξεις τῶν ἄρθρων 33 καὶ 34 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2/1969 Κανονισμοῦ «Περὶ Ἱερῶν Ναῶν, Ἐνοριῶν καὶ Ἐφημερίων», προκειμένου, ἵνα προβῶμεν εἰς ἀνακήρυξιν ὑποψηφίου πρὸς πλήρωσιν κενῆς θέσεως τακτικού Ἐφημερίου ἐν τῷ Ἱερῷ Ναῷ Μεταμορφώσεως Σωτήρος - Μοσχάτου, καλοῦμεν τοὺς θουλομένους, ἵνα καταλάβωσιν τὴν Ἐφημεριακὴν ταύτην θέσιν καὶ ἔχοντας τὰ ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 34/1α τοῦ αὐτοῦ ὡς ἄνω Κανονισμοῦ προβλεπόμενα κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης προκηρύξεως εἰς τὸ Περιοδικὸν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλωσιν ἡμῖν τὰ νενομισμένα δικαιολογητικὰ διὰ τὰ περαιτέρω.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 11ῃ Μαρτίου 1991

† Ὁ Ἀθηνῶν ΣΕΡΑΦΕΪΜ

Ἱερά Μητρόπολις Κυθήρων

Ἐχοντες ὑπ' ὄψιν τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 38, παράγρ. 2 τοῦ Ν. 590)77 «Περὶ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» καὶ τῶν ἄρθρων 33-37 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2)1969 Κανονισμοῦ τῆς Ἱεράς Συνόδου «Περὶ Ἱερῶν Ναῶν, Ἐνοριῶν καὶ Ἐφημερίων» προκειμένου νὰ πληρῶσωμεν τὰς κενὰς ὀργανικὰς θέσεις: α) Ἐφημερίων: 1) ἱ. Ν. Ἀγ. Τριάδος - Ἀλεξανδράδων, 2) ἱ. Ν. Ἀγ. Βασιλείου Ἀλλοιζιανίκων, 3) ἱ. Ν. Γεν. Θεοτόκου - Βιαραδικῶν, 4) ἱ. Ν. Μεταμορφώσεως Κεραμωτοῦ, 5) ἱ. Ν. Ἐσταυρωμένου - Πιτσιλιανίκων, 7) ἱ. Ν. Ἀγ. Ἐλέσης - Πούρκου. β) Διακόνων: 1) ἱ. Ν. Ζωοδόχου - Πηγῆς, 2) ἱ. Ν. Ἀναλήψεως Σωτήρος - Λειβαδίου, καλοῦμεν τοὺς θουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης ἐν τῷ περιοδικῷ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ὑποβάλωσι τὰ ἀπαιτούμενα δικαιολογητικὰ διὰ τὴν κατάληψιν τῶν ἀνωτέρω κενῶν θέσεων.

Ἐν Κυθήροις τῇ 22ῃ Φεβρουαρίου 1991

† Ὁ Κυθήρων ΙΑΚΩΒΟΣ

Ἱερά Μητρόπολις Ἀττικῆς

Ἐχοντες ὑπ' ὄψιν τὰς διατάξεις: α) τῶν ἄρθρων 38, παράγρ. 2 καὶ 67 τοῦ Ν. 590)1977, β) τοῦ Ν. Δ. 1398)1973, γ) τοῦ Ν. 673)1977 καὶ προκειμένου ἵνα προβῶμεν εἰς ἀνακήρυξιν ὑποψηφίου πρὸς πλήρωσιν τῆς κενῆς θέσεως τακτικού, ἤτοι ἐγγάμου, Διακόνου ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ Ἱ. Ναῷ Κοιμήσεως Θεοτόκου Ἀμαρουσίου, καλοῦμεν τοὺς θουλομένους ἵνα καταλάβωσι τὴν Διακονικὴν ταύτην θέσιν καὶ ἔχοντας τὰ ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 34)1β' τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2)1969 Κανονισμοῦ «Περὶ Ἱ. Ναῶν, Ἐνοριῶν καὶ Ἐφημερίων» προβλεπόμενα κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης προκηρύξεως εἰς τὸ Περιοδικὸν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλωσιν ἡμῖν τὰ νενομισμένα δικαιολογητικὰ διὰ τὰ περαιτέρω.

Ἐν Κηφισίᾳ τῇ 27ῃ Φεβρουαρίου 1991

† Ὁ Ἀττικῆς ΔΩΡΟΘΕΟΣ

Ίερά Μητρόπολις Καρυστίας Σκύρου

Έχοντες ύπ' ὄψιν τὰς διατάξεις, α) τοῦ ἀρθρ. 38 τοῦ Ν. 590)1977, β) τοῦ Ν. Δ. 1398)1973, γ) τοῦ Ν. 673)1977 καὶ δ) τὴν ύπ' ἀριθ. 408)75 ἡμετέραν ἀπόφασιν καὶ προκειμένον νὰ προβῶμεν εἰς τὴν ἀνακήρυξιν ὑποψηφίου πρὸς πλήρωσιν τῆς κενῆς θέσεως τακτικοῦ Διακόνου τοῦ Ί. Ναοῦ Ἀγίου Ἀθανασίου Κύμης, καλοῦμεν τοὺς βουλομένους νὰ καταλάβωσι τὴν θέσιν ταύτην καὶ ἔχοντας τὰ ὑπὸ τοῦ ἀρ. 34 τοῦ ύπ' ἀριθ. 2)1969 Κανονισμοῦ τῆς Ίεράς Συνόδου, περὶ Ί. Ναῶν, Ἑνοριῶν καὶ Ἑφημερίων Κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης εἰς τὸ Περιοδικὸν ΕΚΚΛΗΣΙΑ, ὑποβάλωσιν ἡμῖν αἴτησιν μετὰ τῶν σχετικῶν δικαιολογητικῶν.

Ἐν Κύμῃ τῇ 1ῃ Μαρτίου 1991

† Ὁ Καρυστίας καὶ Σκύρου ΣΕΡΑΦΕΙΜ

Ίερά Μητρόπολις Λήμνου

Έχοντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τοῦ ἀρθρου 38 παρὰ γρ. 2 τοῦ Ν. 590/1977 «περὶ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» καὶ τῶν ἀρθρων 33 - 37 τοῦ ύπ' ἀριθ. 2/1969 Κανονισμοῦ τῆς Ίεράς Συνόδου «περὶ Ίερῶν Ναῶν, Ἑνοριῶν καὶ Ἑφημερίων», προκειμένου νὰ πληρῶσωμεν τὰς κενὰς ὀργανικὰς θέσεις τακτικῶν ἐφημερίων τῶν Ίερῶν Ναῶν 1) Ἀγ. Τριάδος Μυρίνης, 2) Κοιμ. Θεοτόκου Μυρίνης, 3) Ἀγ. Παντελεήμονος Μυρίνης, 4) Ἀγ. Δημητρίου Κοντοπουλίου, 5) Εὐαγγ. Θεοτόκου Μούδρου, 6) Γενέσ. Θεοτόκου Παναγίας, 7) Εἰσοδ. Θεοτόκου Πορτιανοῦ, 8) Ἀγ. Ἀναργύρων Δάφνης, 9) Ἀγ. Παχωμίου Καρπασίου, 10) Ἀγ. Δημητρίου Λύχνων, 11) Ἀγ. Δημητρίου Πλάκας, 12) Ἀγ. Νικολάου Σκανδάλης, 13) Κοιμ. Θεοτόκου Τσιμανδριῶν, 14) Ἀγ. Ἰωάννου Φυσίνης, 15) Ἀγ. Γεωργίου Ἀγγαριῶνων, 16) Ἀγ. Μαρίας Λειθαδοχωρίου καὶ 17) Ἀγ. Δημητρίου Σαρδῶν, καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης ἐν τῷ Περιοδικῷ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλωσι τὰ ἀπαιτούμενα δικαιολογητικὰ διὰ τὴν κατάληψιν τῶν ἀνωτέρω κενῶν θέσεων.

Ἐ Μυρίνη τῇ 12ῃ Μαρτίου 1991

† Ὁ Λήμνου ΙΕΡΟΘΕΟΣ

Ίερά Μητρόπολις Κυδωνίας καὶ Ἀποκορώνου**ΠΕΡΙΛΗΨΙΣ**

Διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 5)1991 Πράξεως ἡμῶν προκηρύσσομεν τὰς διακοινικὰς θέσεις: 1) «Ἀγίου Νικολάου» Βάμου Ἀποκορώνου, 2) «Ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου» Κάμπων Κυδωνίας καὶ 3) «Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου» Σταλοῦ Κυδωνίας καὶ προσκαλοῦμε τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ νόμιμα προσόντα νὰ καταλάβωσιν αὐτὰς ὅπως ἐνεργήσουσιν τὰ νόμιμα διὰ τὰ περαιτέρω.

Ἐ Χανίους τῇ 1ῃ Μαρτίου 1991

† Ὁ Κυδωνίας καὶ Ἀποκορώνου ΕΙΡΗΝΑΙΟΣ

« Ε Κ Κ Λ Η Σ Ι Α »**ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ****ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ**

Ἐκδιδόμενον κατὰ δεκαπενθήμερον

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ**ΕΠΟΠΤΕΥΟΥΣΑ ΕΠΙΤΡΟΠΗ**

† Ὁ Παραμυθίας ΤΙΤΟΣ

† Ὁ Γρεβενῶν ΣΕΡΓΙΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ**ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ**

Ὁμότ. Καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Σ Υ Ν Δ Ρ Ο Μ Α Ι

A) Ἑσωτερικοῦ: Δραχμαὶ 300 ἐτησίως.

B) Ἐξωτερικοῦ: Δολλάρια 20 ἐτησίως.

Τιμὴ ἐκάστου τεύχους μετὰ τοῦ «ΕΦΗΜΕΡΙΟΥ»

δρχ. 15.

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

Εὐαγγέλιον Δ. Θεοδώρου, Ὁ «Ἰησοῦς τῆς Ἱστορίας» καὶ ὁ «Χριστὸς τοῦ κηρύγματος».

Μητροπ. Ἀλεξανδρουπόλεως Ἀνθίμου, «Ἐρχοῦ καὶ Ἰδε» (Κυριακὴ τῆς Ὁρθοδοξίας, 24.2.1991).

Πρωτοπρ. Γ. Δ. Μεταλλήνοῦ, Τὸ '21 καὶ οἱ συντελεστὲς του (Ἀμφισβητήσεις καὶ ἐπακρίβωσεις).

Προκαταρκτικὸς πίναξ ὑποψηφίων πρὸς ἐγγραφήν εἰς τὸν Κατάλογον τῶν πρὸς Ἀρχιερατεῖαν ἐκλογίμων.

Ι. Μ. Χατζηφώτη, Ἡ Α.Θ.Π. ὁ Οἶκον. Πατριάρχης κ. Δημήτριος εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος Ἄθως (21 - 27.9.1990).

Ι. Μ. Χατζηφώτη, Ἡ ποιμαντορικὴ ἐπίσκεψις τῆς Α.Θ.Π. τοῦ Οἴκον. Πατριάρχου κ.κ. Δημητρίου εἰς Η.Π.Α.

Ἀρχιμ. Νικ. Ι. Περωτοπαπᾶ, Εἰς τὴν Θεοτόκον δακρύνουσαν.

Ἀρχιμ. Μακαρίου Βαρέλα, Ὁ Μ. Βασίλειος καὶ ἡ κοσμικὴ Ἐκκλησία.

Ἀρχιμ. Ἱεροθέου Βλάχου, Ὁρθόδοξη καὶ Ἀντικὴ Παράδοσις στὴ ζωὴ μας.

Πρωτοπρ. Ἀντ. Ἀλεξίσοπούλου, Γνωστικὴ Ἀποστολικὴ Ροδοσταυρικὴ Ἐκκλησία.

Ἰωάννου Δ. Μποργάτσου, Αἱ ἀπόψεις τοῦ Κων. Οἰκονόμου τοῦ ἐξ Οἰκονόμων περὶ τῆς Τετραφωνίας καὶ τοῦ Λεσβίου συστήματος.

Παρατηρήσεις καὶ Σχόλια.

Ἐκκλησιαστικὰ Χρονικά.

Παράρτημα.